

Jókai Mór
Tegy jót

Mercator
Stúdió

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője.

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 291 9

Mercator Stúdió, 2006

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: petyerk@t-online.hu

JÓKAI MÓR
TÉGY JÓT

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ	5
I.	5
II.	7
III.	13
IV.	16
V.	25
VI.	27
VII.	39
MÁSODIK RÉSZ	41
I.	41
II.	54
III.	58
IV.	61
V.	66
VI.	69
HARMADIK RÉSZ	70
I.	70
NEGYEDIK RÉSZ	89
I.	89
II.	96

ELSŐ RÉSZ

I.

Két úr találkozik össze a szőnyeggel bevont fölépcsőn. Mind a kettő fölfelé tart. Az egyik sziliszkin prémgalléros télikabát van; a másikon rövid, bársonygalléros felöltő: az sincs begombolva, alatta fekete frakk, sárga szegfűvel a gomblyukában; – fehér kravátlí a nyakán.

Az elébb jövő lassú járású úriember, aki időt enged magának, mikor lépcsőn megy fölfelé; az utóbb jövő fiatal atlétaalak, ez hármásával szöki át a lépcsőket, megelőzve a másik urat.

- Szolgája, Perukker úr!
- Alászsolgája, Dobokay úr!

A daliás úr az első emeleti ajtónál megáll, melyen fényes pakfong táblán olvasható e név: „Meritorisz Zeno”, s ott becsenget. Sokáig jönnek az ajtót kinyitni. Azalatt a másik úr is megérkezik, az is ott áll meg.

- Ah! ön is ide igyekezik?
- Tetszett már csengetni?
- Az inasok bizonyosan most vacsorálnak. Estély előtt a cselédséget meg szokás étkeztetni.
- Hát ma itt estély lesz?
- Utolsó az évadban. Sokat ígérő programmal. Hát ön nem arra jött?
- Nem. Engem az úr hítt meg sűrgetős üzleti ügyben.
- Tehát nem is akarja az asszonyságnak bemutatatni magát?
- Ezúttal célomon kívül esik.
- Kár. Igen jól mulatna.

Ezalatt kinyitották az ajtót. Az inason látszott, hogy most kapkodta fel a libériáját. Két másik szolgáltevé lélek éppen nagy negligisében iparkodott jelmezét előkeresni valami szekrényből.

- Méltóztassék! – kínálta a kurta felöltős a sziliszkingallérost az elsőbbséggel.
- Kérem, uram – kínálkozék az vissza.
- No, no. Aetas praecedit. (A koré az elsőbbség.)
- Hány éves ön?
- Harminckilenc.
- Én meg harmincnyolc.
- Akkor ön csókol nekem kezét, s nevezhet urambátyámnak.

Az előszobában az inas le akarta segíteni az urakról a felső kabátjaikat.

– Hagyja, Jean – monda Dobokay úr -, tele a kabátom zsebe írásokkal, amik velem akarnak jönni.

- De csak nem akar ön felső kabátban táncolni? – jegyzé meg Perukker úr.

– Dehogy. A meghívó tíz órára szól: én még visszamegyek a színházba; a negyedik felvonás pompás skandalumon végződik: azt élvezni akarom. Még most csak kilenc óra. Valamit hoztam, ami az estély programjához tartozik: ettől akarom a gályámat – hogy is mondják csak a hajósok? „löschen” – kitörülni. Tizenegyre untig elég lesz teljes díszben megjelenni.

Ekkor aztán Perukker úrnak akarta az inas lehúzni a kabátját.

– Csak hagyja rajtam. A szalonban még nincs befűtve a kandalló, a gáz sem ég; tudom a szokást; most is influenzás vagyok. Nem maradok soká.

S azzal mind a ketten magukkal vitték az utcai toalettjüket a terembe, ahol csakugyan akkor iparkodott egy szolgálattevő honpolgár a kandallóban alágyújtani, míg a másik a gázkandeláber fellobbantásával mesterkedett. A szalonban sötét volt még és hideg.

A harmadik inas pedig várt a rendelkezésre a két úr háta mögött.

Dobokay úr átadta neki a névjegyét, hogy vigye a nagyságos asszonyhoz. Perukker úr azt kérdezte, hogy itthon van-e a nagyságos úr? Megértve, hogy nincs itthon, azt mondá, hogy várni fog rá öt percig: annak okvetlenül haza kell jönni a kitűzött időre.

Mikor aztán a három inas eltávozott a teremből, azt mondá Dobokay úr Perukker úrnak:

– Vallja meg Perukker úr, hogy ön is azért nem tette le a prémes kabátját, mert tele van a zsebe érdekes iratokkal.

Perukker úr felnézett a csillárra.

– Ügyvéd úr hozzászokott a titkok kiderítéséhez.

– Bankár úr pedig a titkok megőrzéséhez.

Ezen aztán mind a ketten nevettek egy kicsit.

– Mondja csak, Dobokay úr, három inast tartanak Meritoriszék? – kérdé Perukker úr.

– Dehogy tartanak. Csak ez a kék az ő inasuk, aki az ajtót nyitotta előttünk; a sárga a Vigárdyék inasa, akit estélyeken kölcsönkérnek; a harmadik pedig a Dobos pincérje. Minthogy a házi szakácsné csak meleg ételeket tud készíteni, a kocsonyákat, halakat a restaurateur szolgáltatja, s egyúttal pincért is küld hozzá inas-livrée-ben.

– Nekem úgy tetszik, mintha ezeket a nagy japáni vázákat is láttam volna már valahol, azt hiszem, Vigárdyéknál.

– Haneha azoknak az ikertestvérei voltak. Egyébiránt ez bevett szokás. Inast, ezüstöt, porcelánt estélyekre kikölcsönözni. Ezt még a mágnások is megteszik. S Meritoriszék és Vigárdyék úgyszólván egy családot képeznek. Honni soit, qui mal y pense.

– S fényes programja lesz a mai estélynek?

– Sőt exorbitáns. Egy Párizsból jött hegedűművész fog Sarasate-t mímelni. A nem annyira szép, mint köpcös királyi tanácsosné feledtetni el velünk Pattit. A piéce de résistance-ot pedig képezni fogja egy szellemdús causerie, amit a háziasszony írt, s maga fog felolvasni.

– Ah! Hát a háziasszony Schönggeist?

– Magyarul „deliszellem”. Az bizony. Fényes tehetség. Kár, hogy romantikus hangulatú.

– Hát a háziúr miféle instrumentumon fog remekelni?

– Óh, az csak a bőrzén *kottáz* és *nótáz*.

Dobokay úr nagyot nevetett a saját szójátékának.

Perukker úr pedig nemcsak hogy nem nevetett rajta, sőt azt a kritikát mondta rá, hogy:

– Pedig aligha jobban nem tenné, ha a klavir mellett gyakorolná a „kotiren” és „notiren” mesterségét.

A Jean visszajött, jelentve, hogy a nagyságos asszony most fejezi be a toalettjét, s néhány perc múlva átjön az elfogadóterembe.

– No, akkor én elhordom magam innen! – monda Perukker úr – nem várom tovább a nagyságos urat. Majd megtalálom a Stájngaszernél. Jó mulatást!

– Nem tetszik itthagyni a névjegyét a nagyságos úr számára? – kérdezte az etikett-tudó Jean.

Perukker úr egyet gondolkozott, aztán olyan mozdulatot tett a kezével, mint a jegyszedő az alagútnál, mikor azt mondja a kocsisnak, hogy „tovább”.

Az inas kikísérte az előszobaajtóig.

Dobokay Alasztor egyedül maradt a szalonban, ideje volt magát a tükörből megnézni.

Bizony volt neki mit nézni magán. Ez a tökéletes atlétai termet, amin megfelel minden öltöny: domború mellkas, erős nyak, jól modellált fej, széles koponyával, gótikus homlokkal; a haj egész kurtára lenyírva, az arc simára borotválva, kivéve a fülkanyarító félholdakat, s a jól kifent bajuszt, mely teljesen érvényre engedi juttatni a széles, húsos száját, amelybe szerelmes minden asszony, s amelytől fél minden ember. Csak a szemöldei képeznek némi rendetlenséget: az egyik lejjebb húzódik, mint a másik, s ezzel még neveli annak a zöld szemnek szatírás kifejezését. Ezeket a szűrő szemeket, ezt a marni tudó száját hajh de sokszor megbámulják a törvénytörők sorompói előtt, ahol az ellenfeleit (gyakran a királyi ügyészt) egész a viviszekcióig megkínózza. A budoárokban még kegyetlenebb. Jaj annak, akinek udvarol. S aztán mentül jobban fáj, annál jobban esik. A kapott seb *éhes*.

Alasztor *miatt* rágalmaztatni is dicsekedés. Alasztor *által* rágalmaztatni pedig éppen apoteózis.

No, de eleget beszélt már a tükör. A szalon oldalszárnyajtaja szétnyílik: belép az úrnő.

II.

Meritorisz Zénó neje, Camilla, alakjában, arcában egész leányos megjelenés. Senki sem mondaná, hogy már egy tizenkét esztendő megvaladt leánya van. Termete azzal a karcsúsággal bír, amit nem a vállfűző kényszerít rá: az öltöny csak kifejezi a szép idomokat, de nem szabályozza; a váll, a nyak, a félig födetlen

kebel enged az egészre divinálni. Az arc kifejezése még inkább növeli a csalódást: a halvány, de könnyen elpiruló arcszín, a finom metszésű ajkak, korallpiros színükkel, a rózsaszín, lüktető orrcimpák, a tiszta, keskeny homlok, melyet levágott hajtincsek nem takarnak, a vékony, egyenes szemöldök, mind közös egyetértéssel vallják, hogy itt egy gyermeteg, világtudatlan lélek lakik; segít nekik az a hosszú szempilla is, mely félig lezártan szinte hogy árnyékot vet az arcra. – Hanem aztán mikor ezek a szempillák magasra felnyílnak, s kivillan alóluk az a két sárga szem, mely olyan, mint a topáz meg mint a tigris szeme, a mélyében ég valami láng: attul egyszerre zavarba jön a ránéző, mint aki kelepcebe jutott; mert mikor a szem kérdez, akkor arra a szemnek kell megfelelni, s ezt a *beszédet* olyan kevés ember tanulta meg. S a sárga szemekhez köszénfekete a haja.

Alasztor a belépő hölgy elé siet. Az kezét nyújt neki. A kezét megcsókolják.

– Bocsánat, hogy kacagányostul jövök be: a dugárumat rejtve kellett becsempésznem.

Azzal a felső öltönye zsebéből kihúz egy paksamétát.

– Elolvasta? – kérdi a hölgy.

– Kétszer is. Először az elejétől a végéig; aztán meg a végétől az elejéig.

A hölgynek az ajka és a keze remegett, a szempillái vertek, mikor a kéziratot átvette. Az ő saját munkája volt az. Ez az átadó pedig egy irgalmat nem ismerő kritikus, aki nem professzióból, hanem passzióból űzi ezt a szellemi hóhérmesterséget.

Camilla helyet mutatott neki egy karszékben a kandalló előtt.

– Nem teszi ön le a felöltőjét? Rá fog melegedni.

– Nem ismerem a meghűlést. Aztán mindjárt visszamegyek a színházba.

– De hátha én sokáig itt tartom?

– Inkább attól félek, hogy hamar ki fog innen flankolni; mondjuk puritánul: kiperderíteni.

– Olyan rossz akar lenni?

Leültek egymással szemben a kandalló elé, kettőjük között volt egy kis japáni asztalka. Arra tette le Camilla az írást.

– Nos? Hát kezdje!

– Cukorral szokta nagysád az orvosságot bevenni, vagy anélkül?

– Cukorral szoktam.

– No, akkor hát előre bocsátom azt, ami édes. Nagysád teljesen bírja az irodalmi nyelvet: irálya minden kifogáson felül áll. Elbeszélésének a meséje eredeti, ügyesen bonyolított, fordulatai meglepők, az egész tarkázva szellemes ötletekkel, sok érzés elpazarolva benne...

– Hisz ez mind igen kedvező...

– Ez a cukor, most jön a bróm. Hanem...

– Hanem?...

– Ez az egész elbeszélés, ennek a tárgya, alakjai, etikája, mind egy rég megbukott költői gyáriparnak színehagyott, divatvesztett, végeladásra került maradványa. Ez abból a hamis romantikaiskolából való, amin senki sem ír többé; de több az, hogy amit nem is olvas senki többé.

Azok a sárga topáz szemek most nagyot villantak. Bátorkodott szembeszárlni a szigorú kritikussal.

– Szeretném az indokolást.

– Hát ha bonctani előadást akar végigélni, azzal is szolgálhatok. Az ön elbeszélésének az alakjai mind olyan ideális emberek, amilyeneket a mai világban már senki sem ismer. Az ön hősnője képviseli a női erényt.

– Hát ez nem létezik?

– Létezik, mint körtünet, de nem mint jellemalap: híják vérszegénységnek, s gyógyítják vas- és mirenylabdacsokkal, vagy legjobb esetben hiánya a csábító alkalomnak, de bizony most már abban a régi példabeszédben sem hiszünk, ami a „jól őrzött várról és jól táplált helyőrségről” beszél.

– Ön ilyen rossz véleménnyel van a nőkről?

– Sőt ilyen jóval. Miért volna erény, nem tenni, amit a természet parancsol?

– Eszerint ön a szerelemben sem hisz.

– A szó megvan, s azt nehéz helyettesíteni: éppen azért, mert százféle variánsa akad. A legtöbbször kutyaöszön, érzéki gerjedés, máskor szuggesztió, sűrű esetben konvenciók megszokás: egy egész osztálynál alkatúrgy és spekuláció. Mindannyiszor egészen jogosult téma egy modern elbeszéléshez. De olyan ideális szerelmesek, aminőket ön ír le, csak a kereszties hadak korszakában lehettek, no meg Kisfaludy Sándor hősei idejében: „Szigligetben fogunk élni: Szerelmünkben boldogok”. Ma az úgynevezett szerelemnek reális motívumai vannak. Hát még aztán az a nemes keblű imádó, aki lemond!

– Hát a férfitúli lemondás?

– Bevallása a gerincsorvadásnak. Félelem a nevetségessé lételtől.

– És a jótékonyság?

– Agylágyulás szimptomája. Gyakran megvesztegetési kísérlet a sors ellen.

– De hisz önnek magának is ott áll a neve minden jótékonysági gyűjtőíven.

– Az nálam reklám. A legtöbb embernél ugyanez.

– Hát ön nem hiszi, hogy vannak jószívű emberek?

– Jó szív? Hát mi köze a szívnek az emberi indulatok és érzelmek szabályozásához? A szív egy monoton munkára alkotott gép, ami absolute nem érez semmit. Igenis van befolyása az emberi érzelmekre és kedélyhangulatokra a májnak, az epének és más változó gerjedelmű életműszereknek, amik a két nemet megkülönböztetik; de főképpen a gyomornak. Az éhes és a túlterhelt gyomor csinálhat regényt, csinálhat világtörténetet: de mit csináljon az a szegény ártatlan, izmokból, erekből és idegszálakból összegubancolt tömeg, ami a mézeskalácsosok mintáját képezi, mikor annak egy pillanatnyi ideje sincs a külső benyomásokot felfogni, s azok ellen reagálni?

– Jól van. Tehát ne legyen a szívnek semmi köze az elhatározásainkhoz: de az erős emberi akarat hatalmát csak nem hozza ön kétségbe?

– Erős akarat! Hisz az meg éppen nonszensz. Hát akarta az ember azt, hogy szülessen? Akarta azt, hogy fiú legyen vagy leány? Akarta, hogy szép legyen vagy rút, erős vagy gyöngye? Minden az átörökléstől függ. Akinek az apja vagy

nagyapja bolond volt, maga is bolond lesz. Akinek játékszenvedélye van, a fiának is az lesz.

– És a talentumok?

– Azok meg éppen az agy idomulásától függnék. Az már tudományosan megállapított igazság, hogy az agyvelő idegszálainak bonyolódása okozza, hogy az egyik emberből hegedűművész, a másikkól szobrász, a harmadikkól meg financier lesz: a többi marad hétköznapi embernek, kreténnek vagy gonosztevőnek, s ez teszi tönkre az ön egész etikai okoskodását, ami költői igazságtételben, égi megtorlásban nyilatkozik. Ugyan hogy büntetne meg egy láthatatlan hatalom valakit azért, mert a szemöldöke fölötti agykidudorodás a gyilkossági hajlamot fejtette ki nála, a másikat meg azért, hogy a hátsó agy erős duzzadása a nemi ösztönnek adott túlnyomó uralmat a gerincagy fölött. A természet szeszélyei miatt csak nem lakolhat meg az egyén.

– Eszerint ön a túlvilágban sem hisz?

– Kedves nagysád! Olvasta ön már Flammariont? Akkor tudja, hogy – hozzávetőleg – mi van ezen a mi világunkon túl? Az egyetlen planéta, amelyet magunkforma állatoktól lakható földnek ismerünk, a Mars. De az már eddig is úgy túl van tömve lakosokkal, hogy ott még a földről átrepülőket is minden jó indulat mellett sem fogadhatják be. Csak a mohamedánok hisznek még a paradicsomban. De azok is csak a férfiak számára tartogatják azt. A buddhistánál van lélekvandorlás állatokba. A többinél nincs túlvilág. A civilizált világ minden tagja fölemelkedett már arra a tudatra, hogy itt ezen a földön kell kivenni az élvezetekből annyit, amennyit lehet. A szocializmus nem ismer másvilágra szóló utalványokat, amikkel az aszkétákat jól lehetett tartani.

– És így ön nevenségesnek tartja az imádkozást is, és az áhítatos léleknek Istenhez való ragaszkodását? Annak minden csodajelenségeit?

– Édes nagysád! Hiszen méltóztatott iskolákat végezni. Tudja, hogy mi a hang? Rezgéshullám, mely percenként 200 méternyire halad. Vegye kezébe a plajbászt és számítson. Hiszen amely zsolozsmát Árpád apánk bejövetelek a Vereckei-szorosnál a táltosok elharsogtattak a nap mezején lakozó Hadúrhoz, az a természet törvényei szerint most a millenniumra fog oda megérkezni.

– Ön istentagadó.

– Nem. Én csak embertagadó vagyok. Az Isten lételét elismerem, bár megérteni nem tudom; de az emberek lételét tagadom. Állatok vagyunk!

– Ez nagyon vigasztalan tudat volna.

– Nem akarom felerőltetni. Én nem vagyok buddhista misszionárius, én csak jóakaró kritikus vagyok. Önnek a művéről beszélek. Ez a válfaja a poézisnek leéltte magát. Jelenben senki sem kultiválja. Ha ön sikert akar kivívni – igazán szép tollával -, akkor választania kell – két közönség között. Vagy írjon ön legendákat, csodatörténeteket, meséket a babonás, hisztérikus, fanatikus félmivelt osztályok számára: annak is lesz kelendősége; vagy pedig írjon esendő, önző, élvező emberekről, amilyenek mindnyájan vagyunk és akarunk lenni. Tündérekben, szentekben még sokan hisznek, de már becsületes emberekből, jó szívekben, szerető lelkekben nem hisz senki. S ami nem kriminalitás, az nem vétek.

Camilla még nem hátrált meg.

– Nem a munkám védelmére szólok, hanem az ön világnézete ellen. Én már vénasszony vagyok, de én még rossz jellemű emberrel nem találkoztam a világon, se férfiban, se nőben.

– Vénasszony? Ugyan már, micsoda banális fogás az, engem akarni kényszeríteni bókok mondására. Ön sohasem lesz vénasszony. Ön most is kisleány. Hanem *vén író*. – Ezelőtt negyven esztendővel írhatott volna ön szép Dorfgeschichteket német parasztokról német Hausfrau számára. De most már a parasztokból is kivszett az idill (ha ugyan volt valaha), s amióta a kisasszonyok nem strickolnak harisnyát, oda a szentimentalizmus.

– Hát a vallás?

– Vallás? Ez az a kihűlt planéta, aminek a fénye elmúlt: csak az árnyéka maradt meg. Van zelosítás, van fanatizmus, más felekezet elleni gyűlölködés, de ami a hitelv volna, hogy „szeresd a felebarátodat”, meg az, hogy „az én országom nem e világból való”, ezeket nem tartja senki. A munkást nem lehet többé azzal biztatni, hogy majd a paradicsomban ő lesz az első, aki most utolsó. Itt, ezen a földön követeli a maga részét. Nincs már nagyravágás: csak stréberség; nincs már hazaszeretet: csak politika; nincs már remény: csak intrika; az antik ideál mind stereotipozva kapható: eredetije a múzeumban. Dicsőség? Gomblyukban cinkből. Egy bálvány van, akit imád mindenki.

– A pénz?

– Nem az. Hanem saját maga.

– Hisz akkor jobb volna nem élni.

Alasztor elnevette magát. Gyönyörű fehér fogsor villogott elő a bajusza alól.

– Ne vegye olyan tragikusan a dolgot nagysád. Abban a világban, amit ön terem a képzeletében, mindig érdemes élni. Ön boldog, megelégtelt, nemes lelkű, azért hasonlónak hiszi a többi egyedeket is. – Bátran felolvashatja ön a munkáját a mai estélyen, mindenki tapsolni fog. El lesznek ragadtatva. Magasztalói elől nem fog hová menekülhetni. A jelenlevő újságírók összetett kesztyűkkel fogják önt kérni, hogy engedje át nekik a vasárnapi tárcájuk számára e remekművét, s tiszteletdíj fejében egy értékes szacumát fognak önnek küldeni. De próbálná csak meg, mint egy szegény hivatalnok özvegye, ugyanezzel a művével sorba látogatni a szerkesztőségeket szerény honorárium igényével: majd gyönyörködhetnek azokban az elmés észrevételekben, amiket a szerkesztői mondanivalók szecskaládája szolgáltat a kéziratoknak, melyek vissza nem adatnak. Ön énekelni is fog, egy szép sanzonettet, vendégei tapsolni fognak utána. De énekelni el csak azt, mint erre a keresetre szorult igazi énekesnő: majd megtudná, hogy miféle strófát énekelnek folytatásul ugyanarra a melódiára ugyanazok az uraságok. Eh! Boldog nő nem lehet író. Ahhoz a szenvedések iskolája kell. Nagy katasztrófák. – No lássa: most keresztet vetett magára. Írjon legendákat! Nos? Elég volt már a grombaságból?

– Nem! Még én akarok önnek grombaságokat mondani. Most rajtam a sor.

– Ah! Ez élvezetes lesz.

– Nem az emberiségben van a hiba, hanem önben. Ön hírhedt ügyész: hol védő, hol vádló. Egészen beleélte magát az emberi lélek árnyoldalainak tanulmányozásába. Valamint egy kórház főorvosa csak betegeket lát maga körül, úgy a híres jogász csak vétkeseket, önzőket, csalókat, tettetőket, hitszegőket. Ön nem ismeri az igazi világot: én ismerem azt! Én látom a valót.

– Ön látja a valót? Ezekkel a chryzopraz szemekkel? Hisz ön saját magát sem ismeri! De többet mondok: még a saját leányát sem ismeri.

Camilla megrezzent erre a szóra.

– A leányomat? Hát mit tudhat ön a leányom felől? Hisz az még gyermek!

– Tudom. Tizenkét esztendő. Hanem azért mégis több életbölcössége van, mint önnek.

– Honnan veszi ezt az állítást?

– Hiszen régi barátja vagyok e háznak. Bocsánat a forgalomból kiment szóért. Régi bejárója. Néha egy baráti ebédnél, meg az után volt alkalmam a kis Helvilának egy-egy közbevetett mondatát feljegyezni. Az mind olyan okos szó volt; nem az enfant terrible-ek hebehurgya belekottyánásai, hanem egy józan kritikus szellemnek a megnyilatkozása: aki már a dajkájától sem engedett magának hazugságokat mondatni. Ez sohasem fut el az ember elől, hanem szembeáll, s olyan vágásokat ad, hogy elképedünk bele. Meg ne ijedjen, nagysád. Egészen az anyja lelkületét tükrözi vissza. Csakhogy a tükörkép erősebb az eredetnél. – Úrhölgyeinknél az a szokás, hogy egy szantálfa legyezőre az ismerőkkel emlékmondatokat íratnak. A kis Helvila is abban a kitüntetésben részesül, hogy vele is íratnak ilyen legyezői bölcösséget. Azokat aztán nekem is megmutatják. Egy szép kisasszonynak ezt írta a legyezőjére: „Nem az boldogít bennünket, amink van, hanem az, amit remélünk”. A szép delnő tölem kérdezte meg, hogy mit tesz ez; ő nem érti. – De honnan vesz egy tizenkét esztendő gyermek ilyen gondolatot?

Camilla arcán látszott a kellemes hangulat.

– De erősebb mondat az, amit Vigárdyné legyezőjére írt a kisleány. Azt tetszik tudni, hogy Amanda önagsága teljesen az én világnézeteimet osztja. Annyira összetalálkozunk az egész életfilozófiánkkal, annyira rokonok a lelkeink (ha ugyan van lelkünk), hogy nem szeretnék neki férje lenni azért a háromemeletes sugárúti házáért, amit kelengyében kapott. És amellett alaposan tudós. Professzor lehetne. És azt érezteti. És gyöngeségei nincsenek. Hát ennek ezt a mondatot írta a legyezőjére a kis Helvila: „A tengerszemnél, mely semmi élő nem táplál, többet ér egy harmatcsepp, melytől egy fűszál föléléd”. – De már a szép Amanda nem kérdezte éntőlem, hogy mi ennek az értelme. Azt mondá: „No nézd! A galambfióknak fullánkja van!” Kitalálta, hogy ki az a tengerszem, s ki az a harmatcsepp.

E percben észrevette Camilla, hogy egy szőnyegajtó kissé megnyílik: ott valaki hallgatózik.

Bosszúságát nem tudta elrejtteni.

Alasztor megsejtette azt, s sietett búcsút venni.

– Még visszasietek a színházba. Egészen kedvem szerint való darabot adnak. Az emberek mint állatok. Igazi állatmutogatás.

– De visszajön?

– Nem fogok sietni. A királyi tanácsosné cavatináitól engedek másokat idvezülni. Mikorra nagysád felolvasására kerül a sorrend, akkorra jelen leszek.

– No, azzal éppen nem vigasztal meg.

– Becsületemre – ámbár nem hiszek a becsületben – fogadom, és megtartom a fogadásomat, mint egy trubadúr – ámbár nem hiszek a trubadúroknak -, hogy egy suttogó szóval sem fogom a nagysád előadását zavarni, s mikor a vendégnyáj éljenez: keresztül fogja hallani a tetszészsivajon nagysád az én stentoromat.

– No, csak azt ne tegye, kérem.

Camilla kezét nyújtá: Alasztor az ajkaihoz emelte a svédkesztyűs kacsót, s aztán a sarkával előre kihátrált az ajtón, ámbár ez a neme a haladásnak homlok-egyenest ellenkezik a realizmussal.

III.

Camilla összehúzta a szemöldökeit; egyéb kifejezése a haragnak nem állt rendelkezésére – ezzel a szelíd arccal. Sietve ment a félig felnyitott oldalajtóhoz. Közeldtére az ajtó egészen felnyílt. Haragjának tárgya ott állt előtte. Egy kisleány. Azaz, hogy egy nagy kisleány. Volt olyan magas, mint az anyja. Kurta gyermekruhát viselt fehér perkálból, buggyos kerek fodorral a nyaka körül, a derekán széles kék öv volt, nagy csattal halotis csigahéjból; a nyakán egy sor fekete gyöngy jette-ből.

Semmiben sem hasonlított az anyjához. Az arca telt és halavány; a szája nagy, mély gödrökkel a szegletein, amik mosolygó kifejezést adnak neki; az orra görög szabású; nagy, kék szemei őszintén felnyílván; magas homloka, felfésült szőke hajjal, mely egyetlen varkocsba fonva hosszan ereszti alá a végén átkötött kék szalagsokrot. De még ahhoz sem hasonlít, amit egy okos leánynak szokás nevezni. Inkább egy kedves kis bamba, első tekintetre.

– Te hallgatóztál! – szól szigorú tekintettel a mama.

– Nem én. Tanulmányoztam. Mindig arra intesz, hogy az okos emberek beszédéből tanuljak, s ez már csak okos ember, akire rábízta a munkád megbírálását.

– Ez illetlenség.

– Ugyan, ne húzd össze úgy a szemöldöködöt! Sehogy sem illik az arcodhoz a harag. Hát nem szabad énnem akkor jönnöm az én kis mamámhoz, amikor akarok?

– Jól van, no. Kis baba! Hát kell indusfánk? Azért jöttél?

– Majd ha rákerül a sor.

– Ah! – Camilla csodálkozva rázta meg a fejét, aztán úgy tett, mintha figyelmen kívül hagyná ezt az impertinenciáját.

– Megittad már a tejedet?

- A kiscicámmal megosztva. Az is erős növésben van, korához képest: félő, hogy angolkórba esik.
- Akkor mehetsz a szobádba alunni. Tudod, hogy az orvos azt rendelte, hogy korán le kell fekünnöd.
- És a svéd gimnasztikai gyakorlatot.
- Azért, hogy görbe ne legyen a hátad.
- Hiszen ha Ollendorftul meg nem görbült a hátam...
- No hát mivel akarod az estét tölteni? Kell a Contes Bleus?
- Azt szeretném már, ha el tudnám felejteni.
- A regényeimet pedig nem szabad kilopkodnod.
- Nem is kellene. Szeretnék az estélyen itt lenni.
- No, arról szó sincs.
- Hiszen mindig ott lennék melletted; aztán vigyáznék rád és figyelmeztetnélek.
- Te! Énrám?
- No, bizony itt volna az ideje, hogy a kisleányok gardírozzák a mamáikat.
- Helvila! Te kezdesz insolens lenni.
- Hát látod, most is micsoda boutade-okat mondtál ennek a rózsabogárnak!
- Micsoda rózsabogárnak?
- Én úgy hívom, mert a rózsabogárnak is az a szokása, hogy a legszebb rózsakelyheket kirágja és elbűzíti. Én a te helyedben majd mondtam volna neki valamit.
- Ugyan mit?
- Hát semmi esetre sem vitatkoztam volna vele afőlött, hogy milyenek teremtette a jó Isten a világot, hanem azt mondtam volna neki, hogy: „Jól van, uram: hát majd legközelebb lefogom írni önt, úgy, ahogy ön teremtette meg magát.” Akkor aztán majd ő sírt volna.
- Camilla alig bírta visszafojtani a nevetés-csiklányt. Nem volt szabad buzdítani vele ezt a pajkos gyermeket.
- No, majd ráérsz ilyen nagy embereket sírva fakasztani négy esztendő múlva.
- Miért négy esztendő múlva?
- Azért, mert még most gyermek vagy, s gyermekleányt nem visznek felnőttek társaságába.
- Miért nem?
- Mert még nincs hozzá való eszük.
- Hát szükséges az, hogy a leányoknak a társaságban eszük legyen? Hiszen ha eszük van, nem kíváncsoznak oda.
- Azt te nem érted. A társaságban olyan tárgyakról beszélnek, amiket tenedek még nem szabad megismerned.
- Nem volna szabad; de mégis ismerem. Tudom én azt jól, hogy a te estélyeidet díszítő vendégraj között egy asszonyt úgy híják, hogy madame Delila; egy másikat meg Betsabénak; egy harmadikat úgy híják, hogy madame Potifár; s aki ennek a három illusztris hölgynek a viselt dolgairól még többet is tud feljegyezni, mint amennyit nekünk, kisleányoknak az iskolában tanítanak a mintaképe-

ikről, azt a te kedves barátnédát úgy híjják, hogy „Toffi”: ami származik az „aqua toffana”-ból.

– Hallod-e, megijesztesz azzal, amit beszélsz; igazán megijesztesz.

– No, pedig hát nem akarlak megijeszteni. Te drágalátos, te kedves szép mama. Jaj, de gyönyörű ruhád van! Fordulj meg, hadd lássalak minden oldalról! Ah, be szép ez a jácintgirland az uszályodon! Meg ez a japáni szalagöv!

– No, de micsoda hízelkedés ez megint? Mért akarsz megvesztegetni?

A kisleány a tenyereit csapdosta össze, könyörögve egész gyermekmódra:

– Óh, csak azt engedd meg, hogy akkor bejöjsek, mikor az a Párizsban járt violinista játszani fog: valahányszor rágondolok, mindig utolér a szívdobogás. Azt hiszem, hogy az egy kisisten. Az az én Orfeuszom!

– No, ez éppen elég ok arra, hogy távol tartsalak.

– Hiszen csak addig vagyok bele szerelmes, amíg nem láttam. Ha látni és hallani fogom, azt mondom: „Maga majom.” Nem! Nem! Csak tréfáltam. Nem a hegedűs az én ábrándom, hanem Beethoven szimfóniája. Ezért rajongok.

– Ha rajongsz érte, magad is el tudod játszani a zongorán.

– Úm! Magam is! Hisz ami zenét magam csinállok, azt utálom, gyűlölöm, s valahányszor végigjátszom azt a szimfóniát, térdem állva kérek bocsánatot a mester szellemétől, hogy így meggyaláztam. A zongorát is gyűlölöm. Annál jobb szeretem, ha a falióra muzsikál. A mi óránk az én legkedvesebb művészem; csak két darabot tud: az Ardití csókkingőjét, meg a Szerenádvalcert; de azokat nagy precízióval játssza. A zongora egy nagy lelketlen barom. A hegedűnek van egyedül lelke.

Camilla okosan akarta a kisleányt helyes észjárásra vezetni.

– Látod, kedveském, a leányoknak onnan számítják az életkorát, hogy mikor vitték őket először társaságba.

– Jaj, kedves öreg mamácskám, ez egy olyan régi közmondás, hogy ezt már a gouvernante-omtul is hallottam: tudod, attul az angol misztől, aki olyan szép volt; akit azért küldtél el, mert egyszer rajtakaptad, hogy az édespapa megcsókolta.

Camilla az ajkába harapott.

Szerencsére megszólalt a falióra: tízet ütött, aztán rákezdte a csókkingőt. Erre a nagy leányból egyszerre kisleány lett; elkezdett együtt trallázni a zenélő géppel, s magában valcerezett jobbra-balra keringve, s a szoknyáját széthúzva a két kezével; – egyszerre megállt az anyja előtt.

– De hát mi az a csók? Mi van abban? Engem mindennap megcsókol az apa: de én nem találok abban semmi *jót*. Hát mi benne a *rossz*?

Camilla könyörgésre fogta a dolgot.

– Kérek! nagyon szépen kérek, kedves leánykám: eredj a szobádba fekünni. – Úgy szólt hozzá, mint egy esedező a zsarnokához.

S erre a könyörgő szavára az anyjának a dacos kisleány egyszerre odaomlott a lábaihoz, átölelte a térdeit; sírva mondá:

– Megyek, kis anyácskám. Ne haragudj rám...

– No, hát jer, ölelj meg.

– Nem töröm össze a jácintcsokrodat.

Azzal elfutott az oldalajtón át.

Camillának nagy szüksége volt a fali tükörhöz sietni, meggyőződni felőle, hogy nem veresek-e a szemei.

IV.

A villanycsengettyű az előszobában jelezte, hogy vendég érkezett. Az első vendég. „De hát valakinek csak kell első vendégnek lenni.” (Ez az aranymondás már cinkbe van öntve.)

Annyi idő sem telik a külső ajtó meg a belső ajtó nyitása között, amennyit egy felsőkabát levetése igényel. Érthető. Mivelhogy a vendég úr nem frakkban jön, hanem mókusszínű paletot-ban.

Nem kell őt bemutatni. Ismeri őt minden ember. Ilyen orr nincs több Budapesten. Azt adomázzák róla, hogy egyszer a redoutbálban egy nőmaszkot szedett fel, akivel aztán leültek szupirozni. A hölgyecske letette az evésnél alkalmatlan álarcot. „No, hát uram, már most ön is tegye le a hamis orrát.” – Dehogy hamis! Ez az egy igaz rajta. Ő az a híres *Kapiczány* úr: az újságíró.

Első szava a nem illő toalett miatti védekezés. Azt már nem mondhatja, hogy az ő zsebe is tele van írással: mert az már csúnya plágium volna. – Bocsánat, hogy nem frakkban jelentem meg; de olyan kegyetlen reuma van a *bal karomban*, hogy nem bírok öltönyt váltani.

– Annál szebb öntől, hogy mégis eljött az estélyünkre.

– Pont tíz óra! Elsőnek érkeztem. De hát valakinek csak kell első vendégnek lenni.

– Ez igaz!

(Dehogy igaz! Azért jött valamennyinél hamarább, hogy felhasználva a házi-asszony védtelen helyzetét, azt meginterjúvolja.)

– Önagsága, Meritorisz úr nincs még idehaza?

– Még nem jött elő.

– Bizonyosan a tattersallban van. Most folynak a nevezések, vajon milyen neví lovakkal fog a Captain Blue a tavaszi handicapban startolni?

– A férjem kilépett már a társulatból.

– Nagy kár! Ő volt annak az istállónak a lelke.

(Kolosszális ötlet! Egy egész *istállónak a lelke!*) Kapiczány úr folytatja a vallást.

– Meritorisz úr maga is tartott egykor idomító-istállót.

– Igen. Mikor még siószegi birtokunkat tartottuk. Sok veszteséggel járt.

(Ez nem kellemes visszaemlékezés! Más materiához kell kezdeni.)

– De annál fényesebben fog beütni a málégyűrű¹; óriási osztalékról beszélnek.

– Üzleti ügyekbe nem vagyok beavatva.

¹ Kukuruzring.

– Most értesültem róla, hogy a sárad-korpaházai vicinális vasutat is átvette egy konzorcium nevezetes nyereséggel. Nem mondta Meritorisz úr?

– Nem tudom, a férjem érdekelve van-e benne?

– Fordítsa hasznára, nagysád, az értesítésemet. Nagysádat jogosan megilleti egy gyöngy nyakszorító a szép nyereségből.

– Nem szeretem az ékszereket.

– No, akkor Meritorisz úr előnyben van. Számára útban van már a Takovarend. Első kútforrásból tudom.

Újból szól a csengettyű, táru a szárnyajtó. Ezúttal egy delnő érkezik: egyedül.

– Mindjárt okát fogja adni, hogy miért jött egyedül.

– Nem vártam az uramra. Az a klubban konferenciázik. Előresiettem hozzád: szétnézni, hogy jól terített-e fel az inasom? Tudom, hogy te nagyon el vagy ilyenkor foglalva. Nem is tanulmányod a büfé. Nekem meg az az elementumom. Csókollak, kedvesem.

Azzal a két szép hölgy olyan közel viszi egymáshoz az ajkait, hogy csóknak is lehet számítani.

A beköszöntő szavakból megérthettük, hogy a szép vendégnő Vigárdy *képviselő* úr hitvese, *Amanda*. (Klub, konferencia, kölcsönadott inas.)

Igazán szépségszámba mehet. Molett termet, erősen kivágott derékkal; szép nyak, sokat jelentő buste, az nagyon is egészséges, a pirosságot temperálja némi poudre de serail; a szeméi nagyok és kiülők, kár, hogy a szőke szemöldök nem harmóniáznak velük. A dűsgazdag haj is hasonló világos szőke, körül a homlokon építési szimmetriával alkotott hajbéli kacskaringók. (Egy befelé fordított Medúza.)

Kapiczány úr ebbe is bele akar kötni; de itt már megbukik. A szőke delnő lehuynyorított szempillákkal néz rajta végig: valószínűleg a paletot miatt.

– Drága nagysám.

A legyezővel félretolják az útból.

– Nem! Nem! semmi interjú! Én újságíróval nem állok szóba. Engem ki ne írjanak. Nem akarok híres lenni.

Azzal hivatását követve, elsiet az ebédlőbe, ahol az inasok a lakomaasztal szerkesztésével bajlódnak.

– Önagysága *még most* nagyon haragos – rebegi Kapiczány úr, maliciózan hangsúlyozva a mondat közepére eső két szót.

A társalgás megint új lökést kap két új vendég érkezése által. Az egyikről tudjuk, hogy hegedűművész; nem azért, mintha hóna alatt hozná az instrumentumát: az előre lett küldve; hanem arról, hogy a haja egészen Sarasate, s a gomblyukából apró érdemrend-füzér csüng alá. A másiknak csak a hajkenőcs-illata sejteti, hogy ez a hegedűt kísérő zongoraautomat.

– Előresiettem – mond a hegedűművész Camillának – azért, hogy elébb a zongorát kipróbáljam, amelyen tisztelt barátom kísérni fog, nehogy megtörténjék rajtam, ami gyakori eset, hogy a zongora félhanggal alább van stimmolva. Tavaly télen is megesett rajtam, amidőn Sadi Carnot elnök előtt voltam szerencsés előadást tarthatni a Tuileriákban.

– Sadi Carnot előtt! a Tuileriákban? – rohan közbe Kapiczány úr, nem engedve a művésznek megkezdett periódusát végig elmondani. – No, ezt nekem kell önnek elmondania, senki másnak.

Azzal megfogja a művész frakkján azt a keresztülfűzött aranygombot, s magával vonszolja a zongora zugába, hogy kikérdezze belőle a Tuileriák speciális titkait, nehogy az újon érkeznek vendégek is meghallják.

Akik most érkeznek, szintén a művészi előadásra vállalkozott alkatrészek: azok a legidegesebbek, akik félnek az elkésztől. Ónagysága királyi tanácsosné, *Thurzó Emilia* asszonyság, férjével, *Thurzó Attila* királyi tanácsos úrral. (Nem ötvenkrajcáros név! valóságos régi család!) Szárnyaik alatt közös büszkeségök: *Elvira* kisasszony.

Emilia nagysám, mint már Alasztortul hallottuk, a köpcös kategóriába tartozó szépség, a leánya pedig tökéletes hasonmása az anyjának, arcban és természetben. (Tizenhét éves.)

A királyi tanácsos jól táplált alak, akinek az a fátuma, hogy erősen meggörbült orra van, amiért mindenki azt hiszi róla, hogy Noé apó elsőszülöttének az ivadéka: pedig nem az. Becsületes tót atyafi.

Ezeket alig helyezte el Camilla (nemigen volt még őket kinek bemutatni), érkezett a harmadik csoport: doktor *Czigelka* és a családja. A doktor nagyon alacsony természetű uracska, akinek kétharmad része has, egyharmad része fej és láb. A felesége ellenben egy fejjel magasabb nálánál, igen sovány és csupa könyök. Az arca olyan, mint a macskáé: szétálló szemek, pisze orr, kicsiny áll. A háta mögött úgy híjják, hogy *desperátus macska*.

A harmadik családtag egy reményteljes úrfi, aki se az apjához, se az anyjához nem hasonlít: középen kétfelé választott hajú embervakarcs; fekete, mint egy cigány és pökhendi.

A kis doktor jellemét sejteti az a sok érdemrend, mely a frakkjának mind a két oldalát takarja, ezüstös csillagok, négy-, öt- és nyolcágú keresztek mindenféle színű szalagokon; a hölgy keblén ellenben egy óriási jonquille-bouquet takarja a természet mostohaságát.

Kapiczány úr legelőbb is siet a királyi tanácsosékba belekötni.

– Bocsánatot kérek, hogy nem frakkban jöttem; de ma reggel a vívőiskolában olyan vágásokat kaptam a *jobb* karomon, hogy most nem megy föl rá a frakk.

A doktorék azonban háttérbe szorítják a zszurnalisztát. Doktor úr siet bemutatni kitűnő magzatját a nagyságos úréknak.

– *Rikhárd* fiam! Harmadéves jogász. Az olvasókör jegyzője. Egy zseni! Hírlapokba is ír. A zöldtollas pártnak a jelöltje.

– Nagyon örvendek – szól kezét nyújtva a királyi tanácsos az ifjúnak.

A szülők szeretnék, ha Rikhárd úrfiból és Elvira kisasszonyból egy pár válna. Rikhárd úrfi azonban sokkal praktikusabb elme: ő az apához tartja magát.

– Szokott ön pikézteni?

– Mindennap.

– Tizenkét partit?

– De csak egy krajcárba poénját.

– Akár kettőbe.

S aztán viszi papa Thurzót a játékasztalhoz.

Kapiczány úrnak megint hézag kínálkozik a társaságban, ahová befúrhatja magát. A doktort veszi munkába. Kivallatja, miféle érdemrendek azok a gyomrán, s minő a provenientiájuk? A doktor úr a hazai lepidopterákrul adott ki egy díszmognográfiát. A korszakalkotó könyvet megküldte minden európai potentátnak, s azok viszonzásul egy (firkászok számára alapított) Házi Rendjellel jutalmazták önfeláldozó törekvéseit: ezek a csillagok és kereszttek. Kapiczány úr, mikor a képes oldalát végigtanulmányozta a nagy tudósnek, egyet fordít rajta, hogy hátulról is szemügyre vegye.

Fájdalom! ott semmi sincs. A tudós keservesen felsóhajt:

– Ez az egy hiányzik még! (Tudniillik a kamaráskulcs, amit az ember a háta végén szokott viselni.) Hiába: nemo propheta in patria. („Senki se *jövendőmondó* a hazájában.”)

Ez amennyire igaz latinul, olyan nagy hazugság magyarul.

Ekkor aztán Kapiczány úr feljogosítottnak érzi magát, hogy Elvira nagysámnak csapja a levet, aki pedig inkább hallgat arra, amit Rikárd úrfi beszél a királyi tancsossal.

A pikétnél folyvást beszélnek. Nem dialóg ez, hanem dupla monológ:

„Hat lap! – Az enyim egyenes.” – „Tizennégy alsó!” – „Nix nutz! Tizennégy király.” – „Sext von ász. – Quart alsóig. – Kilencven. – Stichmatch.”

Ezalatt visszatér az étteremből Amanda asszony.

Tele van indignációval a tapasztalt rendetlenség fölött. Fennhangon kiabálja, hogy a cselédek összetörték a nagy salátástálat; s a Dobos-tortát fenekével felfordítva tették az ezüsttartályra.

Kapiczány úr már egy maliciózus szerkesztői asteriscust készül Elvira kisaszszony fülébe sügni, amidőn az oldalba döfi a legyezőjével.

– Vigyázzon! Most jött be a *Toffi!*

Erre már nagyon kíváncsi Kapiczány úr.

Hallotta már emlegetni Toffi asszonyt, de még nem beszélhetett vele. Az egy előkelő hivatalnoknak, Rangosi Oszkár úrnak a felesége, akit a férje kísér az estélyekre. A férje hosszú, szikár alak, fehéredni kezdő fekete szakállal, ami kurtára van nyírva, az arckifejezése, a fejhordozása olyan, mintha valami rossz illatot érezne. Pessimista: ha megszólal, csupa rossz híreket közöl, s mindenkinek tud valamit mondani, ami nem kellemes. Ő ugyanannak a méregnek a praecipitatum, aminek a felesége a sublimatuma.

„Toffi nagysám” (igaz keresztnevén Leona) filigrán termetű, finom tojásdad arcú japáni figurácska: szelíd tekintettel, mely ábrándosba játszik. De ez csak hamisság. Azok a sunyi szemek folyvást a felebarátok és barátnék hibáit keresik, s mikor ezek a mosolygó cseresznyeajkak megnyílnak: az az aqua toffana.

Mikor belépnek ők ketten, éppen akkor foglalja le a társaság figyelmét Amanda asszony azzal a fennhangon hirdetett kritikával, hogy milyen ostoba az ilyen vároosi szakácsné: a fácánysülthöz lencsét ad mellékletül, holott az pörkölt káposztát

követel; ezzel ehetetlenné tette az egész fácányt, pedig azt Vigárdy lőtte a hercegi vadászaton.

– Jaj, de ideges vagy, kedves Amanda! – szól hozzá a helyet kereső Rangosiné az első üdvözlőkicserélés után. Aztán széjjelnéz ártatlan arccal: – Nincs még itt Alasztor?

Azt a baziliszk-szemet kell látni, amit ez a kérdés támaszt Amanda asszonyságnál. Egyszerre elhallgat. Ellenben sorba nézi a többi hölgyeket: mernek-e nevetni? Nem mernek.

– Én magam is olyan ideges vagyok ma – veszi föl az elejtett fonalat a királyi tanácsosné. – Valahányszor énekelnem kell, mindig lámpalázt érzek. Ez különben a leghíresebb művésznőknél is így van: Pálmay Ilka sohasem lép ki a színpadra a kulisszák közül anélkül, hogy előbb keresztet ne vessen magára. Én is mindig titokban a legyezőm alatt keresztet vetek magamra, mielőtt énekhez kezdenék.

Toffi ezt a megjegyzést súgja Kapiczány úr fülébe:

– Ezt a keresztvetést azért hangoztatja a királyi tanácsosné, hogy a férjét ne tartsuk semita eredetűnek. – Ah, most lépett be Dobokay az ajtón! Figyeljen csak, milyen jó kedve lesz rögtön Amanda asszonyságnak.

Amanda úgy tesz, mintha nem venné észre Alasztor beléptét; egyszerre odafordul a legközelebb álló Kapiczány úrhoz, ágrul szakított nyájassággal:

– Ah, édes Kapiczány úr, megbocsásson, hogy az első találkozásunknál olyan nervosus voltam, de ezek a cselédek! Magamnak kellett a büfét megvizsgálnom. Pompás büfé lesz! Ajánlom önnek a fácánysültet, amit a férjem lőtt a hercegi vadászaton.

– No, ugye milyen jó lett egyszerre a fácány lencsével! – szól a mellette állókhöz Toffi nagysám.

Kapiczány úr siet – hálából – igazolni toaletthibáját a nagylelkű úrnő előtt. (Ezalatt odaérkezik Alasztor.)

– Bocsánatot kérek, hogy nem frakkban jöttem, hanem paletot-ban... (ugyan micsoda ürügyet találjon ki *harmadízben?*) de... de...

– De ezúttal a *szerkesztőségi frakkot* maga a szerkesztő húzta fel... – segíti ki az elakadtat Alasztor.

Ezen aztán Kapiczány úr maga is kénytelen nevetni.

– Önben egy újságíró vészett el, uram!

Az inasok eközben teát és süteményt hordanak körül, a háziasszonynak minden vendégéhez van egy szava, a hegedűművésszel pedig egész értekezése titokban. A rettegett baj csakugyan előállt: a zongorahangoló csakugyan fél hanggal alább *ajzotta* fel a gép húrjait, mint a művész hegedűjének a diapasonja. Ez már futni készül, de a házi nő szép szemeiért végre ráfanyalodik, hogy ő is fél hanggal alább szállítsa a stradivariója igényeit. És így a Beethoven-szimfónia mégiscsak előadható lesz.

Aközben mind több-több vendég érkezik, mind illusztris egyéniségek, akik a társadalom felszínén úsznak; a társalgás kezd zajossá válni, minden zugában a teremnek más meg más téma fölött folyik a diskurzus.

Csak az a hely, ahová Toffi asszonyság letelepedett, marad meg állandó központnak. Odavonzódik mindenki.

A királyi tanácsosné ugyan koronkint ránt egyet a leányának a ruháján, hogy ne furakodjék olyan nagyon Rangosiné közelébe, de az annak nem használ.

Elvira kisasszony mindenáron észrevéetni akarja magát. Fűtől-fától kérdezi, hogy de ugyan hol van az ő Helvila barátnéja, akivel ő együtt járt a nevelőbe, csak egy évvel hamarabb hagyta el az intézetet; mért nincs az is itt? Ő nagyon szeretne vele találkozni. Szépen elfecsegnének. – Egypár irtalmas delnő igyekezik megnyugtanni, hogy még az ő barátnéja nagyon fiatal, egész gyermek, azt még nem lehet a társaságba hozni; – míg végre Toffi nagysám fülébe jut a kérdés. Ez aztán alaposan megfelel rá:

– Hja, a kis Helvilát nem hozzák a társaságba, mert annak az arca oly veszedelmesen hasonlít Vigárdy úréhoz, hogy az egyszerre mindenkit frappál, aki meglátja. Azok a szemek! Az a száj! De még az a családi fekete lencse is a jobb arcon. Ez a gyermek az igazi „vértanú”.

Elvira kisasszony erre naiv arccal azt mondja, hogy ő azt nem érti, hogy lehet?

Szerencse, hogy Vigárdyné másfelé volt elfoglalva, nem hallott belőle semmit.

Annál jobban sziszegtek a legyező mögül a többi hölgyek.

– Őh bizony ez semmi indícióm – siet élett venni a gyanúsításnak Alasztor. – A gyermekek hasonlítása ehhez vagy amahhoz nem érv semmi tekintetben. Az már orvostanilag be van bizonyítva, hogy egyedül a nők idioszinkrasiája e tekintetben a faktor. Sűrű példák vannak rá, hogy a legnotóriusabb hűtlen nők gyermekei a megcsalt férjhez hasonlítanak, mert a nő előtt, félelmében, annak az arca lebegett.

A királyi tanácsosné, éppen nem melódiás hangon, közberikácsol:

– De uram! Fiatal leány előtt ilyen témáról beszélni!

– Nagyságos asszonyom: ha a kisasszony a mai szép darabot végignézhette, akkor már nincsenek előtte titkok: vagy még nincs fogékonyasága azokat megérteni.

De azért a királyi tanácsosné mégis kivezeti a csoportból féltett csemetéjét, ahol ilyen kényes témákról beszélnek.

Toffi nagysám halkan mormogja a legközelebbi szomszédjához:

– Tavaly télen megszökött a kis ártatlanság a zongoramesterével, de visszahozták.

Miután az ártatlanság eltávozott, az ottmaradtak szabadon értekezhetnek a felvetett tárgyról.

– Hiszen nem titok – magyarázza Toffi nagysám -, hogy leány korában Vigárdy udvarolt Camillának, jegyben is járt vele. Ellenben Amandát Meritorisz jegyezte el magának. Meritorisz akkoriban egészen a sportvilágban élt: örökösen a turf és a gentry-klub volt az otthona. A gavallér barátok egyre csipdesték, hogy mi az ára a *tollnak*? Amandának az atyja ugyanis tollkereskedésből gazdagodott meg. Utoljára meguntta, hogy a jegyesét *tollszedő* leányának csúfolták, s felbontotta a viszonyt. Ugyanakkor Vigárdy és Camilla között valami kis összezőrdülés támadt: megharagudtak egymásra. Meritorisz kapott az alkalmon: hirtelen megkérte

Camilla kezét. Camilla dacból hozzáment. Ekkor aztán Vigárdy revánsból az elhagyott Amandának ajánlá fel jegygyűrűjét, amit az megint bosszúból elfogadott. – Így aztán Meritorisz és Vigárdy kölcsönösen cserében és bosszúból elvették egymásnak a menyasszonyát. És attul fogva azután igen jó barátok és barátnék maradtak – négyesben, s úgyszólván egy családot képeznek.

– Ez alapos felvilágosítás volt! – monda rá Alasztor.

– No, hát nem úgy van? – monda Toffi nagysám. – Ezt ön legjobban tudhatja, aki mind a kettőnél házi barát.

Aratás ez Kapiczány úrnak!

Még többet is szeretne ebből a materiából.

– Kérem „Toffi” nagysám...

Alasztor hirtelen betapasztja a száját tenyerével:

– Szerencsétlen Claquhutes! Ez nem keresztneve őnagyságának.

Rangosiné asszonyág pikáns mosollyal sipegi:

– Csak mondja ön úgy! Én a predikátumomra is hallgatok.

Szerencsére jön a sárga inas a teástálcával: ki-ki választ magának egy fin-dzsát.

– De hogy lehetsz olyan balogsüti? – feddözik Alasztor. (Négyszemközt tegez-ik egymást, csak mások előtt *becsülik meg*.)

– Mikor úgy fáj a fogam – menti magát Kapiczány.

– Ha fáj, plombáldasd.

– Csak tudnék egy ügyes fogorvost.

– Kérdezd meg a királyi tanácsosnétól, hogy ki az övé?

– Igazán megkérdezzem?

– Aztán majd kapsz tőle egy pofont.

– S attól meggyógyul a fogam?

– Legalább én még nem hallottam, hogy valaki, akit pofon ütöttek, arról pan-naszkodott volna, hogy a foga fáj.

– Toffi nagysám sem ütött pofon, látod.

– Óh azért, hogy a nyelvére példálóznak, nem haragszik meg a szép hölgy: a fogaiért igen.

– Igazán olyan rossz nyelve volna Rangosinének?

– Kilenc újságíró mérge van benne kondenzálva.

– Fel kellene szólítani, hogy írjon a lapunknak tárcákat.

– Ugyan tedd meg!

Eközben a hegedűművész összesztimelte a szárazfáját a nagy hangórló gép-pel, s nyilvánossá tette azon óhajtását, hogy már lehetne kezdeni a koncertet.

– Még várunk kell – csitítja a művészt Alasztor -; a háziúr még nem érkezett haza: ügyei vannak. Aztán meg Vigárdy sincs itt.

Amanda meghallja ezt a szót, s siet beavatkozni.

– Óh, az én uramra nem kell várni. Az most a klubban van, konferencián. S azok a pártkonferenciák rendesen éjfélig tartanak.

– Éjfélig? – kérdezik egyszerre hárman is, s mindannyinak az arcából kirí a csúfondáros részvét a hiszékeny lélek iránt.

Amanda megreparálja magát: ő nem olyan együgyű.

– Azt hiszem én is, hogy ez a pártkonferencia csak afféle köpönyeg a múlhatatlan tarokkparti elrejtésére.

– Óh, Amanda nagysám – szól Alasztor gonosz mosolygással – afelől legyen egészen nyugodt. Ha a tarokkpartit palástolgatják a konferencia köpönyegével, az még nem baj. – Hanem amikor már azt vallja be az „éjféleken és éjfélek után” hazajáró férj, hogy tarokkozott: „Lehetetlen volt felkelnem, tele volt a tábla bukott kettősökkel: nyeresben voltam, elszedtem tőlük tíz-tizenöt-húsz kemény forintot. Itt van mucuskám. Ezt neked hoztam haza. Szaporítsd vele a konyhapénzt. Mucuskám! Bubiskám!” Akkor már baj van!

– Uram! Ez ámulás! Méregkeverés! – kiált közbe a rendjeles doktor, lábhegyére ágaskodva. – Ön a feleségeinket mind ellenünk szuggerálja. Ön puskaport halmoz alánk.

Alasztor még meg is paprikázza a mérget:

– És aztán az üdvözlő hitvesi ölelés közben a mucuskám el nem tudja képzelni, hogy vajon essbuquet-t pipáznak-e azok a tarokk-kompanisták, amiktől a schatzikám kabátja illatos?

– Ah, ez már perfidia! – förmed fel valamennyi férfivendég.

Ezalatt a királyi tanácsos is végezte a tizenkét pikétpartit, s a társaság közé nyomult.

– No, doktor úr! – monda a rendjelek kirakatának – mondhatom, hogy önnek a fia valóságos zseni! Ez a talentum! Éntőlem tizenkét parti pikétben elnyert huszonhárom forintot.

– Ah! Ah! – hangzik az általános csodálkozás magasztaló elszörnyedése.

A feldicsért ifjút meggratulálják.

– No, legalább a héten nem kérsz tőlem drágasági pótlékot – szól a doktor az ifjú zsenihez.

– Ennek már van helye – szól az ifjú büszkén zsebébe sülyesztve az elnyert prédát. – Egy szegény özvegnél, aki öt neveletlen árvát táplál.

– Az valami rettenetes, hogy mennyi jótékonytságot gyakorol az én fiam – az én rovásomra.

A királyi tanácsosné, aki eddig Toffi nagysám férjével cserélt ki kölcsönös emberszólásokat, meghallván, hogy a férjem uram bocsátott közre valami szenzációs dolgot, ami őt egy csoport központjává avatja, maga is odasiet megtudni, hogy mi az?

– Mi nagy dolog történt? – kérdi Alasztortul.

– Igazán nagy dolog. A kisjurista elnyert a consiliarius úrtól pikéten huszonhárom forintot.

– No, ez igazán rendkívüli dolog – mondja erre Emilia nagysám. – Az én férjem hírhedett kártyajátékos és rendkívüli szerencséje van. Minden este nyereggel jön haza a kaszinóból, s azt mindig nekem adja: „Nézd, mucuskám, nyertem tíz-tizenöt-húsz forintot, vedd a konyhapénzhez.”

Valamennyi vendég elkezd hahotával nevetni, kivéve azokat, kik az előzményeket nem ismerik. Ilyen a királyi tanácsos is. Annak tetszik ez a nagy siker.

– Ilyen zseniális asszony az én feleségem. Akármit mond, az egész társaságot egyszerre felderíti vele.

– Már az igaz – erősíti Emilia nagysám. – Nekem különös adományom van. Én valamikor színésznőnek készültem. Akkor is valahányszor valamit szavaltam, az egész társaság roppantul kacagott rajta.

– *Drámai* színésznőnek készült nagysád? – kérdezi Alasztor.

– Hát persze.

Most már csak hátrafordulva kuncog mindenki.

Toffi nagysám összezsapja a legyezőjét.

– No, már Dobokay úr, ahol ön felüti a vásáros bódéját, ott én összepakolom a ládáimat.

– Nagy elismerés – illetékes részről.

A vendégcsoport nyüzsög: „Lássuk már a medvét!”

(Elmondjuk-e gyöngébbek kedvéért a régi anekdotot: „Lássuk már a medvét”? – Nem mondjuk el. – Nincsenek már gyöngébbek.)

Jean, a kék inas, félajtót nyitva, bekúszik s odasúg a háziasszonyságnak:

– Itt van a Flórián.

Alasztor meghallja fél füllel. „Ahán! Itt van már a Flórián?”

Kapiczány úr szeretné megtudni tőle, hogy ki az a nagy notabilitás?

– Az a Flórián – az egy nevezetes ember – magyarázza Alasztor. – Feuerbursch a Steingasner-kávéházban. Mikor a Flórián este tizenegy és tizenkét óra között becsenget s azt mondja, hogy levelet hozott, az azt jelenti, hogy Meritorisz úrnak olyan fontos teendője akadt, amely őt megakadályozza a hazajövetelben: csak reggel fog hazavetődni. Ez már bevett szokás.

Camilla nem is talál benne semmi megütközésre méltót.

– Levelet hozott az uramtól? – kérdi az inashoz fordulva.

– Igenis.

– No hát adja át.

– Azt mondja, hogy utasítása van a nagyságos úrtól, hogy a levelét a nagyságos asszonynak saját kezéhez adja át.

– No, hát akkor jöjjön be a levéllel.

– Igenis – de a Flórián nagy negligésében van: a kék kötény előtte, aztán ingujjban.

– No, de én csak nem mehetek ki hozzá, hogy a levelet átvegyem az előszobában.

– Azt gondoltam ki, hogy feladom rá a hosszú gombos libériámat, úgy bejöhet.

– Tegye azt.

S ez utasítás nyomán nemsokára bejött a Flórián hosszú, bokáig érő gombos kabátban, s ezüsttálcán nyújtá át a levelet az úrhölgynek.

Camilla elvette a tálcáról a levelet, s az öve mellé dugta. Nem volt kíváncsi a tartalmára. A megszokott kimentés: „Nem jöhetnek; múlhatatlan sürgős üzleti ügyek. Ne várjatok rám.”

A háziasszony azonnal siet a hegedűművészt felkérni művészi tehetségének ragyogtatására, nem várnak tovább senkire. A zongora-automát leül a gép mellé,

a hegedűművész megpengeti az instrumentumát, a vendégek egymásnak „csitt”-et intenek, mindenki rendbe szedi magát, a teáscsészéket lerakják, az andante kezdődik.

Camilla ezalatt időt nyer a levelet felbontani és mások által figyelmen kívül hagyva, elolvasni.

V.

A szimfónia elkezdődött: egy mukkanás, egy csosszanás, egy széktolás nem hangzott; Alasztor még a zenélő óra ingáját is megállította, jól ismerve a hegedűművésznek az ideges fogékonyágát, amit még az is ingerel, ha a pianissimo flageolet hangjai közé az óra tiktakja közbeketyeg. – S egyszer csak a legáhítatosabban hallgatott andantét egy halálos sikoltás hasítja ketté. – A háziasszony elájult...

Ott feküdt a balzacon, fejét hátraszegve: az arca holthallavány, ajkai szederjesek, szemei bezárva; egyik kezével görcsösen belemarkol a keblére tűzött jácint-csokorba, másik kezével a felnyitott levelet szorítja a kerevethoz.

Egyszerre nagy zűrzavar keveredett; a művész mérgesen dobta a hegedűjét a tokjába, s búcsúzatlan eltávozott; a hölgyek ijedten néztek az elájultra: egynek sem volt bátorsága vagy hirtelen nem jutott eszébe, segítségére sietni. Ott lett volna a sokérdemrendű doktor, de az csak olyan doktor, aki lepkéket anatómiáz, nem gyógyít, azonfelül is a saját feleségével volt elfoglalva, aki az ijedségtől sír-görcsöt kapott, a királyi tanácsosné előre-hátra taszigálta az embereket, a leányát keresve: „Hol van Elvira? hol a báli sortiem? Hol a boád? Menjünk innen, itt botrány lesz! Jaj, hogy berekedtem egyszerre!”

Minden ember csak magára gondolt, meg a hozzátartozóira – akárcsak egy léket kapott hajón.

Csak Alasztornak volt „szíve” segítségére menni az elalélt nőnek, de férfi létére az sem tehetett többet, minthogy az ájult nőnek a fejét, mely a balzac karján hátra volt szegve, a hímszett vánkossra igazította, s aztán széjjelnézett segélykéréső tekintettel, míg szemeivel megtalálta lelkének hasonmását, Amandát. (Ha ugyan van lelke?)

Amanda mindjárt bebizonyította, hogy „nincs”.

Ő is odalépett az elájulthoz, de nem azért, hogy azt életre hozni segítsen, hanem hogy azt a levelet kivegye a kezéből, amely az ájulást okozhatta. Jogot vett hozzá, hogy azt elolvassa. Hiszen kebelbarátnék voltak.

S amint elolvasta, az arca lángveres lett a dühtől, még a rizsponon is keresztül pipacsolt a harag színe, a szemei még jobban kidültek.

– Ah! Ah! Förtelem! Gyalázat! Micsoda gazság!

Alasztor meg akarta akadályozni abban, hogy a levelet fennhangon elolvassa az egész társaság előtt, de csak akkor tudta azt a kezéből kikapni, mikor már Amanda belekezdett: „Szerencsétlen nőm! Tudd meg, hogy el vagyok veszve...”

De azt már nem gátolhatta meg, hogy amit a levélből megértett Amanda, azt rikácsoló hangon ki ne trombitálja.

– Azt írja a gazember, hogy váltókat hamisított az én férjem nevére. Harmincötezer forintig. Perukker követeli a fizetést. S ő most szokik Amerikába! Ha utol-
érik, főbe lövi magát!

– Az égre, asszonyom! – súgja oda Alasztor.

(„Égre?” Hát már elfeledte, hogy az húszmillió mérföldre van?)

– Eh! Én nem ismerek most sem eget, sem földet. Képes vagyok embert ölni dühömben! Harmincötezer forintot Vigárdy nevére hamisítani! Hát nem tudott más ember nevére hamisítani? Egy zsidó nevére? A legjobb barátjáéra kellett hamisítania?

– Hiszen ha hamisak az aláírások, Vigárdy nem károsodik miattuk, nem kénytelen fizetni – csillapítja a szép fúriát Alasztor.

– Nem is tanácsolnám neki! Egy fillért sem! „Ezek” miatt! De a gyalázat mégis megvan. Jó barátok voltak. Együtt trafikáltak. Mégis meg lesz hurcolva a neve. Esküt kell neki letenni a törvényszék előtt. Még majd hamis esküvel fogják vádolni! Megteszik a prókátorok! Kiadják a váltókat szakértőknek, agnoszkálják az aláírásokat. Juj! micsoda gyalázat! A bíró, a közvádó keresztkérdésekbe fogják. Valamennyi újság tele lesz a vallatásával! Belejön a képe a Volksblattba! Egy országos képviselő! Elveszti a mandátumát!

– Talán mégis legelső dolog volna ezt a szerencsétlen barátnénkat életre hozni – szólótt kéréllő hangon Alasztor.

– Önnek lehet barátnéja, nekem nem az. Nincs az elájulva, csak tettet magát. Ismerem én az ilyen tempókat. Ez a legkényelmesebb póz az ilyen katasztrófánál. Csak tessék magára hagyni, majd fölélbred az magától, ha senki sem lesz mellette. Ő az oka ennek a ruinának! Az ő bolond fényűzése. – Tetszett neki, hogy az ő jour fixeiről írnak az újságok. „Ünnepelt szépségünk. Társadalom csillaga!” Itt van! „Opulens büfé! Francia pezsgő! Fényes bankettek”: olyan embereknél, akik hamis váltóval szerzik a pénzt, mások megkárosítására! „Minő ízlés! Mennyi sikk! Micsoda dekoratív érzés!” – Tessék! Ez lett a vége!

(– Jaj, de szeretem, hogy nem ettem abból a fácánysültből – dörmögi Thurzó Attila úr a felesége fülébe, felsegítve a vállára a hermelines sortie de bált.)

(– Csak legalább ittam volna abbul a pezsgőből, amit kiátkoznak a gyomromból! – szól, ellenlábás véleményét nyilvánítva Kapiczány úr.)

Alasztor a balzac támlányához támaszkodva nézi azt a dühöngő szép asszonyt.

Ez az igazi őseember-nőstény! Krepdesinben és brüsszeli csipkében. Az eredeti Éva anyánk, aki nemcsak az almáját a fának kóstoltatta meg Ádám apóval, hanem a *hajítását* is. – Ez a tökéletes asszonyi állapot! Mikor csipkekendőjével megtörli az izzadt arcát, még a púder is lejön róla: egészen igaz, kívül és belül. Nem fest magának se hamis szemöldököt, se hamis erényt.

A szerencsétlenség színhelye percek alatt kiürült. Mintha azt kiáltották volna a közönség közé, hogy „ég a színház”.

Csak az inasok téblábtak alá s fel, akik a távozó vendégek elcserélt kalapjait keresték.

Vigárdyné észrevette közöttük a sárga libériást.

– „Georges!” – És aztán még egypárszor: – „Georges!” – S hogy annak nem akart sikere lenni, végre: – „Gyurka! Nem halod, hogy kiabálok?”

– Kérem alássan, a vendég uraknak...

– Neked most nem parancsol senki, csak én! Gyorsan szedd össze a saját ezüstünket és porcelánunkat, és szállítsd haza, különben lefoglalják a hitelezők, s aztán majd járhatsz a törvénytiszteletre vallatóra. – A japáni vázákért is visszajöjj. A bérkocsist értesítsd, hogy nem kell neki éjjel után két órára visszajönni, a lábpokrócot elhozd tőle. – Ezek a bitangok saját fogatot tartottak, maguk kucsiroztak, míg nekem elég jó volt a számozatlan bérkocsi. Pedig nekem lett volna módomban benne. S az én apám nem lopta, nem csalta a vagyonát: becsületes úton kereste. Hanem azért engem csúfoltak „tollszedő leányának”.

Ezen aztán sírva fakadt. Azért még sírva is zsémbelt; hanem azt már nem lehetett lesztenografálni.

Nem volt már ott más, csak Dobokay.

Alasztor figyelmezteté a haragos hölgyet, hogy kár volt azt a bérkocsit visszarendelni: már most hogy megy haza? Ilyen éjjeli órában!

– Gyalog. Ön fog hazáig kísérni.

(Tehát még ezt az egy embert is, aki ott maradt a szerencsétlenség színhelyén, elviszi onnan magával.)

– Hát hiszen a tolvajok és az aszfaltbetyárok ellen csak megvédelmezem önt magam is, de a meghűlés ellen nem. Hogy megy hazáig ezekben az atlaszcipőkben?

– Ejh! Most egy olyan pokol forr bennem, hogy nem érzem, mi a hideg. Nyújtsa ön a karját!

(Pedig azt is megvárhatta volna, amíg a férje megérkezik. A konferenciának csak vége lesz már egyszer.)

Roszul tette, hogy nem várta meg.

Hiszen bizonyos, hogy Vigárdy a klubból egyenesen ide fog jönni.

Az még nem tud semmit.

VI.

Az elájult asszony pedig csak nem éledt fel magától. Pedig már egy vendég sem volt a teremben, akinek a kedvéért tettesse az ájultságot.

A cselédek lótottak-futottak előre-hátra, de azoknak egyéb dolguk volt, mint a balzacon heverő alakkal vesződni. A sárga inas meg a csemegész pincérje igyekezett kiválogatni a kikölcsonzótt tálakat, porcelánokat, ezüstneműket a csódtömög közül, ami nem ment vitatkozás nélkül.

A tálak és tálcák azonban még rakva vannak mindenféle étellel, amikhez senki sem nyúlt még. Ott van a rénusi lazac. Ott van az elítélt és rehabilitált

fácány. Az egyiket a pincér, a másikat a Georges reklamálja. A szobaleány aközben megtömi a zsebeit a Kugler-bonbonokkal, amikért megint a cukrászlegény emel óvást: „Ez mind nincs kifizetve még!”

– Ugyan mit parlamentéznek az urak? – igazítja el a vitát a Jean. – Nem vagyunk mink képviselők, hogy hajba kapjunk. Mit allegálunk, hogy melyik kié? Ez úgysis mind az ördögé már. Csináljunk consortiumot. Vigyünk le mindent a kocsisnéhoz, s csapjunk ott magunknak egy murit. Úgysis mind a filiszteusoké lesz ez már! Csupa korrupció ez már! Holnap mindent lepecsételnek!

Az indítvány egyhangú pártolásra talált. Ez az igazság.

– Úgysis benn van egy hónapi bérem – nyelvelt a szobaleány.

– Sohasem látom én azt, tudom. Legalább leeszem Dobos-tortában.

S aztán elkezdte danolni éles, hamis hangon: „Három forint a bérem. Mindig szidnak, ha kérem...” végig valamennyi szobán és folyosón.

A másik három cseléd röhögött hozzá nagyokat.

Azzal siettek az egész lakomát lehordani a kocsisné szobájába. A pezsgős palackokat sem felejtették ott. Hanem a szamovárt nem bolygatták. Forró vizet inni uraknak való. A távozó cselédek csapkodták az ajtókat maguk után, hogy csak úgy rengett bele a ház.

Az elájult asszony pedig ott hevert mozdulatlanul, halaványan. Csak a szemei nyíltak fel. De az nem az ébredés volt; hanem egy halottnak a merev nézése, akinek elmulasztották a szemeit lezárni.

Elsendesült minden. Még az óra sem ketyegett. Meg volt állítva a hegedű-produkció kedvéért.

—

A kisleány felébredt előálmából. Hálósobájának a fala a lépcső felé volt: azon keresztül hallható a vendégek szaladáshoz hasonló exodusát. Meglepte, hogy ezzel semmi hintögördülés nem volt kapcsolatban. A kocsiját mindenki későbbre rendelte.

Azután következett a cselédek lótás-futása az ajtaja előtt; a viháncoló röhögés, a szobaleány csúfondáros danolása, majd a kíméletlen ajtócsapkodás. Azután jött a mélységes nagy csend, mely olyan, mintha tele volna zúgással.

Vége volna már az estélynek?

Olyan soká aludt volna?

Várt az ajtónyitásra. Az estély végeztével a mama, mielőtt maga lefekünnék, bejön a kisleánya szobájába, megcsókolni az alvót, s a vánkosa alá dugni egy fényképes bonbonniére-t, ami megmaradt a lakomából.

Miért nem jön már?

Éji asztalkáján volt egy kis ütőóra, mely egy rugó nyomására jelentette az időt. Tizenkettőt ütött. Kísértetek órája!

A kisleány fejére rántotta a takaróját. Bölcs volt, de amellet babonás. Az emberek meg tudta kritizálni, de a kísértetekkel nem mert kikötni.

A szív, az a buta izomtömeg, féli!

Hanem az agyvelőnek van akarata.

S lassanként az akarat erőt vesz a félelmen.

Meg akarja tudni, hogy mi történt a szalonban.

Leküzdí a félelmet az éjféli rémek s az engedelmességet az anyai tilalom iránt. Felöltözik, meggyújtja a gyertyáját, s reszketve kinyitja az ajtaját.

Egy sötét garderobe-on keresztül kell menni a szalon oldalajtáig. Itt hallgatózott ő nemrég. *Tanulmányozta az okos beszédeket.* Félve nyitott be rajta.

Az ajtónyitásnál majd elfújta valami leskelődő szellet a gyertyáját.

Arra pedig nagy szükség volt ott, mert a terem egészen sötét volt. A cselédek a gázt lecsavarták, a gyertyákat elfújták. Csak a kandallóban hamvadozó parázs vetett valami izzó derengést a közel levő tárgyakra.

Senki sincs itt.

A kandalló előtt áll a balzac. Annak a magas támlánya eltakarja a rajta fekvő alakot. Azt nem veszi észre.

A zongorán van egy karos gyertyatartó, annak a gyertyáit meggyújtja, s a nagyobb világosságnál bátrabban tekint széjjel. Nini! A balzacról a szép selyem uszály omlik alá, azokkal a jácint girlandokkal. Itt vetette volna le a ruháját a szép mama?

Odalép lábhegyen, s amint odaér, nagyot sikolt.

Az anyját látja ott heverni élettelen.

Először azt hiszi, hogy meghalt, s sírni akar.

Az a gyáva szív! Az sem tud egyebet, mint a könnymirigyeket működésbe hozni.

Nem tudja kitalálni, hogy mi az, amit most lát.

Az ő anyja, a ház úrnője itt hever, teljes báli toalettben, és senki sincs kívüle a teremben... Mi ez?

Azt hiszi, hogy ez egy lidérc hozta álom.

A fekvő alaknak a lábainál azonban meglát egy felnyitott levelet. – Azt felveszi, és elolvassa.

Arra aztán egyszerre eszéhez tér. Mindent tud.

Most már érti az egész helyzetet.

Most már nem kisleány, aki fél.

Eszébe jut, amit a Pallas Lexikonából olvasott az ájulásról. – Ez az. – A szemek halálmeredése, a lassú pihegés, az arc halott színe. Aztán a segélyhozás ilyen esetben: a ruhaderék kibontása. Hideg víznek az arcba fecskendezése. A tenyereibe pipereecetet tölt, s azt szagoltatja az elájulttal. – Ez használ. – A karok megmozdulnak, a száj megnyílik, és nagyot ásít. A félholt föléled.

Az első érzése az, hogy a keble nyitva van, s azt siet a két tenyerével betakarni.

Aztán észreveszi, hogy csak a leánya van ott, s nagyot bámul rá: mintha nem jutna hirtelen eszébe, hogy ki ez itten?

Helvila felöleli az anyját fektéből.

– Nem még a hálósobádba, mamám?

– Hiszen nem bírom a lábam.

– Majd én beviszlek.

S azzal felkapja az ölébe az anyját, s viszi, mint egy dajka a gyermeket, az ajtó felé: megfordítva a természet adta szerepeket. A kisleány erős. Mégis jó az a svéd gimnasztika!

– Tégy le. Tudok már menni – suttojg a az anya. – A zsibbadás elmúlt.

– Ne segítsek levetkőznöd?

– Maradj! Maradj! Tégy fát a kandallóra. Fázom. Visszajövök.

S azzal bement az öltözőjébe.

Visszajön? De hát minek jön vissza?

A kisleány letérdelt a kandalló elé, s megrakta hasábokkal a parázshalmazt. Nehezen akartak meggyulladni. Szétnézett valami papír után, amivel alágyújtson. Megakadt a tekintete azon a levélen.

Valami homályos ösztön úgy nógatta, hogy ez az a papírrongy, ami legmélőbb arra, hogy hamuvá legyen; hanem aztán újból meg újból végigolvasva a tartalmát: az okos ész azt diktálta neki, hogy ez nem elégetni való, mert ebben nevek és adatok vannak, amik másokat is érdekelnek.

Észre sem vette, hogy az anyja visszajött a hálósobájából. Camilla nem öltözött pongyolába, csak a felkapcsolt ruhaderék fölé kerített a vállára egy báli kilépőkét. A hattyútollas atlaszlebernyeg a meztelen karjait is takarta.

Olyan nesztelenül jött be, hogy rajtakapta Helvilát a levélolvasáson.

– Olvastad? – kérdezé a leánytól.

Helvila ijedten nyújtá a levelet az anyjának, aki azt szépen összehajtá, s eldugta a keblébe.

A leányka félve nézett fel az anyjára, amint ott térdelt: ha nem csinál-e haragos arcot?

Dehogy csinált: mosolygott. Hanem az még elijesztőbb volt. Olyan volt ez a mosoly, mint mikor egy szép, ünnepelet hölgyet egy imádója egy rossz hírű házban talál.

Nem! Nem! Olyan mosoly volt ez, mint mikor egy vádlottak padjára került szép nő ellen a közvédlő olyan bizonyítékokat hoz fel, amikkel az menthetetlenül meg van fogva, s érzi a ránéző szemek égetését az arcán. Mit tehet mást, minthogy mosolyog.

Nem! Nem! Nem is ilyen volt. Hanem olyan volt ez a mosolygás, mint mikor valaki az öngyilkosság eszméjét neveli nagyra a lelkében, s azt takargatja az arca lárvájával.

Ez a pergamenkemény mosoly aztán nem is hagyta el az arcát mindvégig, amíg ketten együtt voltak a leányával.

– Gyújts a szamovár alá, teázzunk – monda Helvilának.

A leány tette, ami mondva volt.

Camilla az öve mellé dugott kis női órát előhúzta és belenézett. Észrevette, hogy a falóra megállt, s félórával kevesebbet mutat az időnél.

Odament, elindította a percingát, s helyére igazította a mutatót.

A zenemű, a tizenkét óra elütése után, ismét elkintornázta a maga Arditi csókeringőjét.

Helvila nézte a szamovár alatt lobogó kék szesz lángot.

Camilla azalatt elhelyezte a balzac elé húzott kis asztalkára a teáscsészéket. Cukrot is dobált beléjük. (Cukrot?)

Helvila megkérdezé, hogy hány csipettel tegyen a forró vízbe a peccobul.

– Tudod jól. Négygel.

– Hiszen csak ketten vagyunk.

– Hogy jó erős legyen.

– De ez majd téged nagyon felizgat.

– Ne félj, nem fog felizgatni.

S még merőbben mosolygott.

Az a kisleány pedig nagy lélekbúvár volt!

Tudott az arcvonásokban olvasni. Ilyen kifejezést nem látott az anyja arcán még soha.

Felnyitotta a szamovár tetejét. A felcsapó illat tudatá vele, hogy tökéletes a tea. Megtöltötte belőle a csészéket színültig, s letette az asztalkára, egymással szembe. Magának egy kis selyemguggonkát hozott, ami olyan, mintha két vánkos volna keresztbe téve.

– Ide mellém tedd a csészédet – mondá Camilla.

– Én szemközt szeretek veled ülni.

– De én azt akarom, hogy mellém ülj! – parancsolá Camilla.

Attól tartott, hogy ha szemközt ül a leánya, akkor nem lesz képes azt *megölni*...

A leányka egyszerre elérte az anyja gondolatját. Megragadta a kezét hevesen mind a két kezével:

– Te meg akarsz engemet és magadat ölni!

Az az örületes mosolyárva még erősebb kifejezést nyert Camilla arcán.

Mosolyogva kevergeté a kanálkával a csészében a teát.

– Hát mit tehetek egyebet?

– Te azt akarod, hogy meghaljunk mind a ketten? – lihegé a leány.

– Hát mi van hátra egyéb? Olvastad azt a levelet?

– Elolvastam.

– Megértetted a tartalmát?

– Rettenetes volt! – monda a leány fuldokló hangon.

– Hát akkor tudod, hogy mi ért bennünket? Meg vagyunk gyalázva. Kigyógyíthatatlanul, helyrehozhatatlanul meggyalázva. Apád elfutott. A férfi elfuthat a gyalázat elől; de a nő, a leány magával viszi a gyalázatot, akárhová fut. Mentül jobban fut, annál jobban belesüllyed. Hát lehet egy nőnek, egy leánynak becsület nélkül élni? Olyan nőnek, mint én, olyan leánynak, mint te?

– Anyám! Ne gondolj ilyen rettenetesre! Én nem tudok meghalni. Én szeretek élni. Hiszen még nem is tudom, mi az élet. Ne kényszeríts meghalni, szerelmes jó anyám! Most rögtön meghalni! Hiszen még azt sem tudom, mi a világ. Még az álmomat sem hagyták végigálmodnom – abból is felzavartak. Még nem láttam egy bált, egy színházat. Még nem volt egy piros ruhám, ami után úgy vágytam mindig. Még egy piros ruhám sem volt!

Camilla arcán még keserűbb mosolyra vált a hippokratészi álarc.

– Hm! Hát majd elmondom, hogy mi vár reád, ha élve maradsz. Az utcáról föl-szed egy asszony, aki az ilyen élni szerető kisleányokra vadászik. Az aztán majd ad neked piros ruhát is, az arcodat is kifesti pirosra, hogy ne legyen ilyen halvány; el is visz színházba, bálba is. Víg életed lesz! De én azt már nem fogom megérni!

A leány füleire tapasztotta a tenyereit, hogy ne hallja ezt mind.

– Nem! Nem! Te nem hagysz itt: én nem megyek el tőled! Nem úgy akarok élni! Nem kell se multság, se cifra ruhák. Dolgozni akarok. Veled együtt dolgozni!

– Dolgozni? Haha! Mit? Hát tanítottak bennünket valaha valami munkára?

– Tudunk hímezni.

– Azzal a száraz kenyeret se keressük meg.

– Hiszen annyi ismerősünk van! Lehetetlen, hogy valamelyik szolgálatába ne fogadjon bennünket!

– Az ismerősök? Hisz azok mind bezárják előttünk az ajtajaikat. S eltagadják, hogy otthon vannak. Hisz a pestis jár együtt velünk! Tovajnak fog bennünket nézni minden ember, s bezárja a szekrényét, mikor az ajtaját rányitjuk.

– Nem lehet! Nem lehet az! Imádkozni fogunk! Anyám.

– Hahaha! (Most már kacagott is a lárva.) Hát nem hallottad, hogy az ég ezermillió mérföldre van innen: mire az ima odáig eljut, akkorra megfagyott a föld!...

– Óh az a hideg föld! Én félek abba a hideg földbe lefekünni! Anyám! Én rettegek az örök éjszakától!

A leány csak dadogva tudott beszélni: reszketett minden tagja, a fogai vacogtak.

– Jó. – Monda az anya száraz hangon. – Hát te maradj itt: majd elmegyek a magam útjára magam egyedül.

Erre aztán Helvila jajgatni, zokogni kezdett, a haját tépte a két kezével.

– Ilyen rossz leány vagyok én? Aki az anyját egyedül hagyja meghalni? Nem! Nem! Te kedves! Te édes! Mi nem válunk el egymástól soha!

S a nyakába borult: ölelte, csókolta. Elkezdte a szemein a csókot, a nyakán az ölelést: aztán végig az egész természetén, le egész a lába hegyéig, és folyvást sírt és kiáltozott:

– Nem válok el tőled!

– Hát mit akarsz akkor? Minek sírsz?

– Csak egy napot kérek. Csak egy napig várjunk. Csak még egyszer lássam a napot feljönni. A nap jó tanácsot ad, ki tudja, mit hozhat az új nap? Az éjszaka tele van rémekkel!

Az anya lesimogatta a kisleány szétkuszált haját, térdein feküdt a feje.

– Jól van – monda neki nyugodt hangon. – Tehát várunk ezzel a dologgal holnap reggelig. Most eredj a szobádba, feküdjél le. Aludjál csendesen. Majd reggel felköltelek.

A leány felemelte a fejét az anyja térdéről, s felnézett az arcába. Azon még most is ott vonaglott az a fájó mosoly. A leány kitalálta a gondolatját.

– Ah, te engemet most ki akarsz játszani. Azt akarod, hogy én elmenjek innen, s te azalatt, amíg én alszom, megszököl tőlem. Ah, így nem teszük bolonddá a

kisleányokat, anyácskám. Nekem is van annyi eszem. Ohó! Így nem hagyok magammal tréfálni...

Most már a leány arcán is ott volt az a halált gúnyoló mosoly.

Leült az anyja mellé, maga elé húzta azt a másik csészét, s ő is elkezdte abban az ezüst kanálkával kavargatni azt a nehezen olvadó halálcukrot.

Erre Camilla odavonta az ölébe a leányát, s elkezdte azt döncölgetni, ringatni, mint egy hároméves kisbabát, az pedig hízelkedett, kedveskedett neki, mint egy hároméves kisbaba.

– Ugye, kedveském, mamácskám, engem hagysz *előremenni*: csak azután gondolsz magadra? Ugye, felöltöztetsz majd tiszta ruhába? Abba a szép kék ruhába, ami csak egyszer volt rajtam. Ugye, összeteszed majd a két kezemet a keblemen, körülcsavarod az olvasóval? Kis mamácskám. Angyalkám. Aztán fonsz a számomra koszorút – eleven virágból, azt teszed a fejemre? Lásd, ezek a jácintok a kebleden milyen jól fognak illeni hozzá. Én mindig szerettem a jácintokat...

Ezt már Camilla sem állhatta meg, hogy hangos sírásra ne fakadjon. Kebléhez ölelte, összecsókolta a gyermeket.

Aztán egyszerre összerázkódott, megmerevítette a karjait. Mintha a lelke le akarná rázni magáról ezt a megutált testet. Rideg, kemény hangon szólt:

– Hát minek ez az érzékenykedés? Hát van nekünk okunk arra, hogy egymást keserítsük? Ülj oda szépen, velem szemben. Aztán beszéljünk okosan, nyugodtan. Hiszen te olyan okos leány vagy. Olyan helyes eszed van: a világot, a helyzetet, az embereket megítélni. Látod, hogy magunkra hagyott minden ember? Még a cselédeink is elfutottak. Nincs innen kitérés. A sors vas következetessége ez... Én életemben elkövettem egy hibát, most azért megbűnhődöm. Te is vétettél azzal, hogy születted: elloptál egy szikrát az égből, most azt visszafizeted. A sors kérlelhetetlen bíró. Hát hajtsuk végre az ítéletét. – Nyugodt vagy-é?

– Az vagyok, anyám.

Most azután mind a kettőnek az arca mosolygott.

Úgy csevegtek, mintha valami közönséges házi dologról beszélnének: konyháról.

– Olyan nehezen olvadnak el ezek a kockák a teában mondá Camilla.

– Az én csészémben már mind elolvadt.

– Mert kevesebb volt beletéve.

– Hát akkor adj ide a magadéból.

Arra aztán Camilla kihalászott egyet azokból a fehér kockákból a kanalával, Helvila a maga kanalát eléje nyújtotta. Így aztán szépen megosztottak.

Azok a fehér kockák azonban olyan rátartók voltak, nem akartak elég gyorsan elolvadni.

– Nem jó volna rumot tölteni a teába, hogy hamarább elolvadjon? – mondá Helvila.

– Azzal éppen az ellenkezőt érnők el. Ha alkohol vegyül e szer közé, attól az egyszerre kristályozódik, a fenékre száll, s többé el nem olvad.

– Ah! Akkor az olyan embert, aki ezzel van megmérgezve, könnyen meg lehetne menteni azzal, ha egy pohár rumot itatnának meg vele?

– Minden bizonnyal. Csakhogy ez a szer nem enged ám magával alkudni. Ez abban a pillanatban megöl...

– Abban a pillanatban? – szolt a leány ragyogó szemeit anyjára meresztve. Hisz akkor ez a szer egy angyal!

És az anyjának a szemei éppen úgy tündököltek, mint a leányáé. Ezek a halál holdfényében ragyogó szemek nem láttak már semmit, csak azt a fényes fehér angyalt, aki kettőjük között állt.

Mert ha lett volna még a világon egyébre is fogékony érzékük, észre kellett volna venniök, hogy a szalonajtón egy férfialak lép be, báliasan öltözve, kalapja, kesztyűje a kezében, aki csodálkozva tekint szét.

Ugyan ki jöhet ide most?

Egy elkésett vendég, aki most szabadult a klubból – konferenciáról vagy tarokkasztaltól.

Megszóal:

– Senkit sem találtam az előszobában. Jó estét!

A jó este kívánásra feléje fordul a két mosolygó arc. Ráismernek, de azért nem hagyják abba sem a teakeverést, sem a mosolygást, sem az ülve maradáást.

– Nem mára szolt a meghívó? – kérdi a vendég úr.

Magas, délceg termetű, szőke férfi, hegyes szakállal, mely lehajló bajuszával összevegyül, szemei ábrándosan kékek.

– De igen – felel a kérdésre Camilla.

– Amanda nem volt itten? – Ez a második kérdés.

– Itt volt. Már elment.

Ez tehát Vigárdy Bertalan.

Megdöbbenve néz körül.

Látja, hogy a háziasszony báli toalettblen van. Együtt ül a leányával a kandalló előtt.

– Mi történt itt? – kérdezi a férfi.

Camilla minden válasz helyett előveszi a keblébe dugott levelet, s odanyújtja a késői látogatónak.

Vigárdy végigolvassa a levelet, mely az olvasás után kihull a kezéből.

– Szerencsétlen ember... – Ezt rebegi halkán.

– Most már tudja ön, hogy mi történt velünk? El vagyunk temetve! – mondja Camilla.

– Ejh, dehogy vannak eltemetve! Micsoda beszéd!

– Gondolja ön, hogy ilyen meggyaláztatás után még lehet járni az Isten napja alatt?

– De még nincs semmi meggyaláztatás! – szol kemény hangon Vigárdy. – Ebben a dologban első helyen én vagyok érdekelve. S én csak nem hagyom önöket meggyalázni.

Annál a szónál: „önöket”, úgy vibrált a hangja, mint a rezgő húr.

– Hogy tehetné ön azt?

- A legegyszerűbben. Elismerem a váltókon levő aláírásokat sajátomnak.
- De hisz akkor önön veszik meg azt az összeget.
- Azt tudom. Kifizetem.
- És a felesége? Mit fog ön Amandának mondani?

Vigárdy Bertalan egyszer-kétszer végighúzta az ujjait a hegyes szakállán, s készen volt a válasszal.

– Az asszonynak azt fogom mondani, hogy volt egy közös vasúti engedélyünk, amit egy vállalkozó magához váltott hetvenezer forintért. Ennek fele Meritoriszt illeti. Nem tudott várni, amíg likviddé lesz a kikötött összeg: kissé inkorrekt módon anticipálta a maga részét. De én teljesen fedezve vagyok a szerződés által.

– De ez nem igaz!

– Hát ki nézhet bele az én tárcámba? Hasonló alkuk mindig négyszem között köttenek. Egy névjegy helyettesíti a nyugtát. Az a vasút létrejön. Nekem részem van benne. A többről ki tud? Meritoriszt elfutott Amerikába, de nem a váltói miatt, hanem a málégyúrúben kötött börzekülönbözetek miatt, amik százezrekre rúgnak. Ez nem gyalázat, csak balszerencse.

– De ezzel ön mégis hazudni fog a feleségének.

Bertalan ernyedten veté le magát egy karszékbe.

– Hazudni a feleségemnek! – Hát nem mindennap hazudom-e neki azt, hogy boldog vagyok, szóval, tettel és érzellemmel?

– Kérem, uram, ne beszéljen így egy leány előtt.

– Higgye el, édes Camilla, hogy a hazugság az egyetlen kötszer, ami a társadalmat összetartja. Szűnjünk meg hazudni, s egymást fogja felfalni az emberiség.

– Ez irtóztató igazság. De legalább mi ne hazudjunk egymásnak, akiket nem tart össze semmi kötszere a társadalomnak. Ön tehát megmentheti oktalan nagylelkűséggel egykori barátjának a jó hírnevét, megreparálhatja a becsületét, de azért mi mégis csak földönfutó koldusokká vagyunk téve. Mind én, mind a leányom.

Vigárdy nagyon is sietett a felelettel.

– Én nem fogom engedni, hogy önök szükségét szenvedjenek!

Ezzel nagyon gyanúba keverte magát.

– Ú-úgy? – monda a delnő, azt a veszedelmes mosolygást még azzal is élésítve, hogy a fogait összeszorította, s eközben annál sebesebben kavarta a kánállal a teát a csészében.

A férfi megértette mind a hangot, mind az arckifejezést.

– Ugyan, édes Camilla, hagyja abba azt a habarást azzal a teáskanállal! Én úgy olvasok önnek az arcában, mint a kitárt könyvben. Ön ebben a rossz pillanatban így gondolkozik: „No lám! Mikor a víz fenekére elértem, akkor előugrik, mint a «Deus ex machina», a mesebeli megszabadító: kihúz a vízből, megtörülget, megszárítgat – és aztán megesz. – Itt van ez a Vigárdy, akinek mindegy, akár a pikéten nyeret el magától a jó barátjával harmincezer forintot, akár hamis váltók útján. A fedezet kezében van. A világgá futottnak van egy fiatal felesége, akibe egykor szerelmes volt. Ha nem csinálhatott belőle feleséget, csinál belőle élettársnőt, ahogy szokás. Most már asszony, nem kell őt elvenni. A férj megvan valahol az

ellenlábasknál. Haza nem jöhet, mert itthon börtönbe fut. Így lesz szép az élet! A gazdag feleségnek a vagyonából – eltartjuk a tönkrement asszonyt!” Ugye, hogy így gondolkodik ön felőlem?

Camilla meglepetve nézett rá. Valóban kitalálta az eszmejárását.

– No, hát csak tolja ön félre azt a teásfindzsát maga elől. Az a penetráns keserűmandula-illat elárulja előttem a tartalmát. Hát hiszen igaz, hogy én is csak állat vagyok, mint más, de hiéna mégsem vagyok. Mindenféle bűnre megvan a hajlandóságom, mint a többi embereknek, s ha önnek kedve volna elbukni, bizony nem állnék elő erényt prédikálni, hanem licitálnék a kegyeire. Hanem hát ön nem az a nő! Ön inkább fejére borítja a szemfödelet, mint a Thámár fátyolát. Ezt én jól tudom. Nem jövök önt kísérteni. Én nem fogok önnek semmit adni: egy elátkozott fillért sem. Hanem nyitok önnek utat tisztességes munkához, amiből megélhet.

– Hallod, anyám? – súgá Helvila. – Nem mondtam?

– Mi munkához értenék én? – rebegé Camilla.

– Hát amivel annyi derék, becsületes nő fenntartja magát. Nekem vannak öszszeköttetésem a kormányzati köröknél. Én könnyűszerrel ki tudom eszközölni, hogy önnek adjanak egy biztos állomást vagy a vasutaknál, vagy a postánál mint pénztárosnőnek, amihez nem kell egyéb, mint tiszta fej és tiszta kéz. Ön abba nagy gyorsan beletanul. Egyik nap éjjel, a másikon nappal lesz tizenkét órán szolgálata: a többi idejével szabadon rendelkezik. Biz az szerény fizetéssel fog járni. De hát a megelégedés nem tart lépést a jövedelem nagyságával. Én ismerem egy nőt, akit milliomos létére, esztelen pazarlásáért gyámság alá helyeztek, s aki öngyilkossá akart lenni, mert abból a kétezer forintból, amit havi pénzül rendeltek a számára, nem volt képes a szükségét fedezni. Én pedig mondhatom, hogy akkor voltam életemben a legboldogabb, amikor harminc forint volt a havi fizetésem. A megelégedés egészen relatív dolog. Ön nem fogja ezentúl Párizsból hozatni a toalettjeit, hanem kiszabja és megvarrja a ruháját, s meg lesz vele elégedve. A vasúti vendéglősnél tizenöt forintért kap kosztot – igen jót.

– Hát a leányomat hová teszem?

– Majd a kis Helviláról is gondoskodunk. Őt beadjuk a preparandiába. Ott most van éppen egy ingyen hely üresedésben. Csak egy szavamba kerül. Kitanulja az iskolamesternőséget, s annak idején kap becsületes állást, valamelyik fővárosi iskolában.

– Igen! Igen! Az nagyon jó lesz! – szólt közbe Helvila. – Én tanulni fogok. Igen szorgalmas leszek. Már taníthatok is másoknak zongorát, angol nyelvet. Én szeretek tanítani. Köszönöm, nagyon köszönöm!

Azzal odarohant Vigárdyhoz, elkapta a kezét, csókjaival halmozta el, s egyre zokogta: „Köszönöm, nagyon köszönöm.” Camilla arcáról ezalatt elmúlt az a halálhirdető mosolygás. Olyan volt ez a változás az arcán, mint mikor a széljós veres égbolt egyszerre visszanyeri a kék színét. Lelkének elveszett az öngyilkos energiája: egészen a hatalmába került ennek az embernek, aki meg akarja szabadítani.

– Nos, hát szabad kérem, hogy nyújtsa a kezét? – kérlelé Bertalan.

Tétovázott. Akkor aztán odaugrott hozzá a leánya, az kényszeríté, hogy a kezét Vigárdy keze elé nyújtsa: – Ne azt a bal! Ezt a jobbot!

– No hát! Eddig megvolnánk. Mármost nézzünk körül – szólta Vigárdy. – Önnek szállásról is kell gondoskodni. Várjon csak! Valami eszembe jutott. Azt tanácsolom, hogy ne adja el a bútorait. Azokért potom árt szoktak adni. Más ötletem van. A nagy szállásnak azt a részét, mely különszakítható, mondja fel a háziúrnak: éppen most van a negyed. Hanem ezt a néhány díszesebb szobát tartsa meg. Ezt megint kétfelé lehet osztani. Ezt a szobát meg az öltözőjét tartsa meg a saját használatára, a konyha felőli kijáratral; a másik két szobát pedig, a lépcsőre nyíló ajtóval, adja ki. Én ismerek egy derék horvát képviselőt, aki éppen ilyen bútorozott szállást keres, egész évre, mert néha a leányait is fel szokta hozni Budapestre. Az igen nyugodalmas lakó lesz. S amit az fog fizetni albérletben, abból ön az egész lakásbért fedezheti, s a saját lakása ingyenben marad.

Helvila nógatta az anyját:

– Mondd hát, hogy jó lesz: jó lesz úgy.

Camilla rábólintott a fejével.

– Jó lesz.

(No hát! van már mit enni, van hol lakni és van becsület. A kisleánynak is lesz jó helye. – Hát mi kell még az élethez?)

Vigárdy szénézett a szobában. Mit lehetne még találni?

Hát csakugyan talált valamit.

Meglátta azt a japáni asztalkán heverő kéziratot.

– No lám, még itt is van valami! Hisz ön író is. Itt is hever egy munkája, amit bizonyosan ma akart felolvasni. Ezt megvetjük egy szerkesztővel.

– Ah, hagyja ön azt! – szólta Camilla. – Az egy haszontalan ostobaság.

– Ki mondta azt?

– Aki nagyon érti.

– Talán Alasztor?

– Igen.

– Ah! Mit? Ne hallgasson ön rá. Mit értenek az okos emberek a poézishez? Akik alkoholométerrel mérik az indulatot, s boncolókéssel vizsgálják az érzést.

– De igaza volt! Azt mondta, hogy boldog nő nem lehet író. Ahhoz a szenvedések iskoláján keresztül kell eljutni.

– No, hát mármost keresztülesett ön ezen az iskolán. Ezt még mint boldog nő írta ön. Képzem, hogy tele van édes idealizmus chylusával. Hát majd amit ezután fog írni, azt felvegyítheti keserű tapasztalatok ichórjával. Azért ezt is csak kiadjuk. Engedje meg, hogy magammal vigyem. Van némi befolyásom a lapszerkesztőkre. Lesz közöttük olyan nóbél ember, aki honoráriumot fog érte adni. Nem sokat; de eleinte a kevés is biztató. Apróbb, egy tárcára való rajzokat meg éppen szívesen fognak venni. Ezekért kaphat ön havonként harminc-negyven forintot. Nem sok; de jelenben számot vet.

– Óh, az nekem tetemes összeg lesz – szólta mohón kapva Camilla. – Csak meg tudjam érdemelni.

– Bizzék *magában*. A közönség előszeretettel van a nőírók iránt. Önnek határozott tehetsége van. Csak fejleszteni kell. Majd küldök önnek műveket angol és francia íróktól, amikből tanulmányozhat. Ön egy év alatt meghódítja a közönséget, a kritikát. Két év múlva a kiadók lábtót támasztanak az ablakához, úgy törnek be a kéziratért. Ön egy írói nevet választ magának, s ez a név magasztalva, becsülve lesz. Ezen az önérdemelte néven fogják önt szólítani...

Camillának az arca már derülni kezdett; ez nem a halált előérző mosoly volt: ez a visszatérő életkedv hajnalodása volt már.

– No, hát válasszunk önnek egy írói álnevet, ami alatt ezt a legelső munkáját kiadjuk. Talán „Renata” (újjászületett). Jó lesz?

– Nagyon jó lesz! – szólt felmelegedve Camilla.

Helvila átölelte az anyját, s gyöngéden sűgá a fülébe: „Renata”.

Most már önkénynt nyújtá a kezét Camilla Vigárdynak.

– Látod, kis mamám – fecsegett a lányka -, most már megtaláltuk a címet, amelyen Vigárdy urat híni fogjuk: „Keresztapa”.

A lányka nevetett az ötletén: a nevetés az anyjára is elragadt. Együtt nevettek. Milyen furcsa az! Keresztapa lesz a neve!

Aztán nagyot fohászkozott Camilla, kezeit keblére téve.

– Én Istenem! Mi még *nevetünk* is ezen a napon!

S aztán kereste a szemével azt az embert, aki visszaadta nekik ezt az éltető nevetést. A halottaknak!

Az pedig félrefordítá az arcát, s a szeméit törülte.

– Ön is nevetett?

– Igen. Nevettem.

(Az sem volt igaz: zokogását fojtotta el. Olyan sírnivaló is volt ennek a két nyomorult teremtésnek a pillanatnyi öröme!)

– No, de mármost sietek innen. Önök pihenjenek le. Nekem ez órában még sok utam van. Legelőször is Perukkerhez vágatok: azt kihúzom az ágyából, s rendezem vele az ügyemet, nehogy holnap beperelje a váltókat; azután sorba veszem a szerkesztőségeket, kiigazítatom velük a szenzációs újdonságot, mielőtt sajtó alá adnák a lapot. Isten önnel, Camilla! Jó éjt, kis Helvila.

S azzal minden érzékeny búcsúvétel nélkül elsietett.

Az ajtóból még egyszer visszafordult.

– Kérem, Camilla, majd ha elmentem, zárja be utánam az ajtót. Cselédjei nincsenek itt. Jó lesz, ha a többi ajtókat is bezárja, mert mindannyit nyitva hagyták.

Azzal eltávozott.

Camilla várt, amíg a külső ajtót csukódni hallá, akkor kiment az ajtókat bezárni.

Helvila egyedül maradt.

Amint az anyja kiment a szobából, a lányka elővette a rumos palackot. Az félig volt kiürülve.

És aztán fogta azokat a teáscsészéket, s azoknak a tartalmát beletöltögette a rumos palackba.

– Jól beleszorítá a dugaszt. Aztán szétnézett, hová rejthetné azt el?

Az óra egyet ütött – éjfél után.

A zenemű rákezdte a Szerenádvalcert.

Ahá! Megvan.

Helvila odasietett az órához, felnyitotta a zenegép tokját, s oda rejté el a palackot a zenélő henger mellé.

Ott nem talál rá senki.

Mire az óramű tokját ismét bekapcsolta, visszajött az anyja.

Eléje sietett; az is tárt karokkal jött feléje. Megölelték egymást. – Kisírták magukat jól.

– Tehát ismét *élünk!* – sóhajtja fel Camilla.

A leány az ajtó felé mutatott kinyújtott karjával:

– Ő az én *igazi* atyám!

Camilla rosszul magyarázta a gyermek öntudatlan szavát.

– Ne mondd ki ezt a szót, mert halálra sértesz vele.

– De mondom! Az a másik csak akkor adta nekem az életet, amikor nem tudtam róla; de ez akkor adta az életemet, amikor már szeretek élni.

– Előttem mondhatod, de más előtt ki ne ejtsd, mert megítélnék érte. Mikor úgy hasonlít az arcod az övéhez. Pedig Isten a tanúm, hogy nem tettem egyebet, minthogy naponta elővettem az arcképét, s elbámultam rá, hosszan, hosszan.

– Szeretted őt? Mért nem mentél hozzá?

– Játszottam a szívével. Megvert érte az Isten!

Camilla figyelmét most egyszerre megkapta valami. Az üres teásfindzsák.

– Hová lett az a „tea”? – kérdezé ijedten a leányától.

– Azt én eltettem *emlékül* erre a mai szent napra.

– Hová tetted?

– Az az én titkom.

A zenemű utolsó akkordját pengette annak a szép spanyol dallamú keringőnek. És azután is mindennap tizenkétszer elmondta, amit tudott. De hogy mit tud, azt csak a kisleány értette meg, senki más. Ajka elé tette a mutatóját: – Csitt! Játzó óra: ki ne beszéld!

VII.

Vigárdy a pálcájával előretapogatózva botorkált le a lépcsőn. A gáz el volt már oltva, sötét volt.

Mikor a fele lépcsőn lejutott, a házmester ajtaja kinyílt, ő maga lámpással a kezében csoszogott elő, kaput nyitott. Négy férfialak jött be. Azok közül három odalenn maradt a kapubejárat alatt a házmesterrel dödörögve, a negyedik felsietett a lépcsőn.

Szinte egymásba ütötték az orrukat Vigárdyval. A házmester lámpafényénél egymásra ismertek.

– Ah! te vagy? Bertalan!

– Te vagy? Alasztor! Hol jársz?

- Én a feleségedet kísértem haza, a nagy katasztrófa után. Tudsz már mindent?
- És még azonfelül valamit.
- Életre hoztad Camillát az ájultából?
- Én már élve találtam. Éppen teázni készült a leányával.
- Természetesen: egy kis ciánkálival cukrozva meg a teát?
- Természetes.
- No és te életben tartottad őket?
- Igen.
- Miféle antitoxikonnal?
- Az az én arkánumom. De hát te mit keressz itten?
- Hát én, amint menekülhettem Amandától, jó ürüggyel, ide siettem vissza, hogy megnézzem, mi történt ezzel a szerencsétlen asszonnyal. Mármost látom, hogy nincs rám szüksége, hát visszamegyek.
- Úgysem mehetnél be hozzá, mert bezárta az ajtókat, s nincs cseléd, aki kinyissa.
- Nincs ám. Azok idelenn mulatnak a kocsisnénál a nekünk szánt lakoma közprédáján: éppen ez volt az ürügy, amivel idebocsátottak. Amanda ideges volt, hogy a Georges nem jön a kikölcsonzótt ezüstartalakkal és gyümölcstartókkal haza, ahogy ő parancsolta neki; én azt a véleményemet szuggeráltam neki, hogy az bizonyosan megszökött az ezüstartalakkal. Erre a nagyságos asszony rám parancsolt, hogy rögtön menjek konstáblerekért, fogassam el a sikkasztó cselédet. Negyedmagammal jöttem: két konstáblert meg egy biztos.
- Hát mármost mit csinálsz?
- Hát egy kicsit elrontom a multságát a díszes társaságnak, s felkísértetem őket a kapitányságra, csődtömeghez tartozó vagyon elsikkasztása miatt.
- Ugyan hagyj békét szegény cselédeknek!
- Nem, pajtás! Hogy az inasok, szobaleányok dáridózzanak akkor, amikor a gazdáik a falba verik a fejüket: így mégis nagyon szép volna az élet! Hadd kontempláljanak reggelig a dutyiban, akkor majd kieresztik őket.
- No, hát szervusz. Én megyek dolgomra.
- Tudod mit? Ne menj le addig, amíg én magammal nem viszem a Szent Hermandad éber tagjait. Nem szükséges, hogy a rendőrbiztos rapportjába a te neved is belekerüljön. Nem az országos rendőrség miatt, hanem, tudod, a házi rendőrség miatt.
- Gondolod, hogy elhazudjam a feleségem előtt, hogy itt voltam?
- Tanácsolnám.
- Hogy aztán te mondhasd el neki?
- Hát persze.
- Én azonban reggelig nem is megyek haza.
- S mit fogsz bevallani?
- Azt, hogy valamelyik orfeumban voltam, korhely pajtások társaságában.

– Okosan: azért csak össze fog gazemberezni, más baj nem ér. Egész éjet az orfeumban! Ezért reggel összeszid az asszony; de estére megbocsát. Hanem egy órát az öngyilkos nő mellett: azért a lelkeden megy keresztül.

– Magam fogom neki elmondani.

– Akkor még valami *rosszabb* helyre is akarsz menni, amit ezzel eltitkolsz.

Azzal jó mulatást kívántak egymásnak; a kézszorítás közben azt sűgá Alasztor Bertalannak:

– Tudod pajtás: te képviselő vagy, én meg ügyvéd vagyok. Nehéz nekünk egymást hazugsággal kifizetni. Jobb lesz kölcsönösen igazat mondanunk.

– De olyan bolond nem leszek.

–
Másnap reggel, mikor Alasztor a kávéházban kezébe vette a hírlapot, mindjárt a ritkított betűst kereste a napi hírek között. Egyszerre rátalált:

„...börzejátékban szenvedett differenciák miatt, melyek százezrekre rúgnak, megszökött Amerikába, itthagya feleségét és leányát a legnagyobb nyomorban. – Az a hír, mintha tetemes összegű váltókat hamisított volna egy vele baráti viszonyban élt képviselő nevére, minden tényleges alapot nélkülöz.”

Most már tudta, hogy mi volt az a „rosszabb hely”, amit Vigárdy az orfeummal, sőt Camilla budoárjával palástolt: Perukker úr comptoirja.

–
Amint délután összetalálkozott Bertalannal a kaszinóban, azt mondá neki:

– No, most már tudom, hogy mi volt az árkánomod, amivel kigyógyítottad az öngyilkosságból a szép asszonyt! *Drága* orvosság!

Tehát vannak még bolond idealisták a világon.

MÁSODIK RÉSZ

I.

Négy esztendő múlt el e szomorú eset óta.

E négy év alatt Meritorisz Zeno hírt sem hallatott magáról. El is felejtette már mindenki, hogy volt valaha ilyen nevű ismerőse.

Meritoriszné is azon lények közé tartozott, akik kimaradtak a világból. Annyit tudtak felőle, hogy valahol pénztárnoknő a fővárosban; voltak, akik azt állították, hogy látták is a jegykiadó ketrecben. Az ilyen elfelejtett lényekkel nem találkozni is szerencse.

A hajdani szállását megtartotta, de annak a lépcsőre szolgáló főajtaján e név volt kiségezve: „Dragomirovics Anasztáz”.

Dragomirovics Anasztáz úrról a házmester csak annyit tudott mondani, hogy az egy valósággal létező úriember. A bevallási íven így van feljegyezve: „horvát-szlavón képviselő”. De ő annak az ábrázatját még sohasem látta, pedig négy év óta lakik itten ez az úr. A házmesterné takarítja a szobáját, amiért kap nyolc forintot havonként. Az a nyolc forint minden hónap elsején oda van letéve az asztalra egy névjeggyel, amire rá van írva: „Házmesternének”. A gyertyája a tartóban reggelre le van égve, a mosdóvíze a lavórban be van szappanozva, a sáros topánja az ágy elé téve – de őt magát még nem látta a szemfüles házmesteri pár soha. Sokszor el is utazik, s olyankor az ajtaját lakattal is bezárja, de azért a havi pénz kijár.

Meritoriszné asszony felváltva – a hivatalos rend szerint – hol a nappali, hol az éjjeli órákat tölti otthon; senkit sem fogad a szállásán. Cselédet nem tart. Maga főz és takarít.

Most éppen hatheti szabadságot kért, amit meg is kapott.

Erre pedig azért volt szüksége, mert a Helvila kisasszony megbetegedett, azt haza kellett hozni az intézetből. A betegséget szent Vida-táncnak híják. Rúg, karmol és rángatózik, s amellet az arcát fintorgatja. Az orvos azt mondja, hogy ez a baj majd elmúlik magától, a meggyógyításához nem kell egyéb, mint teljes nyugalom. Valószínűleg a sok tanulástól kapta azt a bajt; most tette le a tanítónői vizsgát, kitűnő eredménnyel, azzal erőltette meg az agyát; most az anyja ápolja, senkit sem bocsátanak hozzá.

Ezt mind a házmesterné beszéli ekként az ágybérőjének, a napidíjasnak. Ez pedig, mint afféle idealista (a napidíjasok még idealisták), azzal a felfedezett tényre szolgál viszont, hogy Meritoriszné asszony híres író, aki „Renata” név alatt gyönyörű dolgokat ír a lapokba: minden sorát megfizetik. Hanem ezt nem kell elárulni a háziúrnak, aki gyűlöli az általa „Federvieh”-nek nevezett emberfajt.

—

Az oldalajtón kopogtatás hangzik: az kulccsal van bezárva. Camilla előjön a hálószobájából, s felnyitja az ajtót.

Vigárdy lép be. Abból a lakosztályból, mely Dragomirovics úré.

Kezet szorítanak, jó estét kívánva egymásnak.

Novemberi délután hat és hét óra közt van az idő. Az asztalon már ég a lámpás.

Leültek egymás mellé. Camilla a pamlagra, Vigárdy a karszékbe.

– Helvila jobban van. – Ez az első szava Camillának.

– Tudom, beszéltem az orvossal. Most csak arra kell vigyázni, hogy vissza ne essék a bajba. Övni kell minden felindulástól. Ilyen idegbajnál a véletlen öröm is visszaidézheti azt a ragályos betegséget.

– Öröm? Hát jöhet be mihozzánk öröm?

– Már be is jött. Itt van a zsebemben a kultuszminiszter diplomája, melyben Helvilát kinevezi tanítónőnek, hatszáz forint fizetéssel.

– Ah! Ez igazán nagy öröm.

– Kegyednek adom át ez okiratot. Iparkodjék a leányt óvatosan, elébb példálózva, előkészíteni erre a jó hírre, ami után vágyott. Engedje elébb sejteni, találgatni. Az is meglehet, hogy ez a jó hír egyszerre kigyógyítja. De az is lehet, hogy recidivál tőle. Dugja el ezt az írást.

– S hová lett kinevezve?

– Pancsovára.

– Ah, olyan messze!

– Mentül messzebb, annál jobb rá nézve. Itt megöli őt az ismerősök ránézése.

– Az igaz. Sokszor mondja: „Anyám, nincs öldöklőbb méreg, mint az embereknek a szeme”.

– Jó derék nép, ahová menni fog. Ismerem őket; nagyjából szerbek, aztán németek, magyarok: mind szívélyes, jóérlmú emberek. Ott szerencsét is csinálhat, ott még van családi élet.

– Hm... – Camilla nagyot fohászokodott. Azután azt kérdezte Vigárdytól: – Mit tesz az a latin mondás: „Vestigia terrent?”

Vigárdy kitalálta a nő eszejárását.

– Ugyebár ezt a tudós leány mondta kegyednek, mikor egyszer a férjhez menésről példálózott előtte. „A nyomdokok visszariasztanak.”

Kevés idővártatva azt mondá a nő:

– Akkor én is elmegyek a leánnyommal Pancsovára.

– Hát énbőllem akkor mi lesz?

– Ön megszabadul egy kínos helyzetből, mely mind a kettőnknek csak szenvedést okoz.

– De mikor ez a szenvedés rámnézve az élet!

– Milyen élet!

– Őrült világ ez! Mi mind a ketten feltaláltuk egymásban azt a lelket, mely lelkünk felét kiegészíti.

– De elvesztettük egy bolond szeszélyért, egy dölyfös gondolat miatt, most aztán szenvedjük a büntetésünket.

– Pedig összetörhetnök a békóinkat.

– Az lehetetlen.

– Önt hűtlenül elhagyta a férje, négy év óta hírét sem hallatta. Ez megsemmisíti a házasságot.

– De önhöz hűségese a felesége.

– Reális felfogásban az.

– S ez a földol. Ugyan hány házasság maradna érvényben, ha azt kérdeznék, vajon a nő, midőn férjét megöleli, a behunyt szemével nem lát-e egy harmadik alakot? S azért az ilyen lelki házasságtörés mellett csak lombosodnak a családfák.

– A mi életünk egészen célját vesztett erőfogyasztás. Nem tehetünk egymással valami jót, hogy az mind a kettőnknek rosszul ne essék. Minek folytatni ezt a kölcsönös mártíriumot?

– Ön igazágtalan a neje iránt. Amanda önt igazán szereti. Talán túlságosan is szereti, az a hibája.

– Felszabadítanám ez önkínzás alól.

– ...Nem! Nem! Arra ön nem gondolhat. A szívetől elragadtatni meg van engedve húsz éven aluli fiatal rajongóknak; de mi már érett eszű emberek vagyunk, akiknek a tévedéseit nem menti a tudatlanság. Ön, barátom, azóta, hogy a nejét elvette, rohamosan emelkedő életpályát haladt meg. A saját tehetségein kívül az, ami elősegítette, nem a vakszerencse volt. Abban nagy része van az ön felesége kitartó buzgalmának. Lehetetlen önnek azt elfelejteni, hogyan segített önnek az emelkedésében a neje, vagyona, nagy családi összeköttetései által, még inkább abban az ernyedetlen buzdításban, amellyel önnek idilli lanyhaságú természetét erélyességre, tettekre, vállalkozásokra ösztönözte. Ön sokszor félrevonult volna az akadályok elől, ha az ön nejeének heroinai elhatározottsága előre nem űzte volna. Mikor önt képviselővé megválasztották egy nehéz kerületben, önnek a felesége zálogba vetette minden ékszerét, hogy önt diadalra segítse. Igaz, hogy mindezt önzésből, nagyravágyásból cselekszi. De ennek az önzésnek nemes alapja van. Büszkélkedni akar a férjével. Nagy embert, híres államférfit akar belőle csinálni, azért, hogy annak a címeit viselhesse egykor. Hát lehet-e őt ezért kárhóztatni? S mármost tekintsen ön a válaszátnak a másik ágára. Ha ön ettől a hatalmas akaraterejű nőtől elszakítaná magát, s aztán összekötné a sorsát egy magához hasonló ábrándozó, érzelgő asszonyéval, ön fokról fokra lesüllyedne arról a magas zodiacusról, mely most előtte áll, végezné mint egy elfeledett, skártba tett bukott nagyság. Hát szabad-e énnekem még csak álmodnom is egy olyan boldogságról, melynek ára az ön jövődő dicsősége? Nem! Csak maradjunk mi jó barátok, mint eddig voltunk. Én viselem az én szenvedéseimet, s nem akarom azokat még lelkifurdalásokkal is sokszorozni.

– Édes Camilla! Ha ön tudná, hogy mi az ára annak az úgynevezett dicsőségnek? Mennyi megalázkodás, mennyi megtagadása a jobb érzéseknek, mennyi embergyűlölet jár azzal együtt. Sokszor eszembe jut Napóleon mondása Szent Ilona szigetén: „Óh, mint szeretnék még egyszer visszatérni a nagyvilágba, hogy ott krumplit kapálhassak, s jóllakhassam lencsével és szalonnával, mint egy paraszt!”

– De mink már parasztok nem lehetünk, nem úgy lett nevelve a lelkünk. A két kezem nekem is megbírná a kapálást, legfeljebb megkérgesedne tőle; de a lelkemet nem tudom incrustálni. S még ha magam volnék! Hát én beletalálnám magamat a sorsomba, ha mint mosónénak a teknő mellett kellene is megszolgálnom a napi falatomat. De a lelkem, az idegeim visszaszörnyednek attól az eszmétől, hogy én önt, a mai nap hőstét, ott lássam magam mellett, szurtosan, elzüllyve, elpusztulva! Most én kéjelgek abban a fényben, ami önt körülsugározza, bámulom nagy sikereit, parlamenti diadalait. Titokban, lelkem csendjében kiveszem a magam részét belőlük. Hadd tartson tovább ez az én boldogságom.

– De ez elvégre is egy tantaluszi kín.

– Hát nem lehet-e az, hogy legyenek emberek a világon, akikben nem az állat képezi az őslényt?

– Nők lehetnek. Női angyalok vannak a világon. De hogy férfi angyalok volnának, azt csak a khaldei mitológia állítja. Én ember vagyok. Az is akarok maradni.

Engem kínoz a hipokrita szerepe. Én önt az egész világ szeme láttára akarnám a karomon elővezetni, s büszke arccal hirdetni: ez a gyémánt szív az enyém.

– Ha ön így beszél, én az ajtóra tolózárt csináltatok, és soha egymással nem beszélünk többet. – No, jöjjön, nézze meg a szegény beteg leányomat.

Camilla előbb óvatosan felnyitá a hálószoba ajtaját, s valami szót hallatott nagy halkán, bizonyosan a látogatót jelenté be a beteg leánynak, azután nyájasan inte Vigárdynak, hogy bejöhet. Azzal bementek mind a ketten a szobába.

Egy dolgot elfelejtettek. Bezárni azt az ajtót, mely Camilla lakosztályát elválasztja Dragomirovics úr szállásától – s Dragomirovics úrnak lehetnek rossz szokásai.

Ott van ni! Az a közbenső ajtó nagy csendesen felnyílik, s elébb a fejét bedugja, szétekint, aztán belép rajta egy férfi – akit még nem láttunk e háznál.

Minden öltözete csupa kocka: a kabátja szélesebb kocka, a l'écoissaise, a mellénye apróbb kocka, í la Pepita; alacsony, finom termetű emberke, kissé affektáltan kifeszített mellkassal, karjai kifelé fordított könyökkel, fejét magasan tartja, amit rövid nyaka tesz ajánlatossá: a feje aránytalanul nagy a termetéhez, s abból is sok jut a kiülő homlokra. Szemöldökei veresek, szintúgy a körszakálla is, melynek egy része még viseli a nyomait a melanogéne-nek, amivel feketére volt festve. A bajusza ellenben le van borotválva, a szája olyan furcsán van összecsiszörödve, mintha mókázna, villogó szemei egy percig sincsenek nyugton. Az arcszíne rezes.

Amint belép, lábhegyen, elébb kíváncsian szétekint, azután meglelégedéssel bólongat, körüllépked a szobában, megnézi a zongorán a hangjegyeket, kihúzza a japáni asztalka fiókját, belenéz, megint visszatolja; a hálószoba ajtaja előtt megáll, kerekre nyitott szemekkel, tenyerével segített füllel hallgatózik, az ajkai még gömbölyűbbre csücsörödnek, mintha füttyülne, azután kivesz az oldalzsebéből egy szivarkát, rágyújt, egy karszéket odahúz az ajtó elé, melyen bejött, arra leül, a bal lábát a jobb térdére vetve, s fújja a füstöt a plafon felé.

Ráér várakozni.

Azok odabenn ugyancsak alaposan el lehetnek foglalva a beteg leány diagnózisával, mert soká kerülnék elő.

Végre mégis nyílik az ajtó, s kilépnek rajta: az úr és az asszonyság.

Camilla „Jézus Máriát!” rebeg, amint ez alakot meglátja, s siet az ajtót betenni maga után; Bertalan is meg van ütődve.

Az új ember pedig gúnyosan mosolyogva áll föl a székből, s nyefegő éles hangon üdvözli őket:

– Good bye, drágáim! No, ugye szép meglepetést szereztem a számotokra, mikor egyszerre csak idecseppentem közétek az égből – vagy a pokolból, már nem tudom bizonyosan. Kérem, ne takargassa el az arcát mistress, azért hogy egy gentlemannel láttam kilépni a hálószobájából. Én az ilyesmire készen voltam.

– Hogy jössz te ide? – kérdezi Vigárdy az első meglepetéséből felocsúdva.

– Hát igen egyszerűen. Nagyon okosan teszi az ember, ha Amerikába elutazva, nem dobja a tengerbe a szobája kulcsát. Visszajövet ismét előveheti. Az ajtómon ugyan Dragomirovics Anasztáz úr neve van kiszégezve, de afelől egészen

megnyugtattam a lelkiismeretemet, amint az előszobában felakasztott havelock zsebébe belenyúltam, s megtaláltam benne az én tisztelt barátom szivartárcáját, a névjegyeivel és a cigarettáival. Mindjárt meg is tartottam emlékül. Pompás cigaretták. Valódi „Sultan fleur”.

Camilla elvesztette egész lelkieréjét, sírva fakadt.

– Kérem, mistress, ne sírjon. Semmi oka sincsen rá. Hiszen nem vagyok én Otello. Nézze, nincs nálam se revolver, se bowie-knife. Hát hiszen, hogy az én hosszas távollétem alatt kellett valakinek engem helyettesíteni, az egészen normális helyzet. S sokkal jobban tudom méltányolni, hogy ön e célra az én Vigárdy barátomat választotta, mintha valami Perukker-féle szeladont fogadott volna el. Aki, mint e szép bútorzat bizonyítja, egész gentlemanlike gondoskodott az ön szükségleteiről.

Vigárdy közel volt hozzá, hogy ezt az embert nyakon fogja és kidobja a szobából, de Camilla könnyörgő tekintete lecsillapítá, aki néma rémülettel mutatott a hálószoa ajtaja felé: „Meg ne hallja a beteg leány! mert újra visszaesik.” – Tehát nyugodtan iparkodott beszélni.

– Uram. Önnek a neje becsületes, erényes asszony. Magát tisztességes munkával tartja fenn: senkitől semmi szégyenletes segílyt el nem fogad. Az államvasutaknál pénztárnoknői alkalmazása van, s üres óráiban a hírlapokba ír elbeszéléseket.

– Igen. Ez van beírva a bejelentési űrlapba: pénztárnoknő és író. De a szállariumot és a honorariumot ön hordja neki.

– Nem hiszem, hogy találjon ön bolondot, aki elhiggye önnek, hogy a vasútigazgatóság tőlem fogad el pénzt, amivel egy hivatalnokát fizeti, vagy egy lapkiadó, hogy a munkákat honorálja.

– De ezt a szállást csak fizeti valaki.

– Az albérlő.

– Az a bizonyos Dragomirovics Anasztáz, akit senki sem ismer.

– Én ismerem.

– De én minden szorgos kutatás után sem voltam képes ezt az „ananász” urat a képviselők lajstromában felfedezni.

– Az csak azt bizonyítja, hogy nem képviselő.

– De annak van címezve a házmaster ívén, amit az a rendőrségnek beadott.

– Hát ez lehet hamis címzés miatti kihágás, amit ha ön feljelent a rendőrségnél, hát akkor megbüntetik az ön feleségét öt forint bírságra. Ha ugyan nagy kedve van önnek a rendőrséggel személyes érintkezésbe jönni.

– Énnekem? Hát mi félelmem lehetne énnekem a rendőrségtől? Kurrentált engem valaki? Csaltam én? Loptam én? Nincsen-e kiegyenlítve minden tartozásom Budapesten? Ezt te magad tudod legjobban, kedves barátom.

– Ez az emlék valami más indulatot is költhetne önben, mint a gúnyolódást.

– Érted alatta a háládatosságot ugye, kedves barátom? Hát hisz az igaz, hogy te én helyettem harmincötezer forint értékű váltót kifizettél, amikről az a véleménykülönbség volt közöttünk, hogy én azokon az aláírásokat hamisaknak hittem, te pedig igazaknak vallottad. – No, hát ezt a javadra írom. Ezért négy esztendeig

voltál haszonélvezője az én birtokomnak. Mi az ördög? Jut egy esztendőre nyolcezerhatszázötven forint. Hát mi az egy ilyen szép asszonyért? Valóságos „Bettel”.

(– Megfojtsam ezt az embert? – mormogá Camillához Bertalan. Az asszony két kezével tartá vissza a férfi összeszorított öklét.)

Az pedig újabb szivarkára gyújtott, és folytatá mekegő hangon:

– Hanem a nagy jótekonysági raptusodban egy dolgot elmulasztottál, „drága” barátom. Azt ugyanis, hogy, egy New York-i lapba beiktattad volna ezt a néhány sort: „Mister Meritorisz Zeno ügyei rendezve vannak, bizton hazatérhet”. Puntum.

– A hazai lapokban benne volt ez az értesítés.

– No lám! Én vagyok a hibás. Azért, hogy szökés közben hátra nem hagytam a Ferenciek bazárjában az adresszemet, hogy hová küldjék utánam a Pesti Naplót?

– Hát tudhattam én, hogy te hol kóborolsz széles e világban?

– Ecce ni! Megint teneked van igazad. Hát persze, hogy nem tudhattad. Voltam én azalatt az amerikai préríken buccanier, aki sótalan eszi a nyers bikahúst – jártam, mint pedlar, fésűket, bicsakokat árulni – voltam aranyásó rowdy Ausztráliában, voltam cethalász a grönlandi vizeken, oda bizony újság nem jár. Míg egyszer a jó Buddha (én buddhista vagyok) ismét visszavezérelt New Yorkba. Ott találkoztam egy tiszteleltre méltó hazámfiával, aki valami posztkisztlit vagy micso-dát szerencsésen elemelt egypár százezer forinttal, ez a lovagias férfiú értesített felőle, hogy hiszen nincsen semmi okom a világ szemei elől bujdokolnom. „Ab ovo” ki van egyenlítve az én fatális tévedésem egy nemes keblű barátom jószívűsége által. Ekkor érett meg bennem az az elhatározás, hogy én ennek a jó barátomnak alkalmat szerzek keresztényi jóltevő indulatainak tökéletesítésére azáltal, hogy hazajövök, s mármost a viszonosság elvéből kiindulva én rendezem az ő ügyeit.

– Mit fogok most hallani?

– A legkellemesebbet. Legelőször is vessünk fátyolt a múltunkra. Az a harmincötezer forint – meg az a négy esztendő – egymást kiegyenlíti. C’est signé: – „pour acquint”. Kezdjünk új rubrikát: „Soll und Haben”.

– Ön megbolondult.

– Nem én. Teljesen megokosodtam.

– Ez az, amit úgy hívnak, hogy „őrültség, amiben szisztéma van”. Ennek azonban a legjobb antidotuma az, amit úgy hívnak, hogy „házi ész”. Ezzel meg én vagyok ellátva. Te, úvjvilági lovag, arra alapítod a spekulációdodat, hogy itt van most egy őrült szerelmes férfi, akit a vak szenvedélye kápucánjánál fogva oda lehet vezetni, ahol „a rákok telelnek”, ahogy az orosz közmondás tartja. Én azonban majd mindjárt kiábrándítalak egy alternatívával. Én vagy egy önzetlen, minden érdek nélküli pártfogója vagyok a te hitetlenül elhagyott családnak, aki lelki örömét találja benne, hogy egypár szerencsétlen teremtésben fenntartsa az életkedvet, akikhez régi emlékek varázsa vonzza; vagy pedig az vagyok, aminek te tartasz: heves vérű imádója a te nevedet viselő nőnek. Hát akkor az első esetben

veszem a kalapomat, s azt mondom, hogy „alászolgája”, a családfő hazaérkezett, többé az én gondozásomra senkinek semmi szüksége, s többet nem kérdezősködöm se rólad, se a hozzád tartozókról egy szóval sem. A második esetben pedig megindítjuk a kettős válópert: nődnek erős oka van erre veled szemben, én is csak majd találok valami jogcímet; elválunk csendesen, s aztán rajtunk függ, hogy mit tegyünk. Te mindenestre kimaradsz a partiból.

– Nem úgy van az, kedves barátom. Ne kezdj te énvelem háborút. Mi egyenlőtlen fegyverekkel küzdünk. Te jó ember vagy, nagy hazafi, országos hírű celebritás, én pedig egy bukott fickó vagyok, akinek nincs mit elveszíteni. – Egy szót ejtetél el: „elválunk csendesen”. Hát ezt a „csendesen” szót hiúsíthatom én meg. De ha én most lármát csapok: én, a hazatért férj, aki a feleségem hálószobájában egy férfit találtam, összecsődítem a szomszédokat, rendőrért kiabálok: akkor te, mint nagy ember, el vagy veszve, megbuktál az ország előtt, le vagy gázolva a politikai ellenfeleid lába alá; de ami még annál több, a feleséged lába alá.

– Nyomorult gazember! – kiálta Bertalan, elragadtatva indulatai által.

– No, hát ez jó nekem. „Nyomorult gazember.” Bizony olcsó vitézkedés. Tudod jól, hogy én párbajra nem híhatlak, akármilyen verbal injuri-et kövess is el velem. Nem kapnék szekundánsokat. Hát ez közöttünk a nagy különbség. Te vagy a dicső hazafi, a nagy ember. Én pedig vagyok a nyomorult fickó. A nyomorult fickó észreveszi, hogy a dicső nagy férfiú az ő kazlából húzza a szénát. Azt mondja neki: „Barátom, nagyságos tolvaj úr, ne lopd a szénámat, hanem vedd meg az egész kazalt”. S erre a nagy férfiú azt kiáltja: „gazember!” De engem ezzel a szóval nem ráztál le magadról. Én beléd haraptam, mint egy buldog, s nem engedlek a sövényen kiugrani, édes barátom.

– Én kezemben tartottam a nyakadat, s szabadon bocsátottalak.

– Nagy hiba volt tőled. Most én tartom a kezemben a te nyakadat, s nem foglak elbocsátani.

– Mit kívánsz tőlem?

– Bagatell dolog! Igazán pirul az arcom, mikor ilyen aprólékosságokkal állok elő. Hát miről van szó? Tulajdonképpen semmiről. Te megtartod a jus acquisitumot, hogy is mondják csak: a „servitust”. Mi jogtudósok értjük ezt már. Én viselem a „procurát”, mi üzletemberek értjük ezt. Te pedig maradsz a „stilller-Co”. Én viselem az obligót, te pedig azt írsz, amit akarsz a „giro in bianco”-ba.

Bertalan olyat ütött az öklével a zongorára, amelyhez támaszkodott, hogy az a szerencsétlen hangszörnyeteg megzendült bele. Camilla pedig csak bámult: az ő lelkében nem volt fogalom ennek a csúf zsargonnak a megértésére.

– No, hát beszéljünk kerek számokban – mondta Zeno hüvelykujjának a körmét a fogába akasztva. – Te adsz énnekem *pro rata temporis*, húszezer forintot, én pedig azért odaadom neked – a Dragomirovics Atanáz úr szobája kulcsának a másolatát, s mikor ezt a kulcsot a zárban találom: megfordulok a sarkamon, és odább megyek. *Clara pacta, boni amici*.

Camilla csak most értette meg a gyalázatos ajánlatot.

Kitört belőle az indulat. A női gyöngeség egyszerre átlobbant, mint füstből a tűz, lángoló asszonyi haraggá.

Odarohant a férjéhez, megragadta annak a vállát.

– Micsoda? Te engem el akarsz adni, mint egy rabnőt!?

Zeno furcsa arcfintorgatással mondá:

– Hát azt adja el az ember, amije van. Szívesebben adnám el a Haris-bazárt; de az nem az enyém.

– No, hát ha te el akarsz adni engem – lihegé a szerencsétlen asszony -, majd eladlak én téged!

Azzal odarohant az intarsiatúrákkal díszített szekrényéhez, felnyitá annak a tejjét, egy titkos rugót megnyomva előugratta a rejtett fiókokcskát, s abból kivett egy négyszeresen összehajtott írást, azzal odasietett a két férfihez, Vigárdy mellett foglalva helyet, s Meritoriszhoz beszélve.

– Hát te azt mondtad, ugye, hogy neked semmi bűnöd sincs a világon, amiért téged a büntető igazság keze előfogjon. Te kacagva mondtad a megszabadítód szemébe, hogy bolond volt, amikor a nyakadat kieresztette a kezéből? No, hát essél kétségbe! Itt van a leveled, melyet amaz átkozott éjszakán küldtél hozzám. Ebben elismered, hogy váltókat hamisítottál Vigárdy nevére. Én megtartottam ezt a leveledet, s most odaadom ezt Vigárdy úrnak, hadd kerüljön a te fejed ismét az ő sarka alá, s hadd taposson rá, mint egy hálátlan kígyó fejére! Most én adlak el téged – félpénzért – egy babkáért! Kialts egyet! S téged fognak a rendőrök a börtönbe hurcolni! Csaló! Hamisító! Kerítő!

Meritorisz Zeno kezét-lábát eleresztve rogyott le a karszékbe.

– Átkozott levél! – motyogá. – Erről egész megfeledeztem. Ezzel agyon vagyok ütve. Vegyen rólam példát minden becsületes férj, hogy mikor szökni akar, ne írjon levelet a feleségéhez.

Camilla Bertalannak adta a levelet.

Zeno egyszerre fordított a szerepén. Az impertinens kérkedő modor helyett áttért a megtért, meghunyászkodottba.

Odatérdelt Bertalan elé.

– Rabod vagyok: elismerem. Azt tehetsz velem, amit akarsz. Elveszíthetsz, becsukathatsz. Appellálok a te nemes szívedre. Légy tekintettel nyomorult állapotomra. Ne szegyenítsd meg a családomat. Irgalmazz szegény leányomnak, ha engem nem tekintesz. Hűséges kutyád leszek mindenkor, kutyább a kutyánál. Megelégszem a kegyelmed morzsáival! Soha a szemed elé nem kerülök.

Undorító volt! Egy férfi, aki sír, csúszik, mászik.

Vigárdy négyfelé szakítá azt a levelet, s odadobta a rimánkodó szeme közé.

– Nyomorult! Én nem tudlak eltaposni!

Azzal eltávozott a szobából.

Zeno mohón kapkodta fel a szőnyegről az összetépett levél rongyait, s a zsebébe gyúrte.

– Figyelmeztetem önt – mondá neki Camilla -, hogy ez a levél egy egész társaság előtt lett felolvasva, amíg én ájultan hevertem itten.

– Jó helyen van már – döcögteté a szót Zeno, begombolva a kabátját.

– Hát mit akar ön még itten?
– Mit akarok? Itt akarok maradni. Élvezni akarom az édes itthon örömeit. Ah, drága „sweet home”!

– Itt nincs önnek helye. A túlsó két szoba ki van adva.

– Dragomirovics Anasztáz úrnak.

– Akárkinek! – Itt pedig nincs az ön számára való kényelem.

– Áh! Ez nevezetes. Az én szalonomban, ahol az én saját bútoraim vannak!

– Itt nincs önnek még csak egy hamutartója sem. A hitelezői mindent lefoglaltak az ön megszökése után, s rövid időn elárvereztek mindent. Egy közülük felvásárolta az egészséget, s aztán átengedte nekem használatra méltányos bérért.

Azzal megmutogatta Camilla Zenonak a székek, pamlag, zongora hátára ragasztott hivatalos pecséteket. Még a szivarhamutartó fenekére is oda volt ragasztva az elkobzó billog. „Nincs itt önnek semmi ingó-bingója.”

– Hát akkor maradok a fekvőségemnél... – szólt cinikus mosollyal Zeno.

– Mit akar ön azalatt érteni?

– Hát a feleségemnek a nyoszolyáját. Törvénytudó ember vagyok. Jól tudom, hogy a csödbe jutott férj adósságáért a hitvestárs nyoszolyáját, fehérneműit nem szabad lefoglalni.

– Abban a nyoszolyában önnek a leánya fekszik, súlyos betegségben.

– Annál nagyobb kötelességem, hogy fölötte virrasszak. Atyai kötelesség.

– Ön nem fog az én szobám ajtaján belépni.

Camilla elállta az ajtót Zeno előtt.

Zeno erőszakoskodni kezdett.

– Majd meglátom, ki akadályoz meg engem abban, hogy családfői jogaimat gyakoroljam!?

– Ön azt mondja, hogy törvénytudó: akkor ismernie kell azt a törvényt is, mely kimondja, hogy aki hűtlenül elhagyja a feleségét, s egy évig nem tudatja hollétét, elvesztette férji jogait.

– Majd visszafoglalom én azokat!

Durván megragadta a feleségének a kezét.

A legjobb útban voltak, hogy összeverekedjenek.

E percben felnyílt a hálószoba ajtaja, s kilépett rajta a leány. Úgy, ahogy az ágyából kikelt: hálóköntösben, mezítláb, papucs a lábán, a haja kuszáltan szét-szórva a vállain, a csípőin. Az arca csupa tűz láng volt, a szemei lázasan ragyogtak. Máskor oly piros ajkai kékek voltak és cserепesek. Egyenesen nekiment Zenónak. Magasabb volt az apjánál. Amint a karját fölemelte, hogy a szemébe csüggő haját hátravesse, a visszaomló inguuj egy olyan megfeszült bicepszet engedett láttatni a karján, mely egy akrobatának is díszére válhatott. Eleinte tompán, asztmatikus lihegéssel beszélt, hanem aztán egyre élesebb lett a hangja. Zeno hüledezve hátrált meg előtte.

– Meritorisz úr! – kezdé a leány. – Ön sok év előtt elhagyott bennünket nyomorban, gyalázatban, kétségbeesésben. Mi meg akartuk magunkat ölni. Itt ezen az asztalon olvasztgattuk a halálos mérget a teáscsészében az anyámmal. Készen voltunk a halálra. Ekkor az Isten egy szabadítót küldött hozzánk, aki vissza-

adta nekünk az életet, megmentette a becsületet: – az ön becsületét, Meritorisz Zeno. És azután szerzett az anyámnak tisztességes munkakört, amiben éjjeli-nappali szolgálattal megéljen; engem kitaníttatott iskolamesternőnek; gondossággal, jó tanáccsal, részvétellel segített bennünket a víz színén fennmaradni, akiket ön odadobott a fertőbe!... És most ön idejön és elúzi tőlünk az egyetlen védőangyalunkat! Bemocskolja őt rút rágalmakkal, amiknek a szennye az én anyám arcát szeplőzi be! S még azután helyet követel magának itt, ebben a mi Getsemáne-kertünkben, ebben a mi Golgotánkban.

A leánynak a hangja egyre élesebb lett, átcsapott a rikácsolásba.

– Meritorisz úr. Ön nagyon rossz órában jött ehhez a házhoz. Én egy rettenetes betegséggel vagyok szövetkezve. Mikor engem a szent Vida-tánc démona megszáll, akkor én megszűntem ember lenni: csoda leszek! Akkor engem három férfi nem bír megfékezni! Akkor velem van az ördög! Akkor én azt, aki a kezem közé kerül, összetépem, szétmargangolom, megfojtogatom.

De már ekkor eltorzult az arca, a szája négyszegletűvé lett, az orrcimpái fújtattak, a szemei keresztbe álltak, a kezeit saskarmokká görbítette, s a fél térdét fel-emelte.

– Szent Sakjamuni!² – hebegé megrémülve Zeno, s egy karszék mögé hátrált.

– Helvila! Leányom! Az égre kérlek! – rimázkodék Camilla, leányát átölelve és visszatartva. – Ne jöjj indulatba! Hisz rádjön a bajod újra!

– Távolítsd el innen ezt az embert! – lihegő a leány. – Mert apagyilkos leszek. Megölöm e percben!

– Az atyádat! Isten elleni vétetek!

– Ejh, az örültek számára nincs beszámítás. S engemet csak egy vékony fátyol választ el az örülségtől.

– De az a fátyol mindig be fog téged takarni: az anyád szeretete. Eredj a hálószobába! Eredj, drágám! Ne tégy így! Ne tégy így!

Addig-addig, míg betuszkolta a leányt a hálószobába, s rázárta az ajtót.

Ekkor aztán Zeno elő mert jönni a karszék mögül.

– No, ezt a leányt jól megnevelték, mondhatom.

Camilla a kezeit tördelte kétségbeestében.

– A Krisztus kínszenvedéseire kérem önt, hagyjon el bennünket.

– Azokra a kínszenvedésekre én nem reflektálok, mert én a Nirvánát követem.

– Menjen ön vendéglőbe: fogadjon magának szállást.

Zeno kifelé forgatta a zsebeit.

– Egy veszekedett sixpence-nek sem vagyok ura.

– Itt van pénz! – lihegő a nő, a szekrényéhez futva, s kivette a fiókból a megta-
karított pénzcsekjét, odaadta Zenónak. Harminc forint volt.

Zenónak dióformára üttek ki a szemei anyyi pénz láttára. Régen látott ennyit egy rakáson.

– Hol vettél te ennyi pénzt egyszerre? Az a bizonyos jötevő hozta?

– Most kaptam a kiadótul egy novellámért, ami a lapjában megjelent.

² Buddha neve.

Ekkor aztán az ellenkező véleményre tért át Zeno.

– Micsoda? Harminc forintot adnak egy novelláért a kiadók? A tolvajok!

Azzal zsebre vágta a pénzt.

– Kezdetnek ez is jó.

S aztán felcsapta a kalapját, s ment a Folies Caprices-be.

Előbb azonban rágyújtott egy új szivarkára az égő lámpásnál.

Camilla bezárta utána az ajtót.

A hálószoba ajtaján ökölrel dörömböztek.

Odafutott, hogy kinyissa azt.

A leány feldúltan rohant ki rajta.

– Megfulladok! – lihegő, a balzacra vetve magát. Onnan is felugrott, és szaladni akart.

Az anyja átölelte. Csillapítá.

– Engedj a földön henteregnem!

– Nem! Nem! Édes!

– Engedd, hogy a fejemet a kandallóhoz verjem.

– Nem! Nem! Angyalom!

– Vért kell ontanom! Meleg vért akarok! Adj nekem valami élő állatot: egy macskát, egy nyulat, hogy összetépjem. Be akarom az arcomat mázolni vérrel, meg a hajamat.

S majd a karja, majd a lába rándult egyet; az arcvonásai minden percben más torzképpé fitorodtak.

Itt volt az a rettenetes démon, a tizenhat éves leányok megkínzója: a szent Vida-tánc. Ugyan miért szent?

Camillának eszébe jutott most valami.

A „nagy öröm”.

Az meglehet, hogy visszaidézi az ideges görcsrohamot; de meglehet, hogy az ellenkező hatást műveli. Lehet csodaszer. Lehet mérreg. – Kockáztatni kell.

Elővonta a kebléből azt a kinevezési okmányt, kitárta, odatartá Helvila szeme elé:

– Nézd! Ő hozta azt. A keresztapa. Kinevezési diplomád. Tanítónő vagy. Pancsován. Hatszáz forint fizetéssel.

Erre a leálynak az idegrohama egyszerre megváltozott, nem szűnt meg, csak más alakot öltött.

Nagyot sikoltott, s aztán elkezdett kacagni. Táncolt, szilajan, nevetve, viháncolva. Ahogy a menádok táncolnak, a corybantok vagy a tarantálpóktól megmart leányok, egyre danolva: „Diploma! Pancsova! Hatszáz, hatszáz, hatszáz!”

Camilla meg volt meredve a rémülettől.

Azt hitte, a leánya megőrült.

Egyszerre aztán csak a legszilajabb kacagás, tombolás közepett, lecsapta a két tenyerét a combjaihoz a leány, karjait feszesen a derekához szorítva, s állt mereven, mint egy szobor.

– Hát ki vagyok én? – mormogá. – Ki-va-gyok-én? – kiáltá szótagolva.

Aztán a lábával dobbantott.

Látszott minden ízén, hogy küzd az akaraterő az idegek szellemével.

Ámde az a szent démon nem engedi magát olyan könnyen elűzni.

Ha nem kényszeríthető az arcát fintorgásra, a lábait táncra, előfogta csuklás alakban.

Azzal is megküzdött. Elfojtotta a lélegzetét. Oly hosszasan, hogy majd a tüdeje szakadt meg bele. De győzött vele. A csuklás is elmaradt. Nagyot lélegzett utána.

Elkezdett dörmögni az összeszorított fogai közül.

– Hát ki itt az úr? Én-e? Vagy te, nyomorult idegháló? Nem te parancsolsz énnekem; hanem én teneked. Nem mozdulsz! Én foglak!

S mintha valami ficánkoló szörnynek a zabláját fogná a kezében, úgy merevíté meg a két karját összeszorított ökleivel.

– Nem akarok beteg lenni! Érted? Nem akarok megőrülni! Nem! Nem!

Egy-egy rándulás, egy arcficam még elárulá, hogy a démon makacskodik. Rámordult. Ahogy a párduc kurrog a letepert kajmánra. Lassan, lassan elmúlt az arcáról a lázas veresség: visszatért rá az átlátszó halaványság, míg egyszer aztán odaveté magát az anyja kebelére, s kisírta magát istenigazában.

– Elmúlt ez, anyám! Nem leszek többé beteg! Ez kigyógyított. Ez! Ez!

És aztán egyik a másiknak a kezébe adta azt a drága írást; összeviassa csókkolták. Az aláírt neveket, a pecsétet, Pancsova várost, a bélyeget, a címezést. Újra elolvasták. Kettősben olvasták. Utoljára aztán az egész ív papirost kiterjesztve borítá a keblére a leány:

– Ez az én palladiumom! Ez az én panaceám! Ez az én talizmánom! Nem vagyok beteg! De hogy is lehetett az, hogy én őrjngtem, tomboltam? Mikor semmi bajom sincsen. Törtem, zúztam.

– Az apádat is meg akartad ölni.

– Hahaha! Azt a kis japáni porcelánfigurát, aki úgy hasonlít hozzá? A falhoz vágtam. De nem törött össze.

– Nem a japáni figurát, hanem az igazi Meritorisz Zenót.

– Hát itt volt? Nem is tudok róla.

– Jó, ha nem tudsz.

– Add elő a fekete ruhámat, anyácskám.

– Minek az most?

– Felveszem, és kimegyek.

– Hová mennél?

– Hát megköszönő látogatásokat tenni: a miniszter úrhoz, a tanfelügyelőhöz, az igazgatónőhöz. Aztán búcsúzni az ismerősöktől. Ahhoz fekete öltözet kell.

– Hová mennél most, angyalkám? Hiszen késő este van már.

– Késő este. Én hajnalkacagást látok magam körül. Minden olyan fényes! Hát este szoktam én fölkelni az ágyból? Ha este van, akkor vacsora ideje van. Igen, bizony. Én éhes vagyok, nagyon éhes. Adj nekem enni, anyám: akármit, kenyeret, szalonnát; de sokat! Falni akarok, mint egy farkas! Van-e valami?

– Van! Van minden, szerelmem! Itt vár rád készen. Puha cipő, sonka, parizer. Melyik kell?

– Mind a kettő.

- Liptai túró!
- Ah, az én ideálom. Bor van-e?
- Egész palack veresbor. Az orvos ezt ajánlotta.
- Derék orvos! De nem evőkanállal kétóránként?
- Nem! Nem! Tele pohárral.
- Azzal a nagy pohárral.

Camilla szaladt a kredencből előhordani a vacsorához valókat, odarakva mindent arra az emlékezetes asztalkára.

A leánynak nem kellett kínálás: nekiült a gazdag vacsorának, fölrakva a két könyökét az asztalra, s átölelve a karjaival a tányérokat, döbbönt, cipót, palackot. Úgy falt, mint egy kiszabadult rab. Aztán ivott. Nem várhatott, míg a pohár megteelik: elébb a palackból húzott nagyot. Csettentett a szájával.

Camilla ott ült mellette. A könnyeit törülgeté.

Örömkönnnyek voltak.

Az orvos mindig azt beszélte, hogy ennek a csodálatos betegségnek az a válsága, ha egyszer a páciensnek megjön az ételhez való kedve. A szent Vída-tánc választottai nem eszik a rendes ételleket, hanem krétát, szenet, pörkölt kávészemeket. Aki egyszer falni kezd, az már megszabadult a démonától.

Csak akkor kérdezte már a leány, mikor volt is, nem is valami a tányérokon, az anyjától:

– Hát te nem vacsorálsz velem?

...Jól volt az már lakva örömmel.

...Még egyszer hozott ez az ember igaz örömet ebbe a Getsemáne-kertbe, ebbe a Golgotába. Amiért meg kell majd neki lakolni.

– Miért olyan bolond idealista, hogy a más bajával törődik?

II.

Némely asszonynak nincs szerencséje abban a nevezetes témában, ami a nőknél különben varázshatalom: az ízlésben. Vigárdyné nem tudott öltözködni. Minden asszony megszólta a toalettjeiért. Pedig nagy gondot fordított ő arra: órákig cicomázta magát a tükör előtt, felszedett mindent, ami drága: brüsszeli csipkét, gyöngyhímzést, szalagcsokrot, virágokat; csináltatott a hajából csodahurkákat, nem kímélt struccotlat, kócsagot; de abban mind nem volt harmónia. Hiába: nem volt ízlése.

Ugyanennek a hiányát érezte a társalgásban is. Helyes esze volt, sokat tanult, olvasott minden európai nyelven, de azt mind nem alkalmazta a maga helyén, s minden műveltsége dacára egy levelet nem tudott megfogalmazni, vagy egy társalgást vezetni.

Így volt a bútorzatával is. Minden szobája, szalonja valódi kirakata volt a műkincseknek, de azokban nem volt összhangzás: velencei, japáni, rokokó összevissza, egymás mellett. Az öltözőjét egyúttal elfogadószobának is tartotta, s ott állt az egyik oldalon a toalettasztal faragott angyallal, a másikon a Wertheim-

szekrény, amire a férjének volt szüksége. No, ebben volt taktika. Hogy valahányszor a férj a pénztárát kinyitja, mindig meg lehessen tőle kérdezni, hogy mit tesz be, mit vesz ki?

Csakhogy ez a bútordarab sehogy sem illett egy budoárba. Éppen úgy nem illett, hogy a látogatók ott szemléljék, hogy miféle tégelyek, flakonok vannak a féssülködőasztalon elhelyezve. Ezek különben csak az intim látogatók voltak; a staatsviziteket a szalonjában fogadta 12 és 2 óra között. S a tökéletesség végett a budoár háttérét elzárta egy lebecsátott nehéz brokátkárpit, sejtetve, hogy ott még egy hálófülke (alkoven) következik.

Éppen a piperézőasztal előtt ül, drága pálmavirágos kasmírpongyolában: komornája most végzi a haja feltűzését, a nyak frufri már fel vannak kunkorítva.

– Susanne! Menjen át az úrhoz, s mondja meg neki, hogy készen vagyok az elfogadására.

A komorna eltávozik az alkoven kárpitja mögött: ott van a szőnyegajtó, melyen át közelebb lehet érní az „úr” szobáját.

Ez a komorna ugyanaz, aki hajdanában Meritorisznél szobaleány volt: akkor még Zsuzskának hítták. Az úrnő még utánakiáltott a komornának: – Kérje meg szépen az urat, hogy ne abban a kabátjában jöjjön át hozzám, amelyikben a klubba jár, nem tűrhetem a dohányfüstöt.

Ezalatt belép az oldalajtón Jean, a komornyik, sárga livrében. Mikor legutoljára volt szerencsénk vele találkozni, akkor kék frakkja volt, Meritoriszéknál szolgált, „inas úr” volt a címe.

Abban, hogy Amanda a hajdani Meritorisz-cselédeket fogadta magához, világosan lehet sejteni a tendenciát.

Nem könnyűletességből történt. Ezeknek a révén sok pletykát meg lehet tudni a múltból, s fenntartani az összeköttetést a jelen viszonyok között.

Amandának az a különössége, hogy szeret bizalmaskodni a cselédeivel. (Egyébiránt miért volna ez *különösség*? Mondjuk inkább, csatlakozás a normális viszonyokhoz.)

A Jean ezüsttálcán hoz egy látogatójegyet úrnőjének.

Az úrhölgy kezébe veszi azt, s egyszerre, mintha pókot érintett volna a kezével, eldobja a lába alá terített tigrisbőrre.

– Micsoda szemtelenség! Még ide meri tolni a pofáját!? Dobja ki ezt az embert a nyakánál fogva!

Azon a jegen Meritorisz Zeno neve van felírva.

A komornyik elégületen hunyorít a fél szemével, s kabátja ujjait felgyűrve ezt mondja magában: – Ez nekem különös élvezet fog lenni.

Az úrnő azonban a következő pillanatban mást gondol. A Jean még át sem mehetett a szalonon, utánacsenget.

Jean visszatér.

Már ekkor az úrnő nyugodtan ül a causeuse egyik oldalán, s kegyesen szól:

– Kérem, Jean. Vezesse azt az urat a télikertbe. Kérje fel, hogy várjon egy kis-sé. Kínálja meg szivarral. Adjon neki egy reggeli lapot olvasni.

Jean úr furcsa torzpozát fintorít, fejét válla közé húzva. „Dobja ki! Ültesse le! Dugjon a szájába cabanost!” A tatár tud elmenni ezeknek a nagyságos asszonyoknak az eszejárásán.

Az alkoven kárpitja megmozdul, a szőnyegnyíláson belép az „úr”.

Kimenéshez van öltözve. Szalonkabátja fölé öltve a mencesikoff, ami azt jelzi, hogy nem soká akar itt időzni. Csak afféle kimeneti látogatás, amit minden normális férj meg szokott tenni, mikor hazulról elmegy; megmondja, hogy hová megy. Elhiszik neki. Talán igaz is. Azzal megcsókolják egymást. Aztán: „pá, kedvesem”.

Ezúttal azonban másképp indult a scéna. Bertalan leült a causeuse-nek a másik oldalára. Ez az ~ forma ülőke azért remek gondolat, hogy a két beszélgető folyvást hátat fordíthat egymásnak.

– Van önnek valami közlendője velem? – kérdi Amanda.

– Van. Meritorisz Zeno hazaérkezett.

– Mit tartozik az rám? Nekem nem adósom semmivel.

(Mit tartozik ez órá? Pedig itt szíja az ő havannáit a télkertben!)

– Tegnap érkezett haza a szállására, amikor én éppen ott voltam a családját meglátogatni.

Erre a szóra egyszerre veres lett a szeme Amandának. Felugrott a helyéből.

– Mit keresett ön annál az asszonynál?

– A leánya nagy beteg, azt látogattam meg.

– Hazugság! Ön abba az asszonyba szerelmes! Ön engemet megcsal. Négy esztendő óta csal azzal a nővel.

– Mondhatom neked, hogy az a nő énfelőlem egészen ártatlan.

– Mindig csak annak a nőnek az ártatlanságát allegálja. De arra nem felel, hogy maga milyen lator.

– Mert az egyik kizárja a másikat. Csak a te szenvedélyed láttat veled rémeket.

– Óh ne higgye, hogy féltékeny vagyok! Van is mit félteni? De megöl a szégyen. Az emberek suttognak, nevetnek. Engemet megcsalni – egy olyan nőért, mint Meritoriszné! Egy kaszíros néemberért!

– Ne bántsa maga azt a nyomorult teremtést, aki magát tiszteli, imádja.

Amanda megmondta, hogy mit csinál a tiszteletével.

– Hát akkor mi köti önt hozzá? Mi hordta önt oda, ha nem a bűne?

– Elmondom igazán. Rég el akartam mindent mondani, most itt az ideje. Nekem az a nő valamikor menyasszonyom volt. Mikor az a nagy csapás érte: nem bírtam a lelkemen elviselni azt a gondolatot, hogy el hagyjam őt veszni nyomorban, gyermekével együtt. Én segítettem neki fölemelkedni, én szereztem neki életmódot, én eszközöltem ki a leánya számára ingyenes oktatást, ellátást, hogy a kenyerét tisztességes pályán megszerezhesse. De nekem ezért semmi egyéb jutalmam nem volt, mint két szerencsétlen teremtésnek a hálakönyve. Ezt számíto-d-e bűnömnek?

– Hát ne mondja, hogy szívtelen vagyok. Hogy nem esik meg a szívem a nyomorultakon. Adhatott nekik miattam ezereket a saját vagyonából. De nem lehetett-e azt levélben küldeni? Személyesen kellett önnek ezért őhozzá menni?

Miért önnek? Ha az asszonynak volt szüksége az ön pártfogására, nem tudott az idejönni? Hisz önnek saját külön lakosztálya van. S talán én sem haraptam volna le az orrát, ha hozzám betéved. De félt tőlem, ugye? Bántotta a rossz lelkiismeret. Otthon ült, játszott a szentet. És ön nem járt hozzá nyíltan soha. Titokban járt oda. Megfoghatatlan úton-módon. Miért volt ez a titkolózás? Ha semmi bűnös viszonyuk nem volt.

– Kénytelen vagyok megmondani az igazat. Én ezt a nőt becsülöm. Lelki nemességének tisztelője vagyok. Jölesik az eszmecsere, amit vele válthatok. Élvezetet találók a körében, amibe semmi érzékiség nem vegyül.

Amanda összetépett haragjában egy zsebkendőt.

– Ne gyilkoljon ezzel a szavával. Én nem bánom. Tegye azt a nőt nyilvános szeretőjévé. Sokkal szeretetreméltóbb, mint én, elismerem. Hiszen divat az előkelő világban, még a polgároknál is, hogy az urak szeretőt tartsanak, külön háztartással. Hozzátartozik a bon-tonhoz. S inkább legyen az Meritoriszné, mint egy orfeumi baccháns. Hisz ez a fin du siècle. Csak azzal ne mérgezze meg a lelkeket, hogy ön nem a szép asszonyt keresi a házon kívül, hanem a szép szellemet, amit itthon meg nem talál; nem a testi gyönyört, hanem a lelki élvezetet, amit én nálam meg nem talál. Ez megöl, ez megőrjíti. Tegye ön bevallott szeretőjévé azt a nőt – s csendes, békességes házastársak maradunk.

– Hát ennek éppen az ellenkezőjére határoztam el magamat. Tegnaptól fogva soha többet Meritorisznéval összejönni nem fogok.

– Ah! S mi indította önt erre a rendkívüli elhatározásra?

– Azért jöttem éppen ide, hogy azt elmondjam. Tegnap este odamentem hozzájuk, azért, hogy örömhírt vihessek nekik. A miniszter kinevezte a leányt tanítónőnek. A leány az anyja szobájában feküdt betegen. Amíg én az anyjával nála voltam: hazaérkezett Meritorisz, aki négy év óta hírhatalatlan kóborolt a világban. Mikor engem meglátott a neje szobájában, a gazember...

– Hát „gazember”.

– Az. Gazember. Megragadta az alkalmat, hogy az én látogatásomból kelep-cét csináljon a számomra. Azzal fenyegetőzött, hogy ide fog jönni hozzád, s el fogja árulni, hogy a feleségénél talált. Ellenben hogyha fizetek neki húszezer forintot, hát akkor nemcsak hogy elhallgat, hanem átengedi nekem teljesen minden férji jogait.

– És ön sokallta azt a húszezer forintot?

– Én azt mondtam neki, amit neked is mondok: Meritoriszné nem vásárra vihető rabszolga. Én többet ehhez a házhoz vissza nem jövök, hanem majd elmondom én a feleségemnek azt, ami közöttünk történt. S hogy nem a húszezer forint fáj, azt bebizonyítom azzal, hogy ezt az összeget odaajándékozom a feleségemnek. Íme itt van egy takarékpénztári könyvben.

Bertalan elővette a zsebéből a könyvecskét.

– Íme, nézd. Én ezt egy vállalaton nyertem. Egy nappal elébb, mint az idei névnapod volt, betettem a takarékpénztárba a te nevedre. Tudod, mikor szemrehányást tettél nekem, hogy elfeledkeztem rólad: semmi ajándékkal sem leptelek meg az ünnepeden. Ez volt a névnap ajándékom. Most általadom.

– Adott volna ön nekem akkor egy rózsacsokrot, az kedvesebb lett volna! Azt hiszi ön, hogy a feleség szerelmét is meg lehet venni pénzen, mint a kedvesét? Vigye ön előlem ezt a pénzt! Ne adja nekem! Ne hagyja itt nálam! Mert, az égre – most rossz gondolataim vannak! Valami rosszat fogok vele tenni!

– Én ideteszem ezt a pénztárba. A pénz az ön nevére van bejegyezve. Elveheti, amikor akarja.

Bertalan elővette a Wertheim-pénztár kulcsát, s a belső trezorba elzárta a könyvecskét.

Amandának reszkettek a kezei a dűhtől; az arca pipacsveres volt.

Mikor Bertalan visszatért hozzá a pénztártól, a két öklét felemelve kiálta:

– Én önt gyűlölöm, mint a bűnömet!

Bertalan meghajtá a fejét, s nyugodt mosollyal mondá:

– Én pedig téged szeretlek és tisztellek.

Amanda toporzékolt.

– Ezt is csak azért mondja, mert tudja, hogy kétségbe ejt vele.

Bertalan még gyilkosabb módon mosolygott.

– Az is meglehet.

Azzal fogta a kalapját, s eltávozott: – Az országházba megyek.

Amanda könnyekre fakadt.

(Hát persze! Ha a házastársak közül az egyik azt mondja: „én nem gyűlölök, én szeretek”, akkor ezen a *típuson* nincs valóper.)

III.

Bertalan a nejevel való szóváltásban nem méltatta figyelmére azt a földre dobott névjegyet. Rá is lépett egyszer s rajtahagyta a csizmasarkának az önlenyomatát. Mégsem vette észre.

Amanda férje eltávozása után az ablakhoz lépett, s figyelmesen nézett ki az utcára. Aztán bosszúsan csengetett. A komornyik bejött.

– Kiáltson le annak a 32-es hordárnak, hogy ne fecsegen azzal az asszony-személyel, hanem lásson a dolga után.

– Értem.

A Jean értette, hogy mi baja van a nagyságos asszonynak azzal, hogy a numero 32 egy leánnyal beszélget az utcán.

Megtörtént a rendreutasítás.

A hintó kigördült a kapu alól, mely Vigárdy urat az országházba vitte. Amanda eljött az ablakból, ismét csengetett a komornyiknak.

– Mármost felvezetheti azt az urat.

– Még nem vezethetem föl, mert egy elébbvaló úr van az előszobában: az, aki nem szokott névjegyet beküldeni.

Amandának tűrni kellett az inas impertinenciáját: ő maga adott neki jogot hozzá.

– Bocsássa be.

Amanda a toalett-tükör előtt egypárszor végigtapintá az arcán a hajporos pamacsot, s a körme lapjával lesimítá a szemöldeit.

Vannak látogatók, akikről nem szoktak névjegyet kérni.

Ilyen Dobokay Alasztor.

Szürkés-kék gömbölyű szárnyú kabát van rajta, dinnyehéj alakú kalap a kezében, bordeaux-veres a nyakravalója, a mellűje egy morettofejjel díszítve.

Szívesen fogadják. Kezet csókol. Leültetik: szemben az úrnóval.

– Éppen most volt egy válságos jelenetem Vigárdyval – kezdi Amanda.

– Volt benne valami nevezetes mozzanat, amit érdemes feljegyezni?

– A régi nóta. Igyekezik angyalisztára mosni azt az asszonyt.

– Ez a legjobb metódusa az „önvédelemnek”.

– Én végül a szemébe mondtam, hogy gyűlölöm.

– S erre ő azt felelte: „Én pedig téged szeretlek és tisztellek”.

– Hogy találta ezt ki?

– Jogász volnék, s ne tudnám? Ez stereotyp.

– Olvasta ön azokat a leveleket?

– Olvastam, és visszahoztam.

Alasztor előhúzta a zsebéből a selyemszalaggal átkötött csomagot.

– Hát nem irtózatos dolgok?

– Nem biz azok. Meglehet, hogy kegyed talál bennük felségsértést, de a bíró szemüvege nem fogja azt felfedezni. Csupa hálálkodás. Idealizáló ábrándok. Plátói szerelem. Határozatlan óhajtások. Aláírva: „Renata”.

– Ez az ő írói neve. Köztudomású. De hát a név fölött ez a jelzés: ő. sz. barátnéja: hát ez mit tesz? Ez az ő. sz.

– Bizonyosan nem azt, hogy „ősz”, hanem rövidítve azt, hogy őszinte”.

– Maga Gelbschnabel? Ez annyit tesz, hogy „örökre szerető”.

– Ah!

– No, ezt már a nevelőintézetben tudtuk, mikor még „Backfischek” voltunk. Ezek szerelmeslevelek.

– Nehéz a tartalmukról bebizonyítani.

– Hát akkor mért tartja ezeket a leveleket a Wertheim-trezorjában elzárva?

– Kegyed a Wertheim-pénztárból szedte ezeket elő? Hogy jutott hozzájuk?

– A magam kulcsával.

– Hát van hozzá kulcsa?

– Az már csak természetes.

– Mi mindent fogok én még itt tanulni! De hát amikor ezeket a leveleket kivette kegyed a trezorból, nem tartott tőle, hogy a férje keresni fogja azokat?

– Hát, ha keresi, ott találja.

– Hogyan?

– Hú másolatban.

– Hú másolatban? Ki másolta le őket?

– Én magam.

– Nagyszerű! Kegyed még hamisítani is tud? Utánozta Camilla írását?

– Dehogyan hamisítottam! Nem én utánoztam a drága hölgy írását, hanem ő ír Vigárdynak elváltottnak írással: az enyimet utánozva. Ezek a szarkalábak az én eredetijem. Ő utánozza ezeket, már akár ravaszkodásból, akár csúfondároskodásból. Hiszen ön ismeri Camilla írását elég jól.

– Igaz, hogy ez nem az ő írása.

– Hát ez nem bűntanújel?

– Talán csak „superflua cautela” (fölösleges óvatosság).

– Hasonlítsa bár össze!

Azzal minden tartózkodás nélkül odament a vasszekrényhez, felnyitotta annak a nehéz ajtaját, meg a trezor kis ajtaját, s kivette belőle a másik levélcsomagot, odahitta Alasztort.

– No, hát tessék összehasonlítani a két levelet! Nem szakasztott mása-e ez amannak? Ő utánozza az én írásomat! Ebben a családban hagyományos a falsificálás. A férje az uram írását hamisította, ő meg az enyémet. Ez kriminalitás! Ezért tíz esztendőre be kellene őt csukni Márianosztrába!

– Nem! Ezért nem csukják be.

– Hát nincs ez ellen védelem? Hogy egy néember, mikor szerelmes levelet ír a férjemnek, ne utánozza az én írásomat?

– Csak egy mód van. Ha kegyed megváltoztatja a kalligráfiáját.

Amanda durcásan veté magát a kerevetre.

– Eh! ön is csak tréfát űz az én érzelmeimből. Pedig azt hittem, hogy ön az egyetlen ember, aki az én lelkemet megérti.

Ekkor aztán Alasztor engesztelni kezdé. Odaült melléje.

– Teljesen meg tudom kegyedet érteni, higgye el nekem.

– Hát akkor miért nem akar megszabadítani? Ebből a kínzó helyzetből, ami engem megöl. Lassú méreggel öl meg. Nem merek már a tükörbe nézni: ráncokat látok támadni az arcomon. E négy év alatt tíz évet vénültem.

– Hát beszéljünk erről a dolgról komolyan: úgy, ahogy jogtanácsosnak feladata beszélni. Kegyednek elhatározott szándéka a férje ellen válópert indítani. Tőlem kér tanácsot. Azt tudja kegyed, hogy a házasság felbontásához még mind a két fél beleegyezése mellett is minő elhatározások szükségesek. Meg kell tagadni a vallását, mely lelki nyugalmának oltalma volt és kitérni; világi és egyházi hatóságok előtt békéltetési kísérleteket kiállani. S mikor mindezen átesett, akkor elég az egyik félnek megbánni a dolgát, s azzal meghiúsult minden törekvés.

– Hát nincsenek a törvényben olyan okok, amikért a bíró az elválást kimondja a bele nem egyező fél akarata ellenére is?

– Vannak ilyen okok.

– Ismertesse meg azokat velem.

Alasztor csóváltgatta a fejét, szífta a levegőt a fogain keresztül, végre csak előállt a skrupulusaival.

– Kedves nagysád. Azok annyira szép dolgok, hogy igazán megvallom, pirulok azokat egy hölgy előtt elmondani.

– No, hát írja le. Itt az íróasztalom; itt a toll, papír. Tessék.

S hogy annál jobban lekötelezze, azt mondá neki.

– Gyújtson rá, kérem. – Tudta tapasztalatból, hogy, a férfiak csak akkor tudnak írni, ha a szájukban füstöl a kanóc.

– Egy cigarettára, ha megengedi.

Amanda maga tartotta neki a fellobbantott viaszkgyufát.

Alasztor írt, törült, megint írt, ismét törült, fújta a füstöt, utoljára ledobta a tollat, letette a félig kiszítt szivarkát a hamufogó kagylóra. Felállt.

– Nem jut eszembe teljes pontossággal a szöveg. Mindjárt hazasietek, s kiírom a hiteles szövegből. Aztán majd elküldöm kegyednek levélben.

– De megbízható ember kezébe adja, kérem. Mert meglehet, hogy a cselédeimet valaki még jobban fizeti, mint én, azért, hogy ellenem kémkedjenek.

– Egészen biztos kézből foga kegyed megkapni. Most sietek.

Alasztor megcsókolta Amanda kezét. A hölgy forró, mindent kifejező kézzsori-tással viszonzta azt. Ez az ember az egyedül, aki képes megérteni az ő lelkét.

A Jean megint belépett.

– Az a bizonyos úr azt kérdezi, hogy várjon-e még?

Amanda dühös volt a zavarásért.

– Az ördögbe is! várjon! Hát mi dolga egyéb?

A komornyik közellépett a nagyságos asszonyhoz, hogy halkán mormoghassa el a véleményét.

– Én annak az úrnak a szeméből azt nézem ki, hogy nagyon megnyugtatva érezne magát, ha egy pohár konyakkal megkinálnám.

– No, hát kínálja meg.

Alasztor e bizalmas értekezés alatt megpillantá azt a tigrisbőrön heverő névjegyet. Öreg betűkkel volt nyomtatva: el tudta olvasni.

– Aha! Az a bizonyos úr; aki odalenn vár! – gondolá magában. – Jó lesz erről értesíteni azt a „szegény fiút!”...

Meghajtotta magát, és eltávozott. Jean sietett utána.

...Amint Alasztor és utána a komornyik kiment az ajtón, Amanda felvette azt a szivarkát, amit Alasztor a hamuscészén hagyott; még égett. A szájába vette azt és *tovább szítt*a, tenyerével a felszálló füstöt az arca felé hirtelen, egész gyönyörrel.

IV.

Ha lett volna Vigárdyné lelkületében (ne mondjuk már léleknek: az unalmas dolog) csak egy árnyalata is a szentimentális érzésnek, hát bizony nem fogadta volna el Meritorisz Zeno látogatását.

Ezelőtt valami tizenhat esztendővel ez az alak az ő jegyese volt. Még akkor a gigerli szót nem találták fel, lionnak hítták a divathőst. Akkor ez egyike volt a magyar – nem annyira honfoglaló, mint honprédáló – hősök hét vezéreinek.

S ez az ember akkor felbontotta a viszonyát, mert nem tudott az arája számára receptiót kivívni a dzsentri társaságban. Akkor azután hirtelen behízelegte magát Vigárdy menyasszonyánál, aki birtokos nemes kisasszony volt: azt hódította el a

jó pajtása kezéről. Azt meg összeszerezte az elhagyott jegyesével. Lett belőle házasság *bosszúból*. Azután elprédálta a saját vagyonát is, meg a nejeét is. Megkárosította Amanda férjét, s bekoronázásul itthagya neki a szalmaözevegét, egykori ideálját. S most ez az ember, piszkosan, kopottan, elzüllötten jön Amanda elé ismét: (belül még piszkosabban).

Amandának négyféle jogérvényes oka volt ennek az embernek a látogatási kísérletére legerélyesebb papucsának a sarkával felelni.

Bizonyosan kellett egy még erősebb okának lenni, hogy érintkezésbe jöjjön vele, mely azt a másik négyet legyőzte.

Megelőzte a látogatást még egyszer a Jean.

Bizalmas vigyorgással mondá az úrnőnek:

– Mondtam annak az úrnak, hogy jó lenne kabátot változtatnia, mert nagyon érzik rajta a dohányfüst; de azt felelte, hogy ez az ünneplő-, az utazó- és a látogatókabátja egy személyben.

Amanda megharagudott. Ez nagyon is vastag inastréfa volt. Példálózás az „úrnak” küldött izenetre.

– Tanácslom önnek, hogy az elménckedéseit másutt értékesítse.

No, de legalább elismerte, hogy elménckedés volt, s a Jeannak ez is elég siker.

A látogató végre bejut a szobába. Ugyanaz a kockás gúnya van rajta, kiegészítve egy sötét Castor-kalappal.

Amanda nem állhatja meg, hogy ajkpittyesztésével ki ne fejezze azt a benyomást, melyet hajdani imádójának mostani alakja rákényszerít.

Helyet mutat neki egy karszékben. Maga jó távol leül a causeuse-re. Kettőjük között a tigrisbőrön ott hever a látogatójegy. Fatális jelenség. Zeno azonban minden helyzetben fel tudja találni magát. Azt nem teszi, hogy felvegye a névjegyet, mert hátha azt mondják, hogy „csak hagyja ott!”, hanem ráteszi a Castor-kalapját. Így be van takarva.

– Minek köszönhetem Meritorisz úr látogatását? – kérdi az úrnő.

– Bátorkodtam méltóságodnál tiszteletemet tenni.

– Én nem vagyok méltóságos.

– Sőt igenis. Vigárdy úr egy olyan érdemrendnek a birtokosa, mellyel együtt jár a méltóságos cím.

– Ő azt nem vette igénybe.

– De a nejét nem foszthatja meg tőle. Én tehát, hogy látogatásom lényegére térjek: ezt a szivartárcát hoztam haza, melyet méltóságod saját kezű himzése tesz becsessé. Vigárdy úr ezt a feleségem budoárjában felejtette tegnap este.

Amanda közönyt tettetett.

– Óh, tudom. Elmondta már a férjem. Ő tegnap éppen, arról értesülve, hogy önnek a leánya nagy beteg, odament őt meglátogatni.

– Vigárdy úr úgy látszik, hogy nagyon sűrűen szokott értesülni az én családban lefolyó eseményekről.

– Azt is jól tudom. Önnek a neje gyakran ír levelet a férjemhez.

– S azok legelőbb is méltóságod kezébe jutnak?

– Természetesen.
– Méltóságod pedig nagyon jól ismeri azt a metódust, mely szerint a lepecsételt leveleket fel szokás nyitni és ismét lepecsételni.
– Olvastam – valami regényben. Mondhatom önnek, hogy azok a levelek egészen közönyös tartalmúak.
– A levelek! De hát a levelek borítékjába szokott-e méltóságod beletekinteni?
– Óh igen. De azokban nincs semmi.
– Vajh-igen. A borítékba van írva az igazi értesítés.
– Én sohasem láttam egy betűt sem.
– Nem ám. Mert sympathetica tintával vannak írva, amely láthatatlan írást szolgáltat; de ha az, akinek a levél szól, egy ecsettel, mely a reagens folyadékba mártatott, végighúz a sorokon, akkor azok egy perc múlva láthatókká lesznek, s eltűnik a levél érdemleges magva: „Ekkor meg ekkor otthon leszek: várlak. Ezer csókot.”

Amanda most már kezdett kijönni erőltetett nyugalmából.

– Mi az a sympathetica tinta?
– Hát a Sacré Coeur-ben nem tanították erre a növendékeket? Pedig ez az élet kémiájához tartozik. De van olyan láthatatlan tinta is (cobaltból készül), amit nem ellenszerrel tesznek láthatóvá, hanem megmelegítenek. A melegtől a betűk szép kék vonásokban előtámadnak, s aztán, ha kihűltek, ismét eltűnnek. Az ilyen tintával szokás a rendes sorok közé is írni. Csak egy meleg vasalóval kell rajtuk végigmenni.

(No, ti szegény levelek! Ki lesztok most vasalva!)

– Hát az ilyen correspondentia mellett nagyon biztosan intézhető az összejegyzetek, s a mi *híveink* ezt teljes mértékben kihasználják. Én nem panaszképpen mondom, mert rámnézve teljesen közönyös ez a dolog.

– Rámnézve még közönyösebb – szólta Amanda, ledobva a legyezőjét, nehogy azt higgyék, hogy felhevült. – Én Vigárdynak minden lépéséről értesítve vagyok. Újat nem tud ön nekem mondani.

Zeno ravaszul mosolygott.

– Méltóságos asszonyom. Sok új dolog van még a nap alatt. Hát még a lámpás alatt? Méltóságod Vigárdy urat minden lépten-nyomon kísérteti. Van egy biztosa, mondjuk: magándetektív, akinek az a feladata, hogy reggeltől estig nyomában járjon Vigárdy úrnak. Ha az kocsi ül, ő felkap a kerékpárra, s utána vasparipázik. Szabadalma van rá. A sipkáján viseli a 32-es számot.

(Aha! Ezért nem szabad a 32-es hordárnak leányokkal fecsegni az utcán!)

Amanda kényelmetlenül kezdett feszengeni.

– Ez a bizonyos rendesen elkíséri Vigárdy urat a klub ajtajáig is. Rendesen este 6 órakor szokott Vigárdy úr odavetődni. A megbízott állást foglal a klub ajtaja előtt. Szabadalma van ott ácsorogni. A kerékpárját ott hagyja a szögletben. Utasításához híven koronkint fel is megy a klub előszobájába, s megkérdi a szolgáktól, hogy itt van-e Vigárdy képviselő úr? Azok megmutatják neki, hogy itt lóg a fogaason a felöltője: tehát itt kell neki lenni. Azt azonban kevés ember tudja (amit én), hogy a klubnak a helyiségeit összeköti valami, csak az intimusok által használt

sötét sikátor a Pester Lloyd szerkesztőségével. Vigárdy úr azon szépen keresztülsétál. Onnan egy lépcső vezet egy férfiruha-kereskedésbe. Ott felvesz egy másik felöltőt, az utcai ajtón kimegy, anélkül, hogy maga Argus észrevenné. Ott egy bérkocsiba vágja magát, s elhajt a körútra. Ott hátrahagyja a bérkocsit, amint a célhoz közel ért. Itt ismét beleütközik a méltóságos asszony elővigyázati rendszabályaiba, mert a házmaster és a felesége számára prémium van kitűzve a figyelmeskedésért.

Amanda megint hozzányúlt a legyezőhöz: égett az arca a szégyentől. Zeno folytatja:

– Vigárdy úr azonban nem kerül a kapura, hanem bemegy a dohánytözsdebe. A trafikás az ő lekötelezettje, mert ő szerezte meg neki a minisztertől a trafikát. Ennek az üzletnek a hátulsó ajtaja az udvari lépcsőre szolgál, ahová a házmaster páholyából nem lehet látni. Ezen a lépcsőn Vigárdy úr felrobog. Zsebében van Dragomirovics Anasztáz képviselőnek a kulcsa. Bemegy a lépcsőre nyíló ajtón, s akkor aztán – otthon találja magát. Ketteskén vannak, s négy szoba áll a rendelkezésükre. Hogy mi képezi a tárgyát az értekezésüknek, azt én nem vellikálom. Bizonyosan a magasabb filozófia. Néhány óra múlva aztán Vigárdy úr, ugyanazon az úton, amelyen idejött, visszatér a klubba, felveszi az otthagyt kabátját, s kijön a klub csapóajtaján. És méltóságod jól fizetett hadi kéme esküvel állítja, hogy Vigárdy úr este 6 órától 9-ig valósággal ott tarokkozott vagy konspirált a klubban. Vacsoránál elmondja Vigárdy úr, mit beszéltek a miniszterek. Ez így megy mindennap.

Amandának minden erében lobogott a méreg. Az a szív mégiscsak van valami befolyással a lélekre! Mikor az elkezd a vért kergetni az erekben, aztán fel az agyba, az arcba. Ez több, mint mechanizmus.

Mégis a közönyt akarta tettetni.

– De hát minek ez a komé diajátszás? Hiszen ha úgy szereti Vigárdy önnek a nejét: célt érhet. Kezdet válópert minden órában.

Zeno ravaszul hunyorított.

– Méltóságod még nem ismeri Vigárdyt. Az egy minden kenőccsel megkent férfiú. Tud spekulálni. Ismeri az előnyöket és a hátrányokat, amik abból származnak, hogy melyik fél szolgáltat okot a házasság felbontására.

– Mit nevez ön ilyen oknak?

– Amit angolul úgy neveznek, hogy „criminal-conversation”, ez a jurista kifejezés. Az a kérdés, hogy mire bizonyosodik be? Mert akit ezen eltagadhatatlanul rajtakapnak: annak először is nem szabad új házasságot kötni azzal a személlyel, akivel azt a házasságfelbontó tényt elkövette. Másodszor pedig ötlet marasztalja el a törvényszék az elvált házastársnak teljesítendő kárpótlásban.

– Pfuj! Zeno úr!

– Hja, méltóság asszonyom. Az ember csak ember. Nem is jól mondtam: „az úr csak úr”. Aki „úr”, attól minden kitelik. Az ember védelmezi a vagyonát.

Amanda odalépett Zeno elé.

– Ön nagyon gyűlöli Vigárdyt, ugye?

Zeno elkezdte a szeméit forgatni, s pózokat csinált.

– Hogy gyűlölöm-e ezt az embert? Hát lehet-e őt nem gyűlölöm, aki bitorolja azt a kincset, melyet a sors egykor az én számomra rendelt; aki lábbal tapossa azt az oltárt, amelyhez én csak imádkozni járok! (Ez már deklamáció volt.)

Amanda kolerikus nevetéssel szakítá félbe.

– Hagyja el, Zeno úr. Én premierközönség vagyok, akit az álpátosz csak megnevetett. Másért gyűlöli ön Vigárdyt. Azért, mert önnel igen sok jót tett, s most nem akar még többet tenni. Ön Vigárdytól húszezer forintot követelt, amit ha ő megadna önnek, hát ön kész volna minden botrányt fedezni saját köpenyével.

Zeno érezte, hogy meg van fogva. Vigárdy mindent elmondott a feleségének. Itt csak az orcátlanság segít.

Elkezdte a szemét meregetni fölfelé, tenyerét a keblére tette.

– Méltóságos asszonyom! Hát elhihetne énfelőlem ilyen aljasságot?

Amanda hátat fordított neki.

– Hát tudja mit, Meritorisz úr? Én nem sokallom a húszezer forintot öntől, ha ön énnekem megszerzi azt a csalhatatlan bizonyítékot, ami alapjául szolgálhat egy válópernek, melyben én vagyok a *felperes*.

Zeno naiv kezdett lenni.

Olyan mórlikálást vitt végbe, mint egy falusi kisasszony, akit azzal kínálnak meg, hogy ő kezdje meg a „kútba estem”-et. Mosolygott és apróra nevetett.

– Mélsád engemet próbára akar tenni.

Amanda odament a Wertheim-szekrényhez, felnyitotta, kivette belőle a takarékpénztári könyvet az általános takarékpénztártól.

– Itt van. Nézze. Húszezer forint az én nevemre betéve. Amikor akarom, kivehetem. Át is adhatom: au porteur. „C'est í prendre, ou í laisser.”

Az éhes farkas étvágya látszott Meritorisz arcán. Jobb lábával azt a taposó mozdulatot tette, amivel a köszörűs hajtja a köszörűkereket.

– Nem adná méltóságod ezt az ajánlatot nekem írásban?

Amanda a vállát vonogatta.

– Írásban nem adok önnek semmit, Zeno úr. Hanem ha önnek úgy tetszik: egy közjegyző előtt ismételhetem szóbelileg ezt az ajánlatot, aki ezt hiteles alakban tudomásul veszi.

– Az nekem kellemetes lesz.

– Talán konveniálni fog önnek e célra Dobokay Alasztor úr.

– Sőt, elsőbbséget adok neki.

Amanda visszatette az általános takarékpénztár-könyvecskéjét a Wertheim-kasszába, s becsapta a szekrény ajtaját.

Ezenközben úgy tetszett neki, mintha az ajtócsapásnak visszhangja támadna. Az alkovenben levő szőnyegajtó csapódott.

– Ki az? Nem szabad bejönni! – kiálta Amanda souverain haraggal.

A brokátkárpit azonban heves rándítással félrevonult, s belépett a budoárba – Vigárdy Bertalan úr.

– Talán *nekem* mégis szabad bejönnöm? – mondá Amandához fordulva.

Azután, mintha éppen csak most venné észre Meritorisz Zeno urat, egyenesen feléje tartott, s ott állt meg az orra előtt.

– Hallja ön, Meritorisz úr! Ha én még egyszer itt találom önt a feleségem szobájában, hát akkor én önt az ablakon fogom kidobni. Most még eltávozhatik ön azon az úton, amelyen bejött.

Nagyon tiszta a helyzet...

Zeno úr felszedi a kalapját a tigrisbőrőről; az eldobott névjegyét is. (Ki tudhassa, mire jó az?) S egy világfi jártasságával üdvözli a ház úrnőjét.

– Eszerint, ha méltóságod még óhajt velem érintkezésbe jönni, akkor kénytelen lesz engemet felkeresni. Pannonia, 22. szám. Magamat ajánlom.

Azzal megfordult a sarkán, s eltávozott.

Bertalan becsapta utána a nyitva hagyott ajtót.

Aztán visszajött, s megállt a felesége előtt.

Egészen más ember volt, mint aki egy órával előbb innen eltávozott.

Talán, ha mindig ilyen lett volna a képe, még most is uralkodnék.

Magasan hordta a fejét, s a melle kifeszült.

– Ha pedig ön meg találná tenni azt, amit ez az ember most mondott – liheg é a feleségéhez fordulva -, akkor aztán mindjárt ott is maradhat nála, mert ide többé be nem jön.

Amanda elszörnyedve kiálta ellent:

– Ez a ház az enyim!

– Ez a ház az öné, a vízőkádó sárkányától kezdve a csatornájáig; de azon az ajtón belül, melyre az én nevem van feljegyezve, én vagyok önnek az ura és bírāja!

Azzal rögtönösen eltávozott a kárpiton és a szőnyegajtón keresztül, ahogy jött.

– Ah! Hát ez egy nyílt hadizenés! – rebegeg Amanda. – Jól van. Én elfogadom.

V.

Amanda érzé, hogy e jelenet által nagyon ferde helyzetbe jutott.

Az a tény, hogy Zenót elfogadta, azok után, amiket a férje elmondott felőle, világos felmondása volt a hitvesi szeretetnek. Méghozzá az a cinikus meghívás Zeno részéről, mely egy komplott továbbszövését árulta el. Bertalannak teljes joga volt azon a hangon szólni őhozzá.

Ekkor aztán azt tette, amit ilyen esetben szoktak tenni az asszonyok, hogy mikor valami hiba elkövetésén meglepetnek, ők játsszák a megsértett félt.

Jól járt a szobaleány, hogy nem mutatta magát a láthatáron, mert bizony megkapta volna a pénteki illetményét csattanós pofonokban, amiket azután szombaton fényes aranyakkal szoktak beváltani. (Így hát tulajdonképpen mégsem járt jól.)

Ahelyett a komornyik alkalmatlankodott megint. Megint névjegyet hozott a tálcán.

Amandának már a nyelve hegyén volt a szó, hogy „nem fogadok el senkit!” – amidőn megpillantva a látogatójegy nevét, a bámulat és bosszúság hangján kiálta fel:

– Áh! Áh! úgy látszik, hogy ma minden ördög elszabadult! Soha jobbkor! Bocsd be a kisasszonyt.

Helvila volt a látogató.

Egyszerű fekete ruha volt rajta, saját készítménye.

Tiszteletteljes bókot csinált: mintha egészen idegen volna e háznál. Pedig de sokszor futkosott ennek a szobáin keresztül-kasul lármázva. Igaz, hogy az már régen volt.

Amanda helyet mutatott neki egy vékony lábú japáni széken. Maga nyájas büszkeséggel ült le a kerevetre.

– Nekem azt mondták, hogy ön nagy beteg – kezdé Amanda. – A férjem is mondta, meg önnek az édesatyja is.

Nem hozta vele zavarba a leányt.

– Igen, beteg voltam. Az a rejtélyes idegbaj kínozott, amit Vida-táncnak neveznek, amit gyógyítani sem lehet: magától szokott elmúlni. De elmúlik egyszerre egy véletlen kedélyfordulattól is, mint aminő engemet ért tegnap.

– Ah! Az ön édesatyjának váratlan hazaérkezése...

– Nem éppen az; hanem tanítónővé lett kineveztetésem. Tegnap kaptam meg a miniszter úrtól a diplomámat.

– Ah! A diplomáját?

Amanda arcán elárulta a mosoly a kétkedést. Helvila észrevette azt, s erre a karján csüggő retiküljéből elővette az összehajtott írást, s átnyújtá Amandának megtekintés végett, aközben is folytatva a beszédet.

– Pancsovára lettem kinevezve, ahová pár nap múlva el fogunk utazni *kedves anyámmal együtt*; búcsúlátogatást jöttem tenni.

Amanda elővette a lornyettjét, s a szeméhez tartá. Ügy tett, mintha a kezében tartott írásba nézne, de nem oda nézett, hanem folyvást az előtte ülő leányt szemszegezte (fixírozta).

– És önnek a mamája nem tesz önnel *együtt* búcsúlátogatásokat?

– Nagyságos asszonyom jól fogja ismerni az okokat, melyek anyámat a világtól visszavonulásra kényszerítik. Én azonban a közönség szolgája vagyok.

Amanda folyvást úgy tett, mintha a kinevezési okirat kalligráfiáját tanulmányozná a kettős szemüvegen keresztül; pedig bele sem nézett, hanem a gyanú sárga szemüvegén keresztül vizsgálta a dolgot, magában tépelődve...

„Mi van ennek a háta mögött? Ez valami ravasz cselszövény lesz. Azt mondják, hogy elmennek Pancsovára. Akkor az asszony bizonyosan itt fog maradni valahol a közelben: Cegléden, vagy hol? Ahol nincs a világnak se szeme, se szája...”

Még jobban erőltetett nyájassággal fordult a leányhoz.

– Hát kedves atyja szintén önökkel fog menni Pancsovára?

– Ha az atyámnak tetszeni fog bennünket meglátogatni, nálunk bizonynal mindenkor szívesen látott vendég fog lenni.

– Csak vendég? Hát állandó ottmaradásra nem?

– Nem hiszem, hogy az atyám igényeit kielégíthesse egy olyan messze eső alföldi városban található élet. Azt gondolom, hogy ő a fővárosban kíván új hatáskört keresni.

Nagyon óvatos feleletek! Amanda rá akarta szorítani a leányt, hogy színt valljon.

– Szereti kegyed nagyon az édesatyját? – kérdezé szirupédes hangon.

– Vallásunk törvényei azt parancsolják, hogy tiszteljem.

– Csak a vallás tízparancsolatja? Hát a szív törvényei nem?

– Nagyságos asszonyom! Én az atyámat négy év óta nem láttam. Hollétét sem tudtam. Ez idő alatt volt egy gyámatyám, akit a törvényes gyámhatóság rendelt a számomra hivatalból. Ez gondoskodott tanítatásomról; buzgón, lelkiismeretesen ügyelt rám; jó tanácsaival gyámolt: atyám helyett valódi atyám volt. Nem természetes-e, hogy én azt az egész gyermeki szeretetet, mely ösztönszerűen támad a szívben: erre a nemes, tiszteletre méltó alakra vittem át.

Amandának az orrcimpái lüktettek a felindulástól: alig bírta visszatartani szenvedélyes kitörését. Helvila jól figyelte szavainak hatására, ami meglátszott Amanda arcán. Hiszen nem azért jött ő az oroszán barlangjába, mintha nem tudná, hogy az vérivó dúvad. Hanem azért, mert hitte, hogy megszelídíti.

Folytatá.

– Ezért az indulatomért bizonyára senki sem fog engemet megítélni. S nagyságod nemesen érző nagy szíve legjobban fel fog emiatt menteni.

Amanda fogait összeszorítva nevetett. („Nemesen érző nagy szíve!”)

Féloldalrul bántó tekintettel nézve Helvilára, csipős gúnyval mondá a leálynak (visszaemlékezve arra a kezében tartott legyezőre, melyen most is ott volt amaz *emlékmondás*):

– Kisasszony!... *A tengerszemben még mindig nem teremnek halak.*

Helvila megütődve állt föl ülőhelyéről.

– Nagyságos asszonyom! Én nem jöttem ide halászni, hanem búcsút venni – soha viszont nem látásra. – Azzal meghajtá magát, és távozni készült.

– Maradjon még Meritorisz kisasszony. Én szándékozom önnek még útravalót ajándékozni. Meg ne dőbbenjen. Nem olyan ajándékot értek, amely az ön büszkeségét megsértené. Én meg akarom önt ajándékozni azzal, ami önnek legkedvesebb. Én megengedem önnek, hogy tartsa meg ezentúlra is azt a híven ápoló gyámatyját, aki önnek atyja helyett atyja lett, s akire ön átruházta egész gyermeki szeretetét. Én átengedem önnek továbbra is mindvégig gyámatyául – Vigárdy urat...

Helvila nagyot bámult azokkal a szokatlan nagyságú éjtündéri kék szemekkel.

– Nagyságos asszonyom! Ön nagy tévedésben van. – Nekem nem Vigárdy úr volt a gyámatyám...

– Hát kicsoda?

– Ha kegyeskedett volna nagyságod a kinevezési okmányomba belepillantani, láthatta volna, hogy a gyámatyám, aki beleegyezését aláírta, hogy e kinevezést elfogadhatom: Dobokay Alasztor úr.

S nagyobb igazság kedvéért szétnyitotta az okiratot, s odamutatott Dobokay Alasztornak zöld tintával írott nevére. (Alasztor zöld tintával szokott írni: ez nem hamisítható fotográfia útján.)

Amanda bálvannya volt merevedve.

– Isten önnel, nagyságos asszonyom!

Helvila köszönt, és eltávozott.

Amint az ajtó becsukódott utána, Amandából kitört a szenvedély.

– Mégis megharapott a vipera! Pedig kezemben volt a nyaka! Ott harapott meg, ahol legjobban fáj! Hát még Alasztor is!

Indulatosan járt fel s alá.

Megpillantá az asztalkán azt a hamuscsészét, melyben az Alasztor által megkezdett s ő általa folytatott bűzös cigarettacsutak hevert, azt földhöz vágta, hogy széttörött a porcelán.

– Mind gazember, valahány férfi van a világon!

(Nem mernénk szavazat alá bocsátani a kérdést.)

Aztán a kandalló elé állt, s belebámult a hamvadó tűzbe. Észre sem vette, hogy ott áll a férje megint a háta mögött. Csak mikor az megszólítja: – Asszonyom!

– Nos, uram? Felejtett itt valamit?

– Igenis. Előbb szokatlan felindulásomban egészen elfeledtem, amiért haza kellett jönnöm. Alasztor keresett fel az országházban, s azt mondta, hogy egy igen sürgős levele van önnek a számára. Maga nem hozhatja el, mert tárgyalása van. Küldöncre nem bízhatja, mert kényes tartalmú: engem kért fel, hogy adjam át magának.

Amandának a lélegzete elfulladt a dühtől. Bertalan a kezébe adta a levelet.

Az asszony az egész levelet – felbontatlanul – a kandallóba dobta. Elégett.

– Mondja meg Dobokay úrnak, hogy már válaszoltam a levelére.

Bertalan vállat vont, s ment vissza az országházba.

Amanda sírt. Minden könnycseppje egy csepp aqua toffana volt.

VI.

Mikor Dobokay Alasztor Vigárdy Bertalant felkereste a Sándor utcai országkunyhóban, elmondva neki a tapasztalt fölfedezését azzal a „bizonyos úr” névjegyével, Bertalan azt mondá:

– Most mit csináljak én ezzel az emberrel?

– Én tudnék neked tanácsot adni, hogy mit csinálj vele? Hídd ki és lödd fejbe, mint a tökököt.

– Ah!

– Te úgy lösz, mint egy galambvadász. Vedd hasznát a tudományodnak. Minden ember azt fogja mondani, hogy derék gavallér módra cselekedtél.

Azzal otthagya a barátját.

Délután fölkereste Bertalan Alasztort a bureau-jában.

Alasztor ez idő szerint közjegyző volt.

– Nos? Párbajsegédre van szükséged? – kérde Bertalantól.

– Dehogyan van.

– Azt gondoltam, arra szólítasz fel. A normális világi rendszer nyomán, ha az embert egy pribék meglepi a felesége budoárjában, s másnap az ember ugyanazt a pribékét ottszorítja a saját felesége öltözőjében, hát azt csak fejbe kell lőni.

Bertalan egy levelet húzott elő a zsebéből, s átnyújtá Alasztornak.

– Az én metódusom más úton jár.

Alasztor elolvasta a levelet, s visszaadta Bertalannak.

– No hát, cimborám, annyit mondhatok neked, hogy én végigjártam Európa minden bolondokházát tanulmányozás végett, de akkora bolondot, mint te vagy, nem fedeztem fel sehol. Tedd, amit akarsz. Te nem erre a planétára való ember vagy. Ott fekszel már a Duna fenekén. S én nem húzlak ki. Hát mi a ménkűnek jöttél most hozzám? Testamentumot jössz tenni? Mint közjegyzőhöz.

– Én? Testamentumot tenni?

– No igen. Miután öngyilkos akarsz lenni.

– Eszemben sincsen.

– De útban vagy felé. Ott vagy már. A ciánkális teacsésze előtt. Nagyon sajnálak. De nem segíthetek rajtad. Gondom lesz rá, hogy szép temetésed legyen. Hanem mármost csak egyre kérlek. Ha végrendeletet csinálsz, nekem semmit ne testálj, ami a birtokodat képezi.

Bertalan tréfára vette a dolgot, nevetett.

– A feleségemet se?

– Én csak azt mondtam, hogy semmit se, amit a tiednek tartasz.

Azzal kezét szorították egymással. S aztán elváltak, folyvást nevetve.

HARMADIK RÉSZ

I.

Néhány napig prózai dolgok foglalták el Camillát és leányát. Meritorisznének mindenekelőtt a pénztárral kellett beszámolni, a lemondására adandó választ és felmentését bevárni, a letett biztosítékát visszakérni. Mindez, ha gyorsan megy is, lassan megy.

És így az, amit Helvila Amanda asszonynak mondott: „holnap utazunk anyámmal együtt”, bizony csak frázis maradt. Elég nagy bosszúság volt ez Vigárdynének, aki a Meritoriszék házmesterénél mindennap kérdezősködött a szobaleánya által, s megtudta, hogy még mindig itt vannak. „Hazudott a kis kígyó!” Hát vannak szükségbeli hazugságok.

Azután a bútorokkal is kellett valamit csinálni.

Az is csak olyan szükségbeli hazugság volt, amivel Camilla Zeno urat megnyugasztalta, hogy ezeket a bútorokat mind felvásárolta egy hitelező, s neki

csak haszonbérben engedte át. Igaz volt, hogy megvette egy hitelező, de nem kölcsön, hanem tulajdonul adta át a bukott családnak. (Nem is nehéz kitalálni, hogy ki volt az a jámbor hitelező.) A bírói pecsétet csak bölcs óvatosságból hagyták továbbra is a bútorokon, hogy mikor egyszer-egyszer jön egy sadduceus Meritorisznak egy viselt váltójával executióra, azt mondhassák neki: – Köszönjük alássan, már biztosítva vannak.

Azoknak nagy részét el kell adni.

Főkérdés volt, hogy mi történjék a zongorával?

Helvila tudakozódott a pancsovai hivatalbeli elődjénél, akit Temesvárra promoveáltak, az ottani állapotokról. Onnan várta a választ.

Olyan óvatos volt ez a család, hogy minden levelét poste restante címezte. Maguk mentek érte a postára: így nem lehetett semmi levelet útközben elfogdosni.

Helvila éppen a postára ment.

– Ne menj ki ma, péntek van – mondá az anyja.

Neki, mint idealista írónőnek, természetesen péntekesnek kellett lenni.

– Én nem hiszek a napok signaturáiban – felelte rá az új nemzedék.

(Nono, gyerekek!)

Camilla éppen a szükséges ruhaneműeket csomagolta, midőn Helvila megérkezett.

Nagy sebbel-lobbal nyitott be; az arca egész piros volt a felhevüléstől. A keze is reszketett, mikor a kapott levelet előhúzta a joppkája zsebéből.

– Látod, jó hírt hozok. A hivatali elődöm igen kedvesen válaszolt minden tudakozásomra. A tanítónő lakása egy külön házban van, az iskolával összekötve, két szobából, konyhából, kamrából álló. Van hozzá fél hold kert, melyben elődöm komlót termesztett, amiből évenként két-háromszáz forintot szüretelt: az egész komlótelepet átengedi nekem ingyen, minthogy ő már a költségeit sokszorosán megkapta. Csak azt köti ki, hogy majd én is ingyen engedjem azt át, ha előbbre megyek, az utánam következőnek.

– Áldott teremtés.

– Mind ilyen az, a többi is. A tanítók népe az, amelyre azt mondaná a „Mester”, ha most itt járna a földön: „Az én országom ezeknek a világból való”. Azután arról is tudósít, hogy a zongorát jó lesz magammal vinnem, mert a zongoraleckéért Pancsován jól fizetnek, ez is jó mellékkereset lesz.

– És tenedek is kedves multság.

– Azután még ír a brahmaputráiról és cochinjairól: azokat jutányos áron kész átengedni. Én ugyan a tyúkokhoz nem értek.

– No, én értek. Az az én multságom lesz.

Helvila nagyot nézett az anyja szemébe.

– Hát te csakugyan azt hiszed, hogy el fogsz velem jönni Pancsovára?

Nagyot sóhajtott utána.

– Hát hogy maradnék el tőled? – mondá Camilla.

Helvila megölelte az anyját. Megcsókolták egymást.

– Még egy utóirat is van a levélben. Kollegáném azt veti fel, hogy hát minket tanítottak-e a preparandiában fényképezni, mert ő tanulta azt. A fényképezésnek ott igen jó hasznát vehetni. Valahány kisleányt behoznak az iskolába, azt a szülői mind lefényképeztetik a tanítónővel, aztán mikor kiveszik az iskolából, megint lefényképeztetik. Azért, ha értem a módját, jó lesz egy momentfelvételű amatőr gépet vinni magammal, az jól fog jövedelmezni.

– És te tudsz fényképezni?

– Tökéletesen. Az volt a legnagyobb gyönyörűségem az iskolában.

– Hát majd vegyünk egy ilyen amatőr gépet.

– Nem, anyácskám, arra most nincs pénzünk. Amit a bútorainkért kapunk, abból ki kell fizetnünk a jövő félévi házbért, mert féléves a felmondási határidőnk.

– Hát a pénzbiztosítékom is itt lesz.

Helvila fejet csóvált.

– Tudod, hogy az szent pénz. Abból semmit sem szabad elkölteni.

(Azért volt az szent pénz, mert az államkötvények hátára mind Vigárdy neve volt írva. – Apródonkint kisül, hogy az mind az ő kezéből került ki. Még talán a pancsovai komlóskert is.)

– Megkísértem: talán részletfizetésre kaphatok egyet a látszerésznél.

A konyha felőli ajtón csöngettek. Camilla ment ki az ajtót kinyitni.

Amint visszatért, csak a fejét dugta be előbb a félig nyitott ajtón, az arca tréfás-hamis mosolyt sugárzott.

– Nos? Hát mit hozott a mesebeli tündér? Találd ki! Hát nem a te tulajdonod a „terülj meg abroszkám!”? Mi volt a kívánságod?

Azzal kitérte az ajtót. Egy hordár állt mögötte. Csomag volt a vállán.

– Itt van az amatőr gép.

Csakugyan az volt.

Helvilának elszorult a szíve a meglepetéstől.

– Nekem hozták ezt? – hebegé.

– Egy nagyságos úr küldi, ezzel a levéllel – szólt a hordár.

Helvila a címborítékról már tudta, hogy mi van a levélben: Vigárdy írását ismerete meg rajta.

– No, ez igazán tündérek játéka! – kacagott örömmel Camilla.

Helvila szomorúan bólingatott a fejével. Az volt a cassandrai adománya, hogy minden titkot kitalált egyszerre. Dehogy tündérajáték, dehogy csodatűnet. Bizonyosan az az úr is kapott a „saját” levelére választ attól a hivatali elődjétől Helvilának.

Valami borralalót akart adni a hordárnak. Az nem fogadta el: tiltva van, a küldő már kifizette. Hanem névjegyét kért az átadás elismeréséül.

Helvila kivett egyet a tárcájából, s odanyújtá a hordárnak.

Az nem volt vele megelégedve.

– A nagyságos asszonytul is kérek névjegyét: két levelet adtam át.

Helvila csak akkor vette észre, hogy két levelet tart a kezében, a másik az anyjának van címezve.

Azt is ugyanaz a nagyságos úr írta.

Camilla is átadta a névjegyét a közszolgának. Az alászolgáját kívánt, és eltávozott.

– Milyen gondatlanság! – ez volt Helvilának az első szava. – Hát nem tudta a neked szóló levelet is az énhozzám címzettnek a borítékjába tenni – lezárva?

– Te úgy félsz?

– Régóta tanulom.

– Add ide a leveletem!

– Nem, nem. Majd azután. Együtt olvassuk el mind a kettőt, szépen egymás után. Előbb az enyémet, azután a tiedet.

– Miért azután?

– Azért, mert én most mindjárt használatba akarom venni az én gépemet, s legelőször is tégedet fényképezlek le.

– Hát hisz azt megteheted azután is, ha a levelet elolvastam.

– Nem tehetem meg. Mert te annak az elolvasása után bizonyosan sírni fogsz, felduzzad az arcod, a szemed, a szád: így nem állhatsz fényképmasina elé. Nekem a mostani arcod kell: ez a nevető, ez a naiv, ez a bohó kis mama képe.

S nem engedett a capriciosa! Eldugta az anyjának szóló levelet a kabátja alá. Ilyen zsarnok volt a háznál. Imponált vele az anyjának. Igazán ő volt a gardedám.

Akkor aztán hozzáfogott az ajándécsomag felbontásához. Az efféle amatőr fotográfus olyan kis térímét foglal el, hogy az ember egy utazótáskában elrejtetheti. Hanem aztán, aki ért hozzá, az mindenféle gólyalábak kihúzgálásával egy olyan tökéletes háromlábú szörnyeteget képes belőle összeállítani, amilyen-nél csak valaha házassulandó párokat fenyegettek.

Helvila egészen otthon volt a masinájával. Ügy manipulált vele, mint a legel-szántabb fotográfus, aki előtt az emberélet értéke nem drágább három forintnál.

A kis mama mindenben engedelmeskedett, mint ahogy szokás egészen civilizált vagy egészen vad embereknek szót fogadni a fotográf kommandórája. Ide állni! a fejet kissé jobbra! a kezet leereszteni! a lábat hátrább! Mosolygó arcot csinálni! Most kezdődik! Pislogni szabad! No, még egy fölvételt!

Az áldozat végre fölszabadul.

A lemezt kihúzzák.

– Fölségesen sikerült! Tessék idenézni!

A megörökített nem lát a világosság elé tartott üveglapon egyebet, mint egy homályos kísértetet, akinek fekete a szája, fehérek a szemei. „Kitűnően sikerült.”

– No, még egy fölvételt en face!

– No, nem! Add ide már a levelet, hadd olvassam el!

Helvila előadja a levelet.

Azt szépen a kis hímzésollóval felvágják, s aztán együtt olvassák el.

Ez a tartalma:

„Kedves Barátném!

Amióta legutoljára találkoztunk, én egy nagy horderejű lépésre szántam el magamat. Tudomásomra esett, hogy önnek a férje ezelőtt valami négy évvel folyamadott a földművelési minisztériumhoz egy kiváló szakférfiúi állás elnyerése végett az állami méntelepek egyikénél...”

– Ez akkor volt, tudod – mondá Camilla -, amikor az ékszereimet el kellett adnom, hogy az apád váltótartozásait kifizessem. Én könyörögtem neki akkor, hogy lásson valami hivatal után.

– Menjünk tovább.

A levél így folytatá:

„Akkor a minisztériumtól az a válasz jött a folyamodására, hogy azt az állást elnyerheti, miután az ahhoz megkívánható szakképzettséget teljesen bírja; de csak azon föltétel alatt, ha elébb mindenféle összeköttetést megszakít a turffal, a tattersallal, a börszével, és lebonyolítja a magánüzleteit. Önnek a férje ezeket a föltételeket teljesíteni vonakodott, s aközben utolérte őt a sajnálatos katasztrófa. Most, hogy ő ismét visszatért Magyarhonba, én közbenjártam a magas minisztériumnál, hogy ezt a régi határozatot előkeressék, s önnek a férjét az általa egykor kért hivatalos állásba behelyezzék. Ez az én válaszom az ő invectíváira. Aki engemet meg akar semmisíteni, én az ellen azzal védem magamat, hogy csinálok belőle embert. Ő engem meg akar gyaláznai: én visszaadom neki a becsületét. Ez az én vívási modorom. Meg vagyok győződve afelől, hogy önnek a férje, megtalálva az utat a becsületes megélhetéshez, úgy fog azzal lenni, mint a súlyos betegségből kigyógyult a visszanyert egészségével: féltve foga azt őrizni. Ezzel önnek is örömet és nyugalmat szerzek. Férjének lesz háromezer forint fizetése, lakása, deputátuma és utazási költsége, később nyugdíja, biztosított jövedője. Az én lelkem pedig meg lesz nyugtatva, hogy jót tettem, nemcsak azokkal, akik szeretnek, de még inkább azzal, aki gyűlöl...”

(Ez volt az a levél, amit Vigárdy Bertalan megmutatott Dobokay Alasztornak, s amire a közjegyző azt mondta, hogy még ennél nagyobb bolonddal nem találkozott Európában.)

Camilla a végsorokat már csak zokogástól elfűt hangon tudta elolvasni.

És azután is sírva szorongatá kebléhez a levelet, s szép idő telt bele, amíg a szemeit felszárítgatá s körülnézett.

Helvila a fényképezőmasinán szöszmötölt hidegvérrel.

– Hát nem magasztos, nem angyali lélek-e ez, aki így cselekszik?

A leány azt mondta rá: – Nem...

Camilla elbámult.

– Te azt mondod, hogy „nem”?

– És ismétlem, hogy „nem”. Hisz Vigárdy úr ezzel egy megmérhetetlen nagy hibát követett el, abban a hitben, hogy jót cselekszik.

– Minő hibát? – kérdé elképedve Camilla.

– Állami hivatalra ajánlani olyan embert, mint Meritorisz Zeno!

– Te elítéled az atyádat? – szólt elsörnyedve az anya.

– Nem „én” ítélem el az „én atyámat”, hanem a kérlelhetetlen logika ítél egy ismert eset fölött. Van egy ember, aki váltókat hamisított, akinél tehát a tulajdonjog iránti érzék hiányzik. És ezt egy országos képviselő beajánlja a kormánynak, hogy felügyelője legyen egy olyan országos vagyonnak, ahol a malversationnak ezer alkalma kínálkozik.

– Ne beszélj így az atyádról! Ez irtózatos!

– Irtózatos ugye, hogy úgy kigyógyultam a gyermeki gyöngeségekből? De hát nem te gyógyítottál ki? Nem a te orvosságoddal? Nem itt ennél az asztalnál keverted-e velem együtt azt a rettenetes gyógyszert, ami az embert minden érzéstől megszabadítja? Akkor még csak a párját szíttam be: de a lelkem meghalt tőle.

– Ne ejts kétségbe! Te túlságosan szigorú vagy az atyádhoz. Nem ismered jól. Ő alapjában jószívű ember. Ha ő egyszer tisztességes, előkelő állásban fog lenni, ismét azzá lesz, ami elején volt: önmagára büszke, önérzetes ember. Hisz a jóllét megjavítja még a gonosztevőt is.

Helvila nagyot fohászzkodott.

– Most már én mondom, hogy *ma péntek van...*

– Helvila!

– Nem félek a péntektől. Bebizonyítom azzal, hogy még ma elutazom rendeltésem helyére.

– Még ma?

– Az én útimálhám együtt van.

– Hát én?

– Te nem jössz már énvelem az alföldre; te el fogsz menni övele.

– Azt nem mondtam.

– De én tudom. Te mentegeted magadban azt, aki egész életedet elrontotta. És az még jobban el fogja rontani. Te most azt gondolod magadban: milyen jó ember volt az én uram, amíg falun laktunk, tüzes gazda volt, csak a jószágára volt gondja. Lovakat nevelt, amik híresek voltak messze földön. Szerette a családját; nem játszott mást, csak sakkot. Erre gondolsz most vissza.

– Kitaláltad. És aztán arra, hogy ezt a nagy változást a rossz társaság okozta nála, mikor a fővárosba jöttünk telelni. Itt keveredett a sport piratái közé, akik között elvesztegette a lelkét és vagonát.

– Annak a rossz társaságnak minden tagja azt mondja, hogy őt a többiek rontották el. De hát miért kell abba a társaságba belépni?

– De most már nem keresheti fel többé.

– Nem, azt a rossz társaságot, amely a tagjaitól a külső tisztességet megköveteli. Nem járhat jockey-klubba, a turfra, a börzére. De hát a kulisszák közé?

– Ha volna neki egy őrangyala, aki visszatartaná.

– Most arra gondolsz, hogy te lehetnél ilyen őrangyal ránézve.

– Bár hamarabb gondoltam volna rá!

– De hát lehet egy fővárosi üzérnek, egy sportsmannek a felesége valamiféle őrangyal? Mehet vele az asszonya a börzére, a kaszinóba, a titkos comptoirokba, a bettinghouse-ba, hogy veszélyes kockázatok, hazárdjátékok, örült fogadások, szédelő vállalatok elől visszatartsa? Megfoghatja-e a kezét? Adhat-e neki tanácsot?

– Nem teheti a fővárosban; de egy pusztán, ahol nincs alkalom, nincs csábítás.

– Eredj! Eredj velem! Téged elkápráztat az az ábrándkép, hogy valaha ismét visszatérnek a boldog idilli napok, amiken tehenedet fejettél, s örültél a vasárnap-

nak, amikor felvehetted az ünneplőruhádat. Gyermek maradsz teljes életedben. Látod, én hogy megvénültem már?

Camilla még egyszer átolvasta Vigárdy levelét.

– Milyen gyémánt szív!

– De hát minek neked ez a gyémánt? Eldobtad régen, eldobod most is.

– De ő ragyogni fog.

– S te azt csak a távolból fogod nézni. Ha én valaha szeretnék, én csak egész szívvel tudnék szeretni.

– A szíveink így is egyetértenek.

– Az is önámítás. A ti szerelmetek csak két gyöngeségnek a találkozása. Különcönös szánalom egymás iránt. Én pedig szánlak mind a kettőtöket.

– Helvila! Te tudod jól, mi a mi helyzetünk. Én Vigárdyt nem ránthatom magammal az örvénybe. Ha mind a ketten a szenvedélyünkre hallgatnánk, belerohannánk. Nekem futnom kell valamerre, hogy ne találkozzam vele többé. Az ő életpályája követeli ezt tőlem. Tudod jól, hogy egy féltő, dühében irgalmat nem ismerő asszony gyűlölete üldöz nyomrul-nyomra, mint az árnyékom; Vigárdyt pedig üldözi ez az ember. Ha én őt ettől az üldöző rémétől megszabadíthatnám!

– Hát nem férfi Vigárdy?

– Ne adj szót ennek a gondolatnak! Ő bizony meg tudná magát védeni, nem szorulna asszonyvédelemre. Hisz rettegett párbajvívó. De az egy olyan úrt támasztana közöttünk, hogy még a lelkeink sem találkozhatnának egymással többé. Ő ezt a fegyvert választotta. Így teszi harcképtelenné az ellenfelét.

– Nem vitázok veled. Azonban egyre kérek. Ha találkozol az atyámmal, ne szólj neki erről a levélről semmit. Ha megkapja a kineveztetését arra a hivatalra: ne tudja meg soha, ki volt az, aki őtet ebbe belesegítette.

– Hogy ezt nem tudva, tovább is haragudjék Vigárdyra?

– Ha megtudja, még jobban fog rá haragudni. Az apró jótéteményeket elfelejtik az emberek; de a nagy jótéteményt nem bocsátják meg soha. Annak az elkövetőjét halálba gyűlölik. Add ide nekem azt a levelet.

– Miért?

– Nálam jobb helyen lesz; majd én megőrzöm.

Helvila elvette az anyjától Vigárdy levelét, s azt négyrét összehajtva elrejté a zsebébe.

– No, hát most gratuláljunk egymásnak. Én utazom, te itt maradsz. Nem adod el a bútoraidat, hanem elviszed magaddal a pusztai kastélyba.

Helvila szomorúan nézett szét a teremben.

– Kedves kis otthonom! Milyen sokszor fogok rád visszaemlékezni. Legalább lefényképezlek.

Azzal a gépet odaállítá egy sarokba, beigazítva, hogy a termet legelőnyösebb részletében fölvehesse.

Amíg Helvila a fekete posztó alatt játszotta a bújósdit, a mellékszobában léptek hangja hallatszott. Abban a bizonyos Dragomirovics-féle szállásban.

– Ki jön most ide? – kérdezé Camilla.

Az ám a furcsa, mikor az embernek a szíve egyszerre örömtől és ijedségtől kezd sebesen dobogni: nem tudja, mitől.

Melyik jön ide most, a kettő közül?

A kulcs elfordult a zárban, az ajtó kinyílt. Bizony csak Zeno úrjött be rajta.

Egész arca affektált haragot hazudott. S hogy annál jobban imponáljon a fellépésével, a kalapot is fenntartá a fején.

Színpadi pátosszal és távgyalogló léptekkel közeledett Camilla felé, rögtön előadva idejöttének okait.

– Asszonyom! Önnek ez órában egy hordár levelet hozott. Én követelem, hogy azt a levelet adja a kezembe. Férji jogomnál fogva követelem, parancsolom.

Camilla egy szót sem tudott szólni, úgy meg volt ijedve.

Hanem Helvila előjött a fekete posztó alól, s egy fotográfus vakmerőségével rohant Zeno úrra, megragadva a kabátja melledzőjét.

– Uram! Ön elrontotta egy lemezemet a berohanásával, ezért fizet nekem két forintot.

– Hagyj nekem békét az ostobasággoddal.

– Nem ér semmit. Ide a két forinttal. Ez fotográfóműhely.

Olyan jól adta a durcás, naiv kisleányt.

– Nem arról van szó, mamselle! Hanem arról a levélről, amit egy hordár hozott ide.

– No, hát azért kell úgy a fejedbe nyomnod a kalapot? Hát itt van a levél. A keresztapám küldte nekem ezzel a momentgéppel együtt ajándékba.

– Ne tessék komédiázni, kisasszonykám! Ez a naivaszerep nem illik a maga tragikus pofácskájához.

– No, hát komédiázz te! Majd én hallgatom.

– Hallgass is, nem hozzád beszélek. Hanem az asszonyhoz. Engem nem lehet hazugságokkal elámítani. Az a hordár két levelet hozott ide.

E lesújtó invectivánál összefonta a karjait a mellén Zeno.

Camilla még mindig nem találta meg a lelkét. Nem tudott szólni.

Helvila aztán abbahagyta a naivát: elővette a hidegvérét, s a két kezét a kabátkája zsebeibe dugva azt mondá Zenónak:

– Igenis. Két levelet hozott ide a hordár; de azok közül egy sem szólt Meritorisz Zeno úr nevére. S aki idegen levelet letartóztat, az a büntetőkódex 128. paragrafusába ütközik. (Talán nem is helyesen idézett.)

– Hát az melyik paragrafus, amely a bakfisoknak jogot ad, hogy az apjukat leckéztessék?

– Azt is meg tudnám mondani; de felnőttek oktatására nem vállalkozom.

Zeno vette észre, hogy ennek a fruzsinkának az a finesse, hogy az ő betanult tragikus szerepét a burleszk komikumba öltöztesse. Fordítani kellett a dolgon. Valami drasztikus kitöréssel.

– Takarodj az utamból! – rivallt Zeno a leányára. – Én atyai hatalmamnál fogva parancsolom, hogy eredj át a másik szobába! Itt olyan tárgyról folyik a szó, amiket egy fiatal leánynak nem illik meghallani. Én, az atyád, parancsolom!

S megfelelő taglejtésekkel kísérté akaratnyilvánítását.

– Mármost hát mégis kell felnőttek oktatásával foglalkoznom – szólta Helvila. – Hát tudod te, kedves aranyos kis papa. Van egy úgynevezett gyámsági törvény, melynek 84. paragrafusa azt mondja, hogy ha egy apa elhagyja a gyermekét, s holléte ki nem tudható, akkor az elhagyott árva számára a gyámhatóság rendel ki hivatalból gyámatyát. Ez történt velem is. Ennek volt atyai hatalma fölöttem, egész a tegnapi napig, amikor kineveztettem okleveles tanítónőnek, amely minőségemben ismét csak a tanfelügyelőt ismerem el közvetlen hatalomnak. És ezek szerint mármost, kedves szép apuskám, cukros kis taticám, szeretlek, öllelek, csókollak: de szót nem fogadok neked.

Zeno vette észre a leány ravasz praktikáját, hogy az őtet ezzel a tüntető ölelgetéssel mindjobban a Dragomirovicsék ajtaja felé tologatja („Ez engem ki akar csókolgatni az ajtón!”), s egyszerre nyers erőszakkal tépte le a nyakáról az ölelő karokat, miközben a kalapja is leesett a fejéről, s eltaszítva magától Helvilát, düh-től sápadtan kiálta:

– No, majd megkeresem én azt a levelet magam!

S azzal odarohant a szekrényhez, melynek ajtajában benne volt a kulcs, azt felszakítá, s elkezdett a felesége levelei között turkálni.

– Ah! Haha! – Nevetett Helvila, ahogy gyermekleány szokott nevetni, két kezét két térde közé szorítva: – Te strinkszet akarsz játszani, apuska? Nagyon jó lesz! Tudod, mi az a strinksz? Mikor a gyerekek egy zsebkendőt összefonnak korbácsnak, aztán eldugják a szobában. Egynek azalatt sunyni kell, hogy ne lássa, hová dugták a strinkszet. Akkor aztán azt mondják neki: „keresd”. Ha nem közelít a rejtek felé, azt kiabálják neki: „víz, víz, víz!”; ha közel találja, akkor „tűz, tűz, tűz!”, s ha megtalálta a strinkszet, akkor futnak előle; akit utolér, ütheti a hátát. Keresd papa, keresd! Víz, víz, víz! Mindez csak színjáték volt. A dévaj gyermekeskedés közben odasúgott az anyjának.

– Fuss a hálószobádba, s zárd magadra az ajtót.

Camilla azonban nem akarta eltűnni, hogy Zeno az ő levelei közt kutasson, s egy titkait védő asszony oroszlánbátorságával rohant oda Zenóhoz, megragadva a kezét.

– Hagyjon ön békét a leveleimnek. Ott nincs az, amit ön keres.

Ezzel Camilla elvesztette az eddig előnyös hadállását, hogy a leánya mindig közte és a férje között állt.

Zeno rögtön fel is használta a megváltozott pozíció előnyét. Hirtelen kirántott egy revolvert a zsebéből, s azt Camilla arcának szegezve kiáltá:

– No, hát add elő azt a levelet, vagy meghalsz!

Camilla nagyot sikoltva tántorodott vissza, mindkét karját az arca elé emelve.

– Azt a levelet, asszonyom! – dühöngött Zeno.

Camilla irtózott attól a forgópisztolytól.

De ugyan nem félt a veszedelmes szerszámtól Helvila.

Megint odatolakodott kettőjük közé.

– Ugyan, ugyan! Édes kis apuskám! Nem szégyenled magad, ilyen ócska színpadi fogásokhoz nyúlni? Revolverrel fenyegetni a feleségét?

Friseurlegényhez illő tréfa! Gondold meg, hogy premierközönség előtt játszol! Bizony, kifütyülnek.

De már Zeno úr benne volt a szerepében.

– A poklok minden ördögeire! Vért fogok ma ontani!

S aközben a leányán keresztül is célozgatott a pisztollyal a feleségére.

Helvilának most valami új ötlete támadt.

– Ejh! De pompás pózokat csinálsz most, apuskám! Ezt csakugyan meg kell örökítenem. Csak egy percig maradj a momentgépem előtt!

Azzal odafutott a fotográfógéphez, a fekete posztó alá, onnan beszélt kifelé.

– Nagyon jó! Nagyon jó!

– Szemtelen teremtés! – rikácsolt Zeno. – Most mindjárt téged lölek le, mint egy macskát.

– Igen jó! Úgy, úgy! Énfelém tartsd a pisztolyt! Ez nagyszerű kép lesz.

– Abbahagyod? – ordított Zeno.

– De ne toporzékolj úgy! mert hét lábad lesz a fotográfián.

Zeno úr most már valósággal dühös lett.

– Te Jezabel! Te Goneril!

Camilla nem tűrhette tovább. Odarohant Helvilához, s elrántotta a fotográfógép mellől.

– Helvila! Én nem engedem, hogy az atyádból gúnyt űzz! Menj! Teneked nincs szíved.

A leány szomorú gúnnal mondta rá:

– Ez a legnagyobb bizonyíték arra, hogy az atyám leánya vagyok.

Zeno urat e nem várt hitvesi nagylelkűség végképpen elkeserítette, amit még nevelhetett nála ez a kegyetlen részvétlenség egyetlen leánya részéről.

– Minő elfajultság! – kiálta föl, szemeit fölfelé meregetve. Hát nem kell-e megszakadni egy atya szívének, mikor az egyetlen gyermeke így megtagadja legszentebb érzelmeit? Minek is nekem ez a nyomorult élet! Pusztulj el, te elátkozott világ!

Azzal végső elkeseredésében a saját halántéka felé fordítá a pisztoly csövének a száját.

Camilla a kétségbeesés bátorságával rohant oda a férjéhez, megragadva annak halálos ténykedésre emelt kezét, s elkezdett vele küzdeni, hogy a pisztolyt kicsavarja belőle. Nem bírt vele. Ekkor aztán odakiálta Helvilának:

– Add elő a levelet! Nálad van!

– No hát „tűz” – monda Helvila. – Itt a strinksz!

S odanyújtá a zsebéből előhúzott levelet.

– Legyen hát önnek az a büntetése, hogy tudja meg, mi van a levélben.

Akkor aztán Zeno ki hagyta a kezéből vétetni a revolvert könnyűszerrel. Helvila belenézett a forgópisztoly kamarájába. Láta, hogy egy töltény sincs benne. Ami eddig is gyér tiszteletét Zeno iránt a minimumra szállította le.

Zeno elkezdte olvasni Vigárdy levelét.

Camilla és Helvila két oldalról figyelemmel nézték az arcvonásait. – Milyen furcsa optikai szerszám az az emberszem! – Camilla azt látta ez arcon, hogy az

elérzékenyülés vesz rajta erőt; feltámadnak a szívben, ott ragyognak az arcon a nemes indulatok: a hála, a barátság, a becsületvágy, a boldogság! Ezt ő mind látta. – És ugyanazon az arcon e pillanatok alatt látta Helvila a démoni vad indulatok lobbanásait: a bosszút, a kárörömöt, a vakszerencse villanyozó hatását. – Az egyik nő örült, a másik borzadozott.

Mire végigolvasta a levelet Zeno, már akkor teljesen ura volt a szerepének. Kifűnő színész lett volna belőle, ha arra adja magát. Készen volt a maszkjával. Új szakállt sem kellett magának ragasztania, mégis át tudta a képét alakítani.

Mikor azt az elolvasott levelet a szívéhez szorítá s arcát az ég felé emelte, egy a sok esőt megsokallt mormon patriarcha hálálkodó kifejezését reprodukálta vele.

– Mennybéli Jehova! (még a Buddhát is megtagadta) bocsáss meg, hogy nem bíztam benned! Te ma engemet újjáteremtél. – Nem! Nem! A régi jó emberként támasztál fel újra! Mert hisz én jó ember voltam valaha! Jó férj, jó apa. Ugye, kedveseim? Nőm! Leányom! És ismét az fogok lenni. Jó apa, jó férj! Becsületes polgár!

S itt kifeszítette a mellét, és nagyot fűjt.

– De hát nem álom ez? Valósággal írva van az, amit most olvastam? Szólj! Te angyal! Te szent! Te oltárkép! Tehozzád volt írva ez a levél? Ti olvastátok ezt? Én állami hivatalt kapok? Hatodik osztályú rangfokozattal? Álom ez? Ha valóság, hogy tudtátok ezt előlem eltitkolni? Miért kínoztatok így meg? Óh, ti kegyetlenek vagytok. Szeretnélek ezért benneteket egy öleléssel agyonszorítani.

S karját utánuk terjeszté.

Camilla engedte is a vállát átkaroltatni; de Helvila kisiklott az ölelés alól.

– No, papa, mármost add vissza azt a levelet!

Zeno hallatlanná tette ezt a szót. Ahelyett sírásra fogta a dolgot.

– Engedd meg, hogy könnyeimmel áztassam ez idvezítő levelet! Ezt az evangéliumot! Ezt az amnesziát!

Olyanformán tett.

– No, ne gyűrd úgy össze azt a levelet! – nyűgösködék Helvila, ki minden módon birtokába akarta keríteni az iratot.

Zeno figyelve azonban egészen a felesége felé volt fordulva.

– És én tégedet mint féltreismertelek! Te mintaképe a hű Penelopéneknek. Hogy elítéltelek, hogy megsértettelek! Óh engedd, hogy térdre borulva kérjek tőled bocsánatot, hogy négykézláb csússzak utánad, mint a nőrágalmazó trubadúr! Engedd, hogy a lábaidat csókoljam.

S meg kellett neki engedni.

Ekkor aztán fél térdre állt.

– És most semmi sem szakít el tőletek többé! Esküszöm az égre s annak minden boldogságos szenteire, hogy hűséges családapa leszek ezután. Férj és apa. Büszkén fogjátok viselhetni a nevemet. Kettőtök között fogom megosztani a szeretetemet.

– Köszönöm, papa. Én a magam részét itt hagyom: nem fér már az útításkámba.

– Leányom! – szólt felháborodva Zeno. – Te nem szeretsz? Te visszautasítod az én szeretetemet?

– Helvila! – inté az anya is leányát.

– Jól van, hát szeretlek! – Hanem ha valamit akarsz adni, hát add ide azt a levelet!

A leány érezte, tudta jól, hogy az a levél rossz helyen van Zeno kezében. Zenónak pedig éppen arra a levélre volt aktuális szüksége.

Nem is vitázott a zaklató leánnyal, hanem a feleségéhez fordult.

– Óh, ne fosszatok meg ettől az én drága kincsemtől! Ez az én talizmánom, az én bűnbocsátó levelem. Ezt én éjjel-nappal a keblemen fogom viselni. Ez fog engemet megőrizni a gonosz indulatoktól. Ez lesz az a bűbajos vért, melyről a csábító bűnök nyilai lepattognak. Ennek az elolvasása lesz az én mindennapi reggeli, esteli imádságom.

Azzal szétterjeszté két kezével a levelet, eksztázissal beszélve hozzá:

– Te angyali lélek! Te arany ember! Te gyémánt szív! Hogy tudtalak én tégedet oly keserűen megbántani! Te voltál jóltevője szegény családomnak! Én tégedet aljas gyanúsítással sértettelek! Én tégedet meg akartalak rontani, s te engem újjáteremtettél. Te vagy az én megváltóm, az én Messiásom.

S azzal összevissza csókolta Vigárdy nevét.

Camillát egészen elkábítá ez az ömlengés.

– Jól van! Tartsd magadnál azt a levelet – mondá Zenónak.

Amiért aztán Zeno mind a két kezét megcsókolta a nejének.

Aztán még a borítékot is felszedte a padlóról, amit eldobott, még azt is kiengettelte, oly módon, hogy a szakállához törülte, úgy kefélt le róla a port. A levelet úgy tette el a borítékba süllyesztve.

Helvila ingerülten fordult el, s aztán hátrament az amatörgépet szétszedni s összecsomagolni, mint akinek ebben az egész jelenetben semmi dolga többé.

Igen érzékeny kibékülési jelenet következett – férj és feleség között: oly hosszú elválás után.

– Mit szólsz hozzá, te drágám? Mit tanácsolsz? – rebege Zeno. – Ugye jó lesz, ha én most egyenesen odamegyek Vigárdyhoz? Ezzel a szóval: „Bertalan barátom!” – Mondhatom neki azt, hogy „barátom”? Ezzel a levéllel a kezemben. Csak azt a szót fogom neki mondani: „Bocsáss meg!”

– Nagyon jó lesz.

– S ha akkor ő kezét nyújtja felém, én hirtelen megcsókolom a kezét...

– Teheted azt.

– És ha a kölcsönös félreértések kimagyarázása után ismét összekötjük a régi jó barátság aranyláncát, mondhatom neki azt: „Most jöjj velem, az én kedves családom fészkebe. Jöjj velem karöltve: egész világ láttára. Tudja meg az egész romlott világ, hogy az én nőm egy szent. S az én barátom a másik. Kettőjük között én magam az idvezült!” Mondhatom ezt?

– Mondhatod.

Erre aztán a kitörő öröm teljességével kacagott fel Zeno.

– Nincs ma boldogabb ember nálamnál a földön!

Camilla egészen el volt bódítva.

Bizalmaskodni kezdett vele.

– Tudod mit, Zeno? Ebben a nagyon is megviselt öltözetben ne mutogasd már magadat.

– Hát hol vegyek mást?

– Megmondom. Itt ebben a Dragomirovics-féle szobában van egy ruhásszekrény.

– Ah! Az én hajdani garderobe-sifonom.

– Abban megtalálod minden ruhádat, amit elutazásod előtt itt hagytál.

– Ah! S te nem adtad el azokat az ószereseknek?

– Hogy adtam volna el? A férjem ruháit.

– Te hitted, hogy visszatérek? – Mennyei asszony.

– No, hát eredj a szobádba, és öltözzél át.

– Az én szobámba? Hát Dragomirovics úr?

– Az nem fog idejönni, amíg mi el nem utazunk! – mondá Camilla, s egy kis mosolyt is engedett meg az arcának.

Helvila alig várta, hogy Zeno átlépjen a másik szobába, azonnal szemrehányásokat tett az anyjának. Lenyomott hangon beszélt, hogy a szomszéd szobában meg ne hallják.

– Nagyon rosszul tetted, hogy azt a levelet otthagytad a kezében.

– Mire gondolsz, Helvila?

– Arra, hogy az a levél egyedül teneked volt írva: azt nem szabad profanálni.

– Azt ő nem fogja tenni. Láttad, hogy megváltozott e levél olvasása után.

– Láttam. És az volt a hatása rám ennek a jelenetnek, hogy visszaemlékeztem egy hasonlóra. Egyszer elvittek a színházba, mikor bohózatot adtak. Azt szabad leánykáknak is megnézni. Hát ott éppen így játszott a színész, aki jellemkomikusokat szokott adni.

– Te igazságtalan vagy.

– Nem, anyám. Aki érez, az nem fecseg. Aki férfi, az nem sír. Egy néma fohász, egy hallgatag magába szállás meggyőző volt, hogy ilyen változáson ment keresztül a lelke. Ha szótlan leül az asztal mellé, fejét tenyerébe hajtva, végiggondolva azon a fertőn, amelyen keresztül most partra vergődött. Ha keresi és nem találja a szót, amivel a beszédet ily nagy meglepetés után megkezdje: én ebből a néma belső küzdelemből sokat megtudtam volna, és elhittem volna. Hanem a frázisoknak, a gesztikulációknak nem hiszek. Egyáltalában nem kellett volna neki a levelet átadatnod, hogy olvassa el.

– De hát elnézhettem-e azt, hogy a pisztolyt a halántékának szegzi?

Helvila durcásan rántott egyet a vállán, s aztán felvette az asztról a revolvert, amit Zeno kezéből kicsavartak.

– Ugyan nézzed: hiszen nincs megtöltve.

Camilla szemügyre vette a fegyvert. Biz abban egy töltény sem volt.

Az arca elpirult a szégyentől. Hogy üres pisztollyal engedte magát agyonremítettni.

– Komédiát játszik az én apám mindig – mondá a leány. – S jó, ha még megmarad a komédiánál. De én attól tartok, hogy ebből tragédia lesz.

– Hova gondolsz?

– Arra a szerencsétlen levélre. Te most, afölötti álörömdben, hogy a férjedet visszanyerted, elfelejtkezel arról, hogy még egy másik ember is van a világon, akinek tartozol legalább annyival, hogy le ne buktasd a háztető párkányáról, ahová holdkóros szenvedélyében temiattad felhágott.

– Vigárdyról beszélsz?

– Igen! Óróa. Mit gondolsz, milyen jó tréfa lenne az, ha most Meritorisz Zeno azt a hozzád írt levelet ahelyett, hogy Vigárdyhoz vinné, ezzel a szóval: „Barátom, megbocsáss!” – egy kis ajtóeltévesztéssel Amandához vinné el, és annak mutatná meg?

– Ah! Te ilyen ördögi jellemnek csak nem hiszed az atyádat?

– Én nem hiszek, hanem kombinálok. Mikor Amandánál voltam búcsúlátogatáson, aminek az eredményét neked elmondtam, még hallottam tőle valamit, amit nem akartam veled közölni, hogy el ne rontsam a jókedvedet. Most már azt is elmondom. Amint beléptem Amandához, e szavakkal fogadott: „Én azt hallottam, hogy kegyed nagy beteg volt.”

– Ezt mondtad. Vigárdytól hallotta.

– Így mondtam. De ő hozzátette: „és önnek az atyjától is hallottam”.

– Ah! – Camilla összeresztett.

– Tehát az atyám ott volt már Vigárdy feleségénél. Mit keresett ő ottan?

Camilla dühbe jött erre a szóra.

– Zeno Amandánál járt? Képtelenség.

Éppen nyitotta az ajtót, és belépett.

Át volt már öltözve. Tökéletes fess gavallér volt. Ugyan négy év előtti divat szerint; de azt nálunk nem veszik olyan szigorúan. Négy év előtt rövid felsőkabátot hordtak a Váci utcai gommeux-k, ami alól a szalonkabát szárnyai kilógtak. Piros zsebkendő is volt a mellső zsebében. Egészen kicsípte magát.

– Nos? hát ráismeresz-e a régi Meritorisz Zenóra? – kérde öntetszelgő móríkálással Camillától.

– Szép vagy, szép – monda Camilla, türtöztetve a haragját. – Csak belül is lennél a régi.

– Hát nem hiszed, hogy az leszek?

– Engedd meg, hogy kérdezzek tőled valamit. Te másnap mindjárt, hogy ha zaérkeztél, ellátogattál Vigárdynéhoz? Igaz ez?

Most már Camilla kezében volt a revolver. – Csakhogy az ő kezében is üres volt az.

Nem lehet Zeno urat olyan könnyen megfogni!

– Hát természetes, hogy ellátogattam hozzá. De a férje jelenlétében beszéltem vele. Hogy miért mentem oda: annak igen világos magyarázata van. Elejét akartam venni azoknak a mendemondáknak, melyek a köztünk lefolyt találkozás következtében támadhatnának. Én magamra vállaltam a felelősséget mindazon viszonyért, melyet Vigárdy az én családom irányában fenntartott. Becsületsza-

vammal kezeskedtem érte. Nagyszerű kibékülési jelenet volt közöttünk. Úgy váltunk el, mint régi jó barátok.

Ez már csak mégis vastag hazugság volt.

– Hát akkor mért rohantál ma rám, Vigárdynak a levelét követelni?

Zeno nagyot nyelt. Aztán készen volt a felelettel.

Hamiskásan hunyorított a fél szemével.

– Hát már azt is csak ki kell vallanom egy ilyen vizsgálóbíró előtt. Hát mikor elváltunk Bertalannal egymástól, azt mondá a barátom: „No, bruder, majd szerzek én neked egy olyan meglepetést, hogy a szemed-szád eláll tőle; de azt nem tudod meg előbb, csak egy hét múlva, amikor a dolog perfektté lesz. Camillának majd megírom, nehogy valami elhamarkodott lépésre határozza el magát.” No, hát engemet szurkált a kíváncsiság, hogy mi lehet az a meglepetés, amit Bertalan számomra készít: azért csináltam ezt az egész scénát, hogy kicsikarjam a jövődől méhéből azt a titkot, ami rám nézve csak egy hét múlva készül megszületni.

Ez már úgy hajaz az igazsághoz. Első minőségű hazugságnak vehető.

– De mikor úgy rám ijesztettél!

– Ezzel a revolverrel? Hiszen nincs megtöltve. Hahaha!

Itt aztán elkezdte tréfára fogni a dolgot. Kacagott, ugrált, mint aki a legjobb capitaljuxot találta ki a kedvesei megtréfálására.

– Hahaha! Ez jó volt! Üres revolverrel! Milyet sikoltottál tőle! Hahaha! Hanem ez a fruska csak tréfára vette! Gonosz szeme van! Amint felé fordítottam a revolvert, belenézett, mindjárt meglátta, hogy nincs benne golyó. Még mókázott velem! Jaj, de átkozott dolog az, mikor az embernek ilyen okos leánya van! – Elkezdett kergetőzni Helvilával.

Most már Camilla elhitte, hogy csakugyan tréfa volt az egész. Így volt alkotva a természetből. Egyike azoknak a kedélyeknek, akik a regényt úgy olvassák, mint igaz történetet.

Helvila el hagyta fogni magát.

– No, most megfogtalak.

– Igen. Törököt fogtál. – Mármost add vissza azt a levelet! Tudod a tartalmát. Nincs szükség magadnál tartanod. Ide velem! Az a mienk!

Zeno folytatta a kacagást.

– No, hát keresd meg nálam!

S azzal szétgombolta a kabátját.

Ez már izléstelenség volt.

Helvila nem is vállalkozott a zsebek motozására, hanem könyörgésre fogta a dolgot.

– Látod, aranyos kis papuskám: azt a levelet a mama énnekem adta, hogy nekem is legyen egy talizmánom, mely sok bajtól, csábtól megőriz. Egy szegény leánynak, aki messze elszakad a szülőitől, távol idegen földön sokkal több szüksége van egy ilyen amulettre, mint teneked.

Most aztán Zeno is fordított a szerep hangulatán. Úgy tett, mintha egyszerre felforxyanna.

– Micsoda? Az én leányom el akarja hagyni a szülőit?

– Hiszen mondtam már az imént, hogy kineveztettem tanítónőnek.
– Akkor átfutott a fülelem. Te tanítónőnek?
– Igenis, Pancsovára. Hatszáz forint fizetéssel.
– Mit? Az én egyetlen leányom.
– Igenis. Egyetlen apám.
– Mit? Rongyos hatszáz forintért rác gyereket, sváb gyereket ábéabra tanítan
ni? Nem! Ily szégyent nem tűr meg a Meritorisz-címer. Ez ellen én atyai tiltakozá
ssommal lépek fel.

– Gyámatyám beleegyezésével történt.

– A te gyámatyád Alasztor. Tudom. Beszéltem már vele. Neki is megmondtam.
Tiltakozom ellene. Pedig még akkor csak in petto volt a sors kedvező fordulata
nálam. Büszkeségem mégis fellázadt ellene. Dobokay kapacitálva lett. Nem en
gedem, hogy te elmenj Schulmeiszternénak. Mi együtt maradunk. Te ott, ahol az
anyád és az atyád. Hova gondolsz? Hisz az egész karrieremet elrontanád vele.
Az egész világ tudja, hogy Meritoriszéknek van egy leányuk; szép, mívelt, láng
eszű gyermek. Mindenki azt fogja tőlünk kérdeni, aki minket látogat meg, vagy
akit mi látogatunk, hogy hát Helvila kisasszony hol van? S arra mi pironkodással,
szemlesütéssel feleljük azt, hogy a mi kisasszonyunk bizony a pancsovai elemi
iskolában tanítja a kétszer kettőt. Hát hogy lehet az? Olyan koldusok vagyunk?
Egy állami hivatalnok, egy nagyságos úr, nem tudja eltartani a felnőtt leányát? Az
anya nem visel gondot a leányára? Keresni fogják az okát. A világ nem tűri a titko
lózást. Azt fogják mondani: a szülőkből van a hiba. A leány erényes, tiszta erköl
csű. Tehát kell, hogy a szülői legyenek bűnösök: amiért megveti őket, amiért elfut
a körükből. Talán az apa a vétkes? Talán az anya a példás? Keresni fogják, mit
vétettünk. Alá lesz ásva a jó renomének. Az anyádat fogják eltéltni! Őtet kiáltják ki
rossz anyának, rossz feleségnek.

Úgy folyt a szájából a prédikáció, mintha csak be lett volna tanulva. Még
Helvilát is megakasztotta. Az okoskodás olyan nagyon közel járt az igazsághoz.

Az anya és a leány összenézett, mintha egymás szemétől kérnének tanácsot.

Zeno vette észre, hogy felülkerült.

– No, vagy hát az ellenkezőt akarod rejtélyes eltűnése okául kitaláltatni. Hogy
a világ azt kutassa: miért szökött el a szülői háztól a szép Helvilácska? Kinek a
kedvéért szökött el?

– Ah, hagyd el, apa!

– No, de azt fogják mondani! Te nem ismered a világot. „Les absents ont tort.”
Ez legjobban áll egy fiatal leányra nézve, aki távollétével tűnik fel.

– De már elfogadtam ez állást.

– Akkor még nem tudad, hogy az atyád tekintélyes, jövedelmes hivatalba ju
tott. Kimentheted magadat. Ne is gondold rá! Az anyád nem fog elereszteni. Jöjj
ide csak mellém, kedves kis feleségecském. Hadd mondjam el neked, hogy mi
csoda ötletem van. Mi egész éclat-val fogunk belépni újból a világba. Ott vesszük
fel a fonalat, ahol elszakadt. Mit gondolsz, gyémántom? Ezelőtt négy évvel itt
ebben a teremben volt az a fényes estély, melyen a társaság elitje volt együtt.
Képzem, hogy megzavarta a társaságot az a hír, hogy Meritorisz Zeno eltűnt a

világ színpadáról. No, hát most, mielőtt a fővárosból eltávoznánk az én hivatalos állomásomra, újból összehívjuk ugyanezekbe a termekbe ugyanazokat az előkelő urakat és asszonyásokat a búcsúlakomára.

– Ah! Apa! Ez drasztikus gondolat! – szolt Helvila.

– De zseniális!

– Senki sem fog a meghívástokra idejönni.

– Senki sem? Mind eljönnek. Óh, te nem ismered a társaságot. Egy sem fog elmaradni. Hogy közelről rágalmazhassanak. Még Vigárdyék is itt lesznek.

De ezt már Camilla sem akarta elhinni.

– No, én garantírozom tenedek, hogy Bertalan is eljön, karöltve az ő méltóság-teljes Amandájával. A fejemet teszem föl egy fületlen gombra!

Zenónak sikerült egy olyan új témát adni fel, mely egészen lekötötte a figyelmet.

– No de uram – veté közbe Camilla -, gondolja meg ön, hogy ennek a tréfának a legfőbb akadályja az, hogy nekünk nincs hozzá való pénzünk. Az volt az utolsó pénzem, amit én önnek legközelebbi találkozásunk alkalmával odaadtam.

Azt az öntudatos mosolyragyogást kellett volna látni, amivel e prózai ellenvetésre Zeno úr arca megfelelt.

– Hát azt a pénzt én tenedek visszahoztam – szolt a nemes gavallér, kabátja belső zsebéből egy sárgabőr bugyellárist kiemelve. Igenis: valóságos bugyelláris volt. Újdonatúj. Felkantározott lófej jelvényel.

És azt felnyitva, a négy szakasz egyikéből előhúzott három darab tízforintost.

– Köszönettel visszaadom. Szerencsepénz volt. Nekem disznószerencsét hozott. Itt van, kedvesem, tegye el. Jó sorsunknak ez volt az alapja. És mármost még kamatot is fizetek érte.

S a pénztárca szélső szakaszából kihúzott egy százast; volt benne még több is. Azt is letette – az alaptökével együtt – az asztalra. – Itt van a teaestély költségeire való. Ha nem lesz elég: több is jön. A pezsgőről én gondoskodom.

S engedett a tárca belsejébe pillantani.

No! Ez már csak csalhatatlan bizonyítványa a férji hűségnek! Egy százforintos az estély költségeire, s azontúl indemnitá a túlkiadásokra.

– De hát hogy jutottál te ehhez a pénzhez? – kérdezé Camilla.

Zeno úr megcirógatta a pofaszakállát, s azzal a cinikus hidegséggel, amely olyan jól illik a férfiarcnak, historizálta el, hogy ő bizony azzal a kapott harminc forinttal amaz emlékezetes estén egyenesen vágatott a Korona kávéházba. Ott talált egy kártyakomániát. Leült a tolvajok közé, bízva a közmondásban, s a közmondás be is vált. Elnyert a rablóktól valami három-négyszáz forintot.

De hisz ez olyan dolog, amivel minden tisztességes ember, mint valami hőstettel szokott dicsekedni. Ezt már az argonauták elkezdték, mikor a colchysi aranygyapjút ellopták.

Éspedig a férji hűségnek a superlativusául tekinthető, mikor a családapa elmondja a hites feleségének: „Nézd! az éjjel elvettem a rablóktól háromszáz forintot: százat neked adok belőle!” Ez többet mond, mint egy kötet szerelmes vers. Ebben van metrum, asszonánsze, kádencia!

Camilla nem is ütődött meg rajta. Bizonyosan korábbi időkben is hallott már ilyen dicsekedést Zenótól.

De Helvila még egészen tapasztalatlan volt ebben az etikában. Az ő kedélyét kellemetlenül zavarta ez a bevallás.

Felkapta az asztalról a százas bankót, s odarohant vele Zenóhoz.

– Vedd vissza a pénzedet! A mi kezünket be nem szennyezte soha kártyán rabolt pénz!

S azon törekedett, hogy a százas bankót Zenónak valamelyik kabátzsebébe visszagyűrje.

Zenónak egész harca volt a leányával a zsebei védelmezésében.

– Jaj, de bolondos egy leány vagy te! Micsoda nevelést adtak neked azok a preparandinák! Superplus morál! Jól van, no! Ne járj a zsebemben. Csiklandós vagyok. Hát nem kártyán nyertem ezt a pénzt, no! Becsületemre, nem kártyán nyertem.

– Hát akkor hol vetted?

Helvila odaállt az apjával szemben, mint egy vallatóbíró.

– Jól van no! Te kis Torquemada. Azért csak ne mártogass forró olajba. Vallok benevolenter.

– No, hát hogy jutottál a pénzhez?

– Igen egyszerűen. Ebben a felsőkabátban volt, amit most felvettem. Ennek van egy titkos zsebe, a bársonygallérja alatt. Én azt a pénzt, mikor útra készültem, ide dugtam el, hogy holmi non putarem esetén segítsék vele magamon. A gaz Perukker azonban nem adott időt, hogy hazajöjjek a kabátomért, alig tudtam tőle egérutat nyerni azon a szomorú éjszakán, „quod mihi supremum tempus in Urbe fuit”. Így maradt itt az útra szánt pénz ebben a kabátban: amit most intacte megtaláltam.

Helvila a fejét ingatta, nagy kétkedve.

– Ugyan papa, nem érted te azt a kunststikkliit: hogyan lehet egy kalapból tizenkétféle kalapot csinálni?

Zeno nagy kacagást kezdett.

– Te fruska. Hát te nem akceptárod, hogy ezt a pénzt a galléromban találtam?

– Akkor mégis inkább akceptálok azt, hogy a kártyán nyerted.

(Ki tudja, az is igaz-e? Nincs-e még rosszabb termőföldje?)

Azzal visszatette a százast a kis asztalra.

Zeno felhasználta ezt a réstámasztó pillanatot, s hirtelen kiugrott az ajtón, a Dragomirovics-szobába. Be is zárta az ajtót kulccsal. Azzal elmenekült.

Camilla utánabámult. Helvila megfogta az anyja kezét.

– Most már nem utazom el. Itt maradok veled. Sorsunknak vége van. Vesszünk el együtt.

Camilla nem értette az okát ennek a nagy felindulásnak.

– Micsoda rémlátásaid vannak, Helvila?

– Nem rémlátások. Ez az ember el fog bennünket veszteni! S ha még csak minket rontana meg: a magunk baját viselni könnyű, de el fogja veszteni azt az

embert, akit jobban szeretünk saját magunknál; te jobban szereted, mint a férjedet, én jobban, mint az apámat.

– Hogyan ronthatná meg? Azzal a levéllel? Hát mi van abban a levélben? Egy örvendetes hír, amit egy régi jó barát egy visszatért jó barátja családtagjaival előre tudat. Hát mi rosszat követett el ezzel Vigárdy?

– Én nem tudom megmondani. Fogalmam sincs a politikai világról. De érzem, sejttem, minden idegem tudja előre, hogy itt ég valami kanóc a lábunk alatt: tűzakra fölött állunk, ami fel fog robbanni. Elárulta ezt előltem ennek az embernek démoni színjátéka. Miért futott el? Hát hiszen itthon van már. Megvan a „sweet home”. – Szeretnék utánafutni, s az utcán végig kiabálni: „Fogjátok el! Tolvaj! Meglopott bennünket!”

– Helvila! Gondolj a betegségedre!

– Nyomorult démon! Ez a betegség. Akkor hagy el, amikor itt kellene lennie. Hogy nem tudott rámjönni a roham elébb. Akkor, amikor itt állt még! Most már késő! Nevetek minden betegséget. Bánom is én, miben halok meg. Teher az élet. De kétségbeesem afölött, hogy mi lesz tebelőled és mi lesz Vigárdyból. Ti még szeretnétek élni, ragyogni, boldogok lenni.

– No, hát azok leszünk.

– Szerencsétlenek lesztek. A gyalázatnak olyan fertőjébe fogtok belesüllyedni, amelyből nincs kiszabadulás. Egymást fogjátok átkozni!

– Helvila! Te félrebeszélsz!

– Mert te nem értesz meg. Azt mondtad az elébb nekem: „nincs szíved”. Viszszamondom. Te vagy az, akinek nincs szíve. Te kezdet tudat nyújtani annak az embernek, aki miatt meg akartál halni! Annak az embernek, aki téged el akart adni! Aki téged elárult! Te kész vagy vele menni és osztozni abban a sorsban, amit ő készít a számodra, s még engemet is magaddal vinni. Miért? Mert ő az én atyám! Hazugság! Nem igaz! Minden csepp vérem tagadja! Amivel te magadat mented, azzal engem elkárhoztatsz. Én azt a másik embert szeretem, imádom, ahogy csak magzat imádja szülőjét. S ha ez nem igaz, úgy engem két Isten teremtet, az egyik a testemet adta, a másik a lelket hozzá. Hát bűnöm, hogy születtem? Miért nem adtál oda egy angyalcsinálónak? Még most is csinálhatsz belőlem angyalt! Még gyermek vagyok. De ne kényszeríts, hogy veletek menjek, mert akkor kifestem az arcomat pirosra, felveszem a piros ruhát, kifutok a sugárútra, s odavetem magam a legelső úr kocsija elé: gázoljon el, vagy vegyen föl, ahogy jobban tetszik. De Meritorisz leánya nem leszek.

– Helvila! Az Istenért! Ne vedd el az eszemet az ilyen beszéddel! Hisz úgymint közel vagyok a megtévelyedéshez.

– Úgy? Hát közel vagy a megtévelyedéshez? Ez már jó! Az örütségben van jellem. Van bátorság. No, hát fordítsunk a dolgon. Eddig te voltál az okos, én voltam az örült. Most én leszek a hidegvérű tanácsadó. Még van huszonnégy órai időtök a menekülésre. A mai nap és a jövő éjjel. Te most rögtön írsz Vigárdynak, s idehívod. És akkor azt mondod neki: „Uram! Barátom! Ön ezelőtt néhány nappal itt, ezen a helyen így szólt hozzám: »*Mi mind a ketten feltaláltuk egymásban azt a lelket, mely a mi lelkünket kiegészíti.*« – Azután így: »*Mi összetörhetjük a*

békóinkat.» *»Minek folytatni a kölcsönös mártíriumot.*« És aztán ezt: *»Óh, mint szeretnék még egyszer visszatérni a világba, hogy krumplit kapálhassak, s boldog lehessenek, mint egy paraszt.*« – No hát, uram, itt van a nap, amelyen megnyílik az út ebbe a szép világba. Van valahol egy rejtett völgy a hegyek között, ahova hír sem jár. Megyek veled oda. Eltemetkezünk, és élünk. S ha te azt mondog: *én ember vagyok s az akarok lenni, hát én meg asszony vagyok, a te párod!* – asszonyi állat, ahogy a biblia nevez: becsületes őszinte fenevad, aki nem tanult hazudni; akit szeret, azt szereti, akit gyűlöl, azt gyűlöl igazán. S nem tud semmit a világról és arról *a dicsőségről, amit annyi megalázkodás, annyi megtagadása a jobb érzéseknek, annyi embergyűlölet árán szereznek.* Menjünk oda! Legyünk boldog parasztok! Felejsük el ez átkozott ragyogó világot! – Anyám! Anyám!

Camilla a szívéhez kapott. Fuldokolt.

– Leányom. – Meghalok! – Csak egy napot! Csak egy napot.

S azzal odarogyott Helvila lábához, két kezével belékapaszkodva.

– Jó! Te is engedél nekem akkor egy napot, mikor azt kívántad, hogy meghaljak: én is engedek neked egy napot – hogy elszánd magad az életre.

Camilla ájultan rogyott össze.

NEGYEDIK RÉSZ

I.

Camilla az egész napot azzal töltötte el, hogy Zenót kereste a városban. Mindenütt kereste, ahol csak elképzelhető volt, hogy meg szokott fordulni. Sehol sem tudott rátalálni. Mindenütt hagyott hátra a számára egy levélkét, melyben igen fontos és sürgős ügy elintézése végett magához hívja. Így akarta tőle visszakapni azt a végzetes levelet. Órahosszat leste a vendéglő előtt, ahol szállva volt. Addig Helvila állt őrt otthon.

Aztán várt Camilla Zeno eljövetelére odahaza, nehéz szívvel. Zeno csak nem jött. Akkor Helvilát küldte el az apját keresni; maga otthon maradt.

Be is esteledett. A leány is hazajött: nem találta Zenót sehol. A vendéglőben azt mondták, hogy járt ott, a levélkét is megkapta.

Talán aznap nem is jutott eszükbe, hogy ebédeljenek.

Estére Helvila hozott magával valami frugális vacsorát. Azt ketten nagy kényszeredve elfogyasztották. Alig beszéltek mellette valamit.

Amint a lámpát meggyújtották: Camillának egyszerre egy rémgondolata támadt. – Hátha Zeno éppen most fog idejönni?

Hát természetes! Aki férj, akinek felesége van: az az éjszakát otthon tölti a maga meleg fészkében.

Arra nem gondolt Camilla, hogy neki a kibékülés után még feleségnek is kell lenni: gyöngéd szerető párnak.

Összeborzadt ettől a gondolattól. Szerető párt játszani ezen ember mellett, aki négy évig volt az ó- és újvilág spelunkáinak lakója. Valóságos „homo troglodythes hodiernus”.

Ha ez most egyszerre haza talál jönni!

„Haza!”

Mégis nagy könnyelműség volt vele kibékülni.

Lezsarolt természetek, élemedett tengődések megtehetik azt, hogy több évi különválás után ismét közös háztartás végett egyesüljenek, de egy fiatal, harminckét éves, élte virágában élő asszonyra nézve mégis rémgondolat, hogy egy ilyen lomtárbul előkerült élettárssal ossza meg az örömeit, akit testben, lélekben utál.

Aztán miért?

Csak azért, hogy a világ előtti állását visszaszerezze.

Hát ki az a világ?

Ád az valakinek valamit?

Könyörül valakin a világ?

Szánakozik valakin a világ?

Fölemel valakit a világ?

Védelmes valakit a világ?

Nem! A világ csak elítél, elgázol, eltemet.

És Camilla egész éjfélig azon gondolkozott, hogy minő áldozatokat hozzon egy nő, aki a világ kegyelmét meg akarja nyerni.

Helvila azalatt leveleket írt – mindenfelé, a közös lámpás mellett.

Mikor a muzsikálóóra az éjféli Szerenáldalceret kezdte el lepengetni, akkor Helvila letette a tollat.

– Én most megyek aludni. Délután többször kerestem Dobokayt, nem találtam otthon. Holnap korán reggel fogok hozzá elmenni. Meg kell tőle tudnom, hogy mi igaz abból, amit Meritorisz úr mondott, hogy ő tiltakozott az én életpályám megkezdése ellen?

Azzal Helvila a kis mellékszobába távozott, ahol az ágya volt.

Camilla még ottmaradt az égő lámpa mellett.

És aztán elgondolkodott helyzetének egész visszás állapota fölött. Az ember lelke tele van ellenmondó démonokkal. Az érzés a megfontolással, a képzelet a megítéléssel, a tapasztalat az ábránddal kiengesztelhetetlen harcokat küzdenek. Egyszer a szenvedély lángol föl, másszor a gond borítja el a kedélyt. Azok a hideg, kővé vált fogalmak a „becsület” felől olyan nehezen akarnak felolvadni a világalkotó érzések tüzében.

Hajnalig tartott a lelki küzdelme.

Akkor felvette azt a tollat, melyet Helvila otthagyt, s elkezdett levelet írni.

Írt egy hosszú, nagyon hosszú levelet Bertalanhoz.

Mikor készen volt vele, átment a levéllel Helvilához.

A leány aludt, de nagyon ébren: rögtön felneszelt az anyja beléptére.

Camilla felolvasá előtte a levelét.

Helvila azt mondta rá:

– Csak késő ne legyen.

Közömbösen vette már az egész dolgot.

Mindegy volt már neki: Vigárdyval szökik-e el az anyja vagy a férjével.

Camilla aztán még egyszer végigruminálta a levelét, igazított, törölt, megint bővített rajta, a világos hajnal ott lepte a petróleumlámpás mellett.

Akkor aztán őt is elnyomta az álom, karszékében ülve.

Csak akkor ébredt fel, amikor Helvila felkölté.

A leány útiruhába volt öltözve, kalappal a fején.

– Megyek a gyámatyámhoz. Még most otthon találok.

Camilla úgy érezte, mintha a tegnapi és ma között egy év veszett volna kárba.

– Kérlek, ezt a levelet is vidd magaddal, és add át a címére.

A levél Vigárdynak volt címezve – az országházba.

Jó intézmény biz ez: az a képviselőházi postahivatal. Leveleket, amiknek nem múlhatatlanul szükséges az asszonyi ellenőrzés tourniquetjén keresztülmenni, ide lehet utasítani. A honatyákat minden izenet megtalálja e szent helyen, anélkül, hogy cigányutcára szaladna.

Kilenc-tíz óra között volt az idő, amikor Helvila hazulról eltávozott.

Camilla nyugtalanul várta – sorsa eldülését.

Számlálta az óranegyedeket.

Tizenegy óra elmúlt és még nem jött senki.

Hol maradhat Helvila olyan sokáig?

Már tizenkét óra is elmúlt, amidőn a konyha felőli ajtón csöngettek. Itt Helvila jöhet csak be.

Csakugyan ő volt.

Arkifejezése elijesztő volt. Mintha valaki megkergette volna. Úgy lihegett. Szóhoz is alig tudott jutni. Kezei reszkettek.

– Mi történt veled? – kérdezé Camilla. – Otthon találtad Alasztort?

– Tőle jövök. Magam sem tudom, mi történt velem. Amint beléptem a szobájába, amint meglátott, felugrott az íróasztalától, s rám kiáltott: „Hát te még itt vagy?”

– Tegezett, amit nem szokott soha. Arcán az ijedség és a harag látszott. „Hát nem mentél még el a helyedre?” Én úgy meg voltam lepelve e haragos fogadtatás által, hogy nem tudtam neki mit válaszolni. „Hát mit lebzszel itten?” – kiabált rám, egyre dühösebben. „Mi kereseted van még Budapesten? Mit szaladgálsz előrehátra?” – Erre én azt rebegtem, hogy az anyámról vártam, aki velem akart jönni. „Majd megy az anyád a Lipótmezőre, a bolondokházába!”

– Ah! – kiálta fel Camilla megütődve.

– Tartanom kellett magamat, hogy sírva ne fakadjak; azt kérdeztem tőle, hogy mit vétett az én szegény anyám? „Azt jobb lesz meg nem tudnod. Most takarodj rögtön innen és siess a dolgoadra! Egyenesen a vasútra.”

– Én azt kérdeztem tőle: „Hát mehetek Pancsovára?” – Erre már káromkodni kezdett: „Hogy a mennydörgő mennykőbe ne mehetnél? Rég ott kellene lenned, s elfoglalni az állásodat!” Én azt akartam megtudni, hogy hát nem tiltakozott-e ez állás elfoglalása ellen az atyám? – Csak úgy forogtak a szemei erre a kérdésemre: a lábával dobbantott. „A te apád egy akasztófáru szakadt gézengúz, akinek

annyi gondja van terád, mint a vízbe dobott macskakölyökre!” – Nekem a lélegzetem is elállt. „No, hát mit állasz itt, mint a sóbálvány? Nem tudod, mit tégy?”

– Megfoghatatlan! – rebegé Camilla.

– Én összetett kézzel kértem, hogy mondja meg, mit tegyek? Hiszen azért jöttem hozzá. Erre ő kivette az óráját: „Most fél egyre. Még van idő!” – azzal csengetett az irodaszolganak. „Rögtön hozz egy bérkocsit a kisasszonynak!” Azután a vasúti kalauzban levelezett, s ismét hozzám fordult: „A gyorsvonat Szeged felé indul egy óra negyven perckor: most azonnal vágts haza, szedd össze a cók-mókat, aztán ki az indóházhoz, az anyáddal ne sokat ceremóniázz, csókolózz, hanem ott légy az első csengetésre, s aztán ki se nézz az ablakon, mikor a vonat kirobog a városbul!” S amíg hozzám beszélt, azalatt folyvást nagy lépésekkel járt fel s alá a szobában. – Én el voltam kábulva. Soha ilyen hangon nem beszéltek énhozzám. Különösen ő soha. Hiszen inkább mindig olyan tréfás, joviális modorban beszélt velem, s azért évdődött velem, hogy olyan komoly vagyok: nem nevetnék egy zsák pénzért. – És most szid! S én el nem tudom képzelni, hogy mit véttettem. Hogy még nem utaztam el az állomásomra. Hisz még csak két hét múlva kezdődik az iskolába járás. – S aztán hogy szidja előttem apámat, anyámat. – Legjobban megdöbbenett az, amit apámrul mondott. És még csak le sem ültetett. Amint az irodaszolga bejött jelenteni, hogy itt a bérkocsi, nem is várta, hogy az kimenjen: „No, hát Isten hírével: adieu!” Azzal felvett az asztalkán heverő bankjegyekből egynéhányat: „Itt az útiköltséged.” S hogy én azt nem akartam elfogadni, erőszakosan a zsebembe dugta, s aztán megfogta a karomat s csaknem erővel tolt ki az ajtón, amit mérgesen csapott be utánam. Én szédelegve mentem le a kocsiiig, s most el vagyok kábulva attul, ami velem történt. Mit csináljak?

– Tőlem kérsz tanácsot, mikor magamnak sem tudok adni?

– Valami borzasztó dolognak kellett történnie. Nem válaszolt Vigárdy a leveledre? Nem jött el?

– Se maga nem jött, se választ nem küldött.

– Pedig már ott volt az országházban, mikor én a leveledet odavittem. Egy teremőrt kértem fel, az maga vitte be neki a levelet. Annak már van két órája.

– Semmi válasz sem jött rá.

– S nekem szabva az időm. Mindjárt egy óra lesz.

Ismét csengettek a konyhaajtón.

Camilla ment ajtót nyitni.

Levél érkezett Helvila számára Dobokaytól.

Egy napsugár derengett át a két hölgy lelkén.

Hátha csak tréfa volt az a keserves fogadás a gyám részéről. Most levelet küld, kimentti a rossz kedvét.

Nem volt a levélben semmi írás, hanem volt két másodosztályú vasúti jegy. Alasztor jegyet is váltattott: mégpedig kettőt. Ez azt jelenti, hogy Camilla is utazzék a leányával, rögtön, ebben az órában.

Ez már félre nem érthető komoly dolog.

– Nekem futnom kell – monda Helvila. Egész teste reszketett, lázban volt. Előérzete volt az a megsemmisülésnek.

– De én nem mehetek veled most rögtön. Nekem meg kell várnom Vigárdy válaszát.

– Most már szeretném, ha nem várnád meg. Olyan rossz előérzetem van!

Helvila sietett pakolni. Csomagját összefűzte, bőröndjét lezárta. Az óra háromnegyedét mutatott egyre.

Egyszer aztán léptek hallatszottak a kibérelt szobában. Az elválasztó ajtóban nyikorgott a kulcs.

Melyik jön a kettő közül?

Vigárdy jött be.

Kezében volt a kalapja, s abban az országgyűlési napirend, a másik kezében sétapálcája, az aranyfogantyúval.

Az arca rémségesen el volt változva, zöldsárga színű; ami máskor pirosság volt rajta, az most szederjes folt, szája szélén az a fehér tajték látszott, ami az örültek s a halálos betegek ismertető jele; szemei körül ónkarikák, halántékán lehetett látni a megdagadt erek lüktetését.

– Mit tettek szerencsétlenek azzal az én levelemmel? – hörgé tompa, rekedt hangon. – Megöltetek velem!

Camilla ijedten sikolta föl:

– Az ön feleségének adta át a levelet?

– Eh mit? Feleségnek. Hisz a feleségem nem ölné meg engem! – De elvitte a levelemet a legádázabb politikai ellenfelemhez, egy botrányhajhászó képviselőhöz, s az a mai ülésben interpellációt intézett emiatt a miniszterhez, s felolvasta az egész levelemet az országházban.

– Szentséges Isten! – sikoltott fel a leány.

– Nem értem – szólt Camilla. – Hát mi köze ehhez a parlamentnek?

De Helvila már értette.

– Az ellenzéki képviselő a földművelési miniszterhez intézte az interpellációját: „Van-e tudomása a miniszternek arról, hogy egy kormánypárti képviselő, egyike a párt oszlopos tagjainak arra használja fel nagy befolyását, hogy egy ismeretes szép asszonynak, kivel titkos viszonya van, még ismeretesebb férjét nagy felelőséggel járó állami hivatalba beszeresse. Ez a bizonyos férj váltóhamisításról, csalárd bukásról ismeretes; de különösen a turfon elkövetett yankeetrickjeiről. S most ennek a kezére készül a kormány az állam egyik legkényesebb természetű birtokát, a méntelepét bízni, a jelzett képviselő hathatós ajánlatára.” S ezzel elővette a „szeretőmhöz” írt levelemet, s felolvasta azt a ház előtt.

– Rettenetes!

– Hát még a háznak az arca! Az volt a rettenetes! Az ellenzéki padokon a kárörvendő, nevető, gúnyhahotázó arcok! A kormánypártiakon a harag, az elkeseredés. A mellettem ülők ököllel ütötték a padot, kiabálva, ordítva: „Ki az a képviselő? Nevezze meg! Halljuk a nevét!” A karzaton minden látcső kereste a soraink között, ki lehet az, aki találva van? Ki fog felugrani? Ki vágja oda az interpellálónak a szeme közé: „Hazugság! Nem igaz!” Ki ájul el? Ki fut ki a teremből? – Én csendesen ültem a helyemen, s néztem a beszélő szeme közé, ki a levél olvasása után

kegyetlen hideg mosollyal dugta azt vissza a zsebébe, s azt mondá: „A nevet majd megmondom holnap a zárt ülésben.”

A miniszter nem felelhetett mást az interpellációra, mint azt, hogy kéri azt magának kiadatni, rögtön megvizsgálja az ügyet, s holnap válaszolni fog. Az elnök a ház felháborodása miatt az ülést felfüggesztette. Ott láttam Alasztort is a karzaton. Az, mint egy őrült, rohant ki e jelenet után az ajtón.

A két hölgy egy szót sem tudott szólni.

– És én nem örültem meg e percek alatt! Mikor sárba gázolják a becsületemet! Meggyalázzák ország-világ előtt azt a nőt, akit én mint egy szentet, úgy imádtam! És én csendesen tudtam ott ülni a helyemen, és úgy tenni, mint akit mindez nem érdekel.

Most aztán kitört Camillából a szilaj harag.

– Megölöm azt az embert! Fölkeresem és agyonlövöm.

– Hiszen ha azzal segítve volna a bajon, nem várnám én, hogy asszonykéz végezzen vele, meg tudnám tenni magam is. De ezzel csak egy bűnváddal több terhelne. Aztán ennek az embernek igaza van! Én mindazt a bűnt elkövettem, amivel vádolva vagyok: házasságtörést, hazaárulást, vesztegetést, bűnpalástolást, amidőn azt hittem, hogy jót teszek a nyomorultakkal.

Camilla lekapta a fejről a hajfonatát, s elkezdte azt kibontani. Első jele a megőrülésnek.

Helvila közbeszólt.

– Ne essünk kétségbe. Még egy nap haladékunk van. A név még nincs ki-mondva. Én fogom felkeresni azt a képviselőt. Én beszélek vele. S ha emberi szív van benne, kicsikarom tőle, hogy visszavonja a vádját.

– Nem, kedves leánykám, egy politikai ellenfélben nincs emberi szív. Hóhérnak könyörögsz. Oda ne menj! Könyörgéssel csak súlyosítanád a vádat. Az is egy bűntanájel lenne. Azután még nincs vége a tragédiának. Az ülést folytatták, mert ugyanannak a képviselőnek még egy másik interpellációja is volt a kereskedelmi miniszterhez, és egy harmadik a kultuszminiszterhez. A kereskedelmi minisztertől azt kérdezé: „Van-e tudomása róla, hogy ugyanazon elébb jelzett képviselő ugyanannak a csalárd bukott férjnek a szép feleségét, akihez gyöngéd viszonyok csatolják, a kereskedelmi minisztériumhoz tartozó vasutaknál alkalmaztatta pénztárosnőnek? Helyesli-e a miniszter, hogy a képviselők a barátnéikat az állam költségén tartásuk el?”

– Ah! Ez megöl! – sikolta fel a nő.

Vigárdy kacagott, s amellet öklével üté a homlokát.

– Hahaha! Egy honatya, aki a szeretőjét az állammal fizetteti meg!

S tovább kacagott. Nem lehet tudni: kacagás volt-e vagy zokogás.

Camilla azt hitte, hogy a szíve fog megszakadni. Támolygott. Alig volt lélegzete.

– Fussatok innen! – lihegé Helvila. – Fussatok ebből az elátkozott világból. Fogjátok meg egymásnak a kezét. Rejtsétek el magatokat oda, hová az emberek gonoszsága el nem hat.

– Az emberek elől elfuthatok; de hová fussak saját magam elől? – mondá Bertalan. – A saját lelkem elítél. Bolondot tettem. Belerohantam a gyalázatba.

– De hát olyan Isten és ember elleni bűn a nyomorultakkal jót tenni? – fakadt ki Camilla.

– Az! – felelt rá Bertalan.

– Óh, fussatok innen! – könyörgött, rimázkodott összekulcsolt kezekkel Helvila.

Vigárdy megsimogató a leányka fejét.

– Várj csak, kis leánykám: még te is velünk futhatsz. Következik a harmadik interpelláció a kultuszminiszterhez: „Van-e tudomása róla, hogy ugyanazon képviselő ugyanazon szép asszonynak a leányát kinevezte egy állami leányiskolába tanítónőnek, aki démoniacus őrjöngő, s egyszer már egy dührohámában a saját apját akarta megfojtani?” Az egész ház üvöltött, ordított: „Ki az? Halljuk a nevé!”

– Az a név el van ítélve! És én most nemcsak magamat, nemcsak tégedet, de még ezt az ártatlan leányt is semmivé tettem!

Erre aztán Helvila egyenesen, ahogy állt, végigvágta magát arccal a földön.

Az anyja odatérdelt melléje, és ölébe vette.

Aztán csak a csendes zokogásuk hallatszott.

– De hát lehet ily rémségnek megtörténni a világon? – rebegé Camilla.

– A politikai világban minden rémség lehető. A háborúban nem szabad mérgezett golyókkal lőni, de a pártok harcában szabad. Ez ott virtus. Egy kiváló politikai alakot eltemetni hőstett. Én ki vagyok szolgáltatva a pellengérnek. Emlékezem egy hasonló esetre a képviselőházban, mikor egy képviselőtársamnak felolvasták egy leányhoz írt szerelmeslevelét, mely őt mint politikust kompromittálta. A képviselő fiatal házaspár volt. Most is látom, hogy állt ott, halálsápadtan, izzadó homlokkal, tétova tekintettel, s száraz ajkaival azt rebegé: „Nem én írtam a levelet!” Pedig ő írta. És most én fogok ott állni a helyén és meg fogom kísérteni, hogyan jön ki a számon ez a szó: „Nem én írtam ama levelet.” Ah! borzasztó gondolat! Egy ország színe előtt hazudni!

– Hát lehetséges az, hogy az istentelenség győzzön az ártatlanok fölött? Hiszen mi nem vétettünk senkinek.

– Győzni fog.

– Nem fog győzni! – suttogá Helvila, térdéről fölemelkedve.

A leány szemei kerekre fel voltak nyílvá, arca átszellemülve. Egyenesen állt, hátravetett fővel, mint egy dacoló angyal.

– Nem fognak bennünket meggyalázní. Jöjjetek közelebb. Sűgök nektek valamit. Azon az emlékezetes éjszakán, amikor az életet újra visszanyertük (rossz nyereség volt), én eltettem valamit e szent nap emlékéül. Te tudod, mit. Kerested azóta, nem találtad. Most megmutatom, hol van.

Azzal odament a zenélőórához, felnyitotta a zenegép tábláját, s kivette annak a tokjából azt a bizonyos rumospalackot. Aztán olyan megdicsőült arccal, melynek márványfehérén a diadal ragyogott, mondá:

– Hármunknak elég.

Camilla és Bertalan egymás szemében kereste a kérdést, a választ. Megtalálta.

Bertalan két kezét Camilla felé nyújtá.

– Akarsz velem együtt boldog lenni?

Erre a nő szenvedélyesen veté magát a férfi keblére, ölelte, csókolta, egész ekstázissal, s közben rebegé: – Mindig téged szerettelek, téged imádtalak! Szeretek az utolsó pillanatombig.

Helvila gyermekesen mosolygó áhítattal mondá:

– Most már tudom, hogy mi az a csók. – Az az édes halál.

Azzal megindult csendesen a hálószoba ajtaja felé.

– Jöjjetek utánam. Én majd mutatom az utat.

Az ajtóból még egyszer visszatekintett. Láta, hogy Bertalan összeborzad.

– Olyan hideg jön ki a halál kapujából.

A leány odakiáltotta az anyjának azt a klasszikus mondást:

– „Arria! – mondd a *férjednek*: nem fáj a halál, Paetus!”

Aztán becsukódott hármuk mögött az ajtó.

Az óra kettőt ütött, a zenegép pengeté a szerenádkeringőt.

II.

...Még pengette a zenélőóra a szép spanyol dal végakkordjait. A Dragomirovics-szállás közlőajtaja halkán felnyílt, s belépett rajta Zeno.

Előbb nagy óvatosan körütekintett a szobában. Örvedetes vigyorgásra derült az arca, mikor az asztalon levő tárgyakat meglátta. Majd a hálószoba ajtajáig settenkedett, s hallgatózott.

Azzal visszafordult a benyíló ajtóba, nagy unszolással kínálgatva valakit a beszélésre.

Az a valaki Amanda asszony volt. Kísérte Alasztor.

– Tessék, tessék belépni, méltóság asszonyom – suttogá fojtott hangon Zeno. – Ön kívánta ezt a helyzetet.

– De most már utálok – mondá Amanda.

– Méltóság kívánta tőlem, hogy szolgáltatassak kellő alapot egy válóperhez. A közjegyző úr előtt mondta. Úgy hiszem, hogy e kívánságának fényesen eleget tettem. Most még azt az óhaját is teljesítem, vajha a bűnsöket in flagranti találhatná! Azt mondta: széttépné őket, ízekre, darabokra.

– Kívántam ezt; de most szeretnék a föld alá süllyedni, hogy ne legyek itt.

– A büntanújelek itt vannak, méltóság asszonyom. Ez itt az ő kalapja, ez a sétapálcája az aranyfogantyúval. Méltóság névnap ajándéka, a kettős monogram rajta. De leghitelesebb ez az országgyűlési nyomtatvány, melyre fel van írva: Vigárdy Bertalan. Ő itt van. Itt vannak együtt. Ott a hálószobában.

Amanda undorodva fordította félre a fejét, s fátolyát arcára húzta.

– No, hát uram, tessék bemenni a szobába – mondá Alasztor Zenónak. – Végezzünk! Ön a bosszúálló férj!

Zeno hosszúra húzta a száját.

– É-én menjek be? Hisz engem rögtön főbe lő, ha meglát. A képviselők revolvért hordanak a zsebükben.

– Hát ki menjen be?

– Úgy gondolom, hogy ön.

– Hát érterem nem kár, ha főbe lőnek?

Zeno kedélyesen mosolygott.

– Ugyan már, hogy lőné önt főbe? Az elválandó feleség leendő férjét. Hisz az száz percent nyereség ránézve, ha a felesége rögtön férjhez megy, nem kell neki tartásdíjt fizetni.

– Juridice helyes a felfogás.

– Aztán ön közjegyző. Az ön tanúbizonyosága hiteles helyszíni fölvételül szolgál.

– Ez is igaz. Így legalább nem lesz belőle botrány; csak a tényállás konstatálása. No, hát bemegyek én.

Alasztor odament a hálószoza ajtajához, s bekopogtatott rajta.

– De ne kopogtasson ön az ajtón! – suttogá Zeno.

Aztán, hogy az ismételt kopogtatásra sem jött semmi nesz onnan belülről, Alasztor csak kinyitotta az ajtót s belépett a szobába, az ajtót megint betéve maga után.

Zeno iparkodott úgy helyezni el saját becses alakját, hogy Amanda előtte álljon.

A kis szobából nem hallatszott semmi emberi hang, női sikoly, férfiszidalom, patvarkodás, ami várható volt. Amanda türelmetlen volt.

Beletelt öt perc, amíg Alasztor ismét kijött az ajtón.

Arcán mély meghatottság látszott, homlokán a redő még mélyebb, szemöldei összehúzva. Két kezét a mellén tartá, ököltre szorítva.

Amanda a féltékenység kegyetlen dühével kérdezé a kiléptőtől:

– Nos? Együtt találta őket?

– Igen.

– Mind a kettőt?

– Mind a hármát. A leány ott fekszik közbül a kettő között.

– Meghaltak! – kiálta fel Amanda.

Alasztor vállat vont.

– Nem tudom, nem vagyok orvos. De én azt hiszem, hogy meghaltak, mert nem akarnak fölébredni.

Amanda most már be akart rohanni a szobába. Alasztor visszatartá.

– Ne bántsa őket, asszonyom! Hagyja őket békével elköltözni. Nem erre a plánetára való emberek voltak. Idealisták voltak. Aludjanak békével.

Ekkor aztán Amandának a kedélye egyszerre átcsapott a kétségbeesett rémületbe.

– De én nem akarom, hogy ők meghaljanak! Én nem akarom őt megölni. Siesen ön orvosért! Gyorsan! Az égre! Mentsék meg őket. Hisz én nem akarok gyilkos lenni!

Alasztor kolerikus nevetésre fakadt.

– De ugyan ne lamentáljon, asszonyom! Hisz ez tiszta száz percent nyereség önre nézve, hogy ilyen olcsón szabadult meg a férjétől. Most már válópert sem kell kezdenie. Most már ügyvédre sincs önnek szüksége. Én sietek a rendőrséget értesíteni.

Azzal hátat fordított Amandának, s minden üdvözlés nélkül ment kifelé.

Az ajtóban összebotlott Zenóval.

Az volt csak igazán kétségbeesve.

– Hát már most az én húszezer forintombul mi lesz?

Alasztor kegyetlen tudott lenni. Szemébe nevetett.

– De már arról bizonyosan mondhatom, hogy „meghótt”.

– Akkor én lövöm magamat föbe!

– Mondok én önnek annál valami rosszabbat. Nézze csak: ő most özvegygé lett. Valamikor úgyis jegyben jártak. Vegye el az özvegyet. Én lemondok az ön javára minden elővételi jogomrul.

Azzal otthagya a házat.

Zeno, úgy látszik, hogy komolyan vette a keserű tréfát.

Kihúzta a zsebéből a piros selyemzsebkendőt, s az arcára tapasztá. Majd féloldalas lépésekkel közeledett Amanda felé, zokogást mímelő hangon fuldokolva.

– Asszonyom! Ez a borzasztó csapás, mely szíveinkre közösen lesújtott...

Amanda nem hagyta neki végigrebegni a frázist.

– Ne érjen ön hozzám! Távozzék előlem! Itt van önnek a bűndija. (Azzal odanyújtá neki az ígért betéti könyvet.) Én megveszem öntül a halottjait. Hagyjon engemet magamra az áldozataimmal.

Zeno, amint a húszezer forintos takarékpénztári könyvecskét kezében érzé, magasztos tekintettel emelé arcát fel a magasba:

– Tehát mégis van igazság a földön! – Szaladt is a zsákmányával, a pénzt folyóvá tenni.

Amanda pedig térdre bocsátkozék, s ajkaihoz emelt kezeit imára kulcsolva, elkezdte imádkozni a megholtak lelki üdvéért.

Amiért azok bizonyosan nagyon lekötelezve érezhették magukat iránta.